

ΝΕΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΥ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Τεύχος για τόν Βαλαάμ και τόν συναισθηματισμό

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

- ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ Τάκης Βαλαάμ (ποίημα)
ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ Ἐπί τὴν ἐκθεσὴ τοῦ Βαλαάμ
στὸν Παρνασσό
ΓΙΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΗ Οἱ Λέοντες (ποίημα)
ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΑ Ὁ Λυρισμὸς τοῦ ζωγράφου Βαλαάμ
ANTONELLO COLLI Ἡ συναισθηματικὴ Σχολή τοῦ Βαλαάμ
ΑΡΚΑΔΙΟΣ ΛΕΥΚΟΣ Οἱ στίχοι τοῦ Νίκου Παππά (ποίημα)
ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ Δυὸ λόγια γιὰ τὸ συναισθηματισμὸ
ΝΙΚΟΣ ΦΡΑΓΚΙΔΗΣ Πῶς ἔγινε συναισθηματιστὴς
ΤΩΝΗΣ ΤΣΙΡΜΠΙΝΟΣ Τὸ τραγοῦδι σου (ποίημα)
Κ. Ν. ΣΥΡΙΓΟΣ Στὴν ποιήτρια Ρίτα Μπούμη (ποίημα)
ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ Ἐνας ἔφηβος τοῦ Συναισθήματος
LIONELLO FIUMI, ALDO CAPASSO, κλπ. Ἀνοιχτὴ ἐπιστολὴ
στοὺς ποιητὲς
MARIA LILITH Ὁ Ἑλληνικὸς συναισθηματισμὸς καὶ ὁ
ἰταλικὸς λυρικὸς ρεαλισμὸς
ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΠΟΥΡΙΚΑΣ Ὁ συναισθηματισμὸς, τὸ νέο αἰσθη-
τικὸ κίνημα

ΓΝΩΜΕΣ τῶν :

FRANCIS GUEX-GASTAMBIDE, ALDO CAPASSO, ARMAND
BERNIER, GIUSEPPE PARRONI, GASTON HENRY-AUFRÈRE
FEDERICO DE MARIA.

Ο Μ Η Ν Α Σ

Σημειώματα — Κριτικὴ βιβλίου (Ρίτα Μπούμη Παπᾶ, Paolo
Stomeo) — Τὰ ξένα βιβλία — Εἰδήσεις

ΕΚΔΟΤΗΣ :
ΑΡΙΣΤ. ΜΑΥΡΙΔΗΣ

10

ΑΘΗΝΑ
ΓΕΝΑΡΗΣ 1950

Ν Ε Ο Ι Ρ Υ Θ Μ Ο Ι

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε' - ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΜΑΥΡΙΑΝΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 11 - ΑΘΗΝΑΙ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἐσωτερικοῦ ἔτησίᾳ Δραχμ. 50.000

» Ἐξάμηνῃ » 25.000

Ἐξωτερικοῦ ἔτησίᾳ Δολλάρια 20

ἢ Λίρες 5

Ἐμβάσματα στὸν ἐκδότη Α. ΜΑΥΡΙΑΝ
Θεμιστοκλέους 11 - Ἀθῆναι

ΓΡΑΦΕΙΑ:

ΟΔΟΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 11 - ΑΘΗΝΑΙ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται
Βιβλία κρίνουμε ὅσα μᾶς στέλνονται
εἰς δύο ἀντίτυπα

Στὸ ἐπόμενο τεῦχος

- 1) ΣΕΡΓΚΕΪ ΓΙΕΣΣΕΝΙΝ: Ποιήματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ Νίκο Παππά
- 2) ΑΝΤΟΝΕΛΛΟ ΚΟΛΔΙ: Ὁ ζωγράφος Βαλσάμ στὴν Ἰταλία
- 3) ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΠΑ: Οὐγκο Μπέττι, μελέτη καὶ ἐκλογή ποιημάτων του.
- 4) ΜΗΝΑ ΔΗΜΑΚΗ: Εἰσαγωγή στὴ νέα ἐλληνικὴ ποίηση, μελέτη, δημοσιευμένη στὸ «Pagine Nuove» τῆς Ρώμης
- 5) ΕΥΑΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ: Ἡ ἀνθολογία συγχρόνων Ἑλλήνων ποιητῶν, τῆς Ρέας Ντάλδιν.



ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΑΛΠΕΙΣ

ΤΑΚΗ ΒΑΣΣΑΜ

Ν Ε Ο Ι Ρ Υ Θ Μ Ο Ι

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΤΟΣ Α΄

ΑΘΗΝΑ — ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1950

ΤΕΥΧΟΣ 10

Τ Α Κ Η Σ Β Α Λ Σ Α Μ

Όξω άπ' τὰ παραθύρια σου άρχινάει ή θάλασσα
ή θάλασσα πού σε γέννησε ή θάλασσα πού σε γαληνεύει
ή θάλασσα πού μιλάει σιά σκαλοπάτια σου
γιὰ χρώματα, γιὰ ταξίδια, γιὰ μεγάλα παιδιά.
Άκούς τὰ βράδια τόν καιρό πού ψιχαλίζει
τό πικρό νόημα τής περπατησιᾶς του,
άπ' τό Κρητικό πέλαγος σιό πέλαγος τών χρωμάτων
τώρα τή νύχτα σε τυλίγει ο Πειραιᾶς
λίγα μονάχα βήματα άπό τὰ μουράγια τοῦ Πορφύρα
κι' εἶσαι σάν πλοῖο δλόφωτο πού βιάζεται νά φύγει
γιαντό σιόν ἴσκιο πού ψαρεύουν οἱ φτωχοί,
ανάβεις φῶτα σέ μεγάλους πίνακες
γιὰ τήν πορεία τοῦ Μαγγελάνου και γιὰ τοὺς τυφῶνες
σε κάποιες θάλασσες σάν συναισθήματα βαθειᾶς
σε κάποιες θάλασσες πού φούσκωσαν σιά σπλάχνα μας.

Ένα χέρι άπό όνειρο μιὰ λάμψη άπό μετάξι
φέρει σιόν άσπρο μουσαμᾶ τὰ μακρονά φεγγάρια
καθώς τό μυθικό πανόραμα τοῦ χώρου
μέ χρώματα πού βλέπουμε μόνο σιά παραμύθια μας.

Τὰ δέντρα σου παρακαλοῦν τὸν ἄνεμο νὰ τὰ σώσει
τὰ σπία τοῦ Βουκουρεστιῶ
τρέχουν σὰν τρομαγμένοι ἔνοικοι
κι' ἀπόμειναν οἱ δρόμοι τους σὰν ὑπνοβάτες
κι' εἶναι πὸ λυπημένοι κι' ἀπὸ τὰ φαντάσματα,
οἱ μεγάλοι ἀέρηδες, τὰ τρομερὰ λυκόφωτα
ἢ δμίγλη πὸν στοὺς τροπικούς βγαίνει σὰ νυσταγμένη
πάνω στὰ πράγματα πὸν ξέχασαν νὰ κοιμηθοῦν
ἔρχονται μέσα στὰ λεπτά σου δάχτυλα
μὲ τὴ μιλιὰ τῆς μάγισσας, μὲ τὸν ὑγρὸ μαντῆα τοῦ σορόκου.

Ἄπὸ τίς πολιτεῖες πὸν γνώρισες ἔμεινε τὸ ἄρωμά τους
τὸ χρωμα τὸ ἑσπερινό, ἢ ἀυγὴ στὸ παραμῦθι,
τὰ κύματα πὸν ἀνακατεύουνε τὴ θάλασσα
εἶναι ἀπὸ τὸν ἀγέρα πὸν φουσκώνει τὴν καρδιά μας,
τὸ γαλανὸ εἶναι καθαρὸ συναίσθημα
τὸ κόκκινο εἶναι τὸ αἷμα τῆς μπουνάτσας,
σὰν ἐπικὸς τοῦ συναισθήματος
σὰν ποιητῆς τοῦ φυσικοῦ μεγαλείου
ἐσὺ μὲ τὰ χρώματα, ἐγὼ μὲ τοὺς ματωμένους στίχους
μελέτμα σφεντονίζουμε στὸν κάμπο τὸν ξερὸ
νὰ βγοῦνε πράσινα χλωρά, νὰνθίσουν τὰ κοτρώνια
γεμάτα ἀνθη ἀνάερα στὸ ἀνάστημα τοῦ ὄνειρου . . .

Δεκέμβριος 1949

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

Ἄπὸ τὴν Ἔκθεση τοῦ Τάκη Βαλασάμ

στὸν Παρνασσὸ

Ὅσο πὸ πολὺ βυθίζεται κανεὶς στὴν ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς βαλσαμικῆς ζωγραφικῆς τόσο αἰσθάνεται τὸν δημιουργικὸ παλμὸ καὶ τὸ οἶγος τῆς ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὴν οὐσιαστικὴν προσφορὰ τῆς πάνω στὸ πρόβλημα τῆς σύγχρονης ἀγωνίας γιὰ τὴ μορφή. Τί εἶναι αὐτὴ ἡ σύγχρονη ἀγωνία καὶ τί ἡ οὐσία μιᾶς προσφορᾶς, σχετικὰ μὲ τίς ἀναζητήσεις στὸν τομέα τῆς αἰσθητικῆς φόρμας, ἔχει λεχθεῖ καὶ συζητεῖται καθημερινά, χωρὶς φυσικὰ νὰ φθάνει σὲ μιὰ λύση ἢ σ' ἓνα σταθμὸ, μιὰ καὶ ἡ ἴδια ἢ ἀναζήτηση βάζει σκοπὸ τὸν ἑαυτὸ της, ἔς καὶ ἡ χορδὴ χρειάζεται νὰ τανιστεῖ στὸ «μὴ περαιτέρω» γιὰ νὰ διαγράψει ἢ ἔνταση τὸν μεγαλύτερο κύκλο της. Ὑπάρχει μιὰ ἀντίληψη πὸν τὴ δέχεται κανεὶς φτάνει νὰ μπορεῖ νὰ τῆς ἀποσφραγίσει τὸ συμβολισμὸ χωρὶς νὰ χάνεται μέσ' στὴν ἀφαίρεσή της: «Ἡ τέχνη ἀρχίζει ἀπ' ἔδω καὶ τελειώνει ἐκεῖ πέρα, μὲ ἄλλα λόγια ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο γιὰ νὰ βρεῖ τὴν τελειώσή της στὸ ἄπειρο. Ἡ ἀφηρημένη τέχνη ἀντιστρέφει συχνὰ τὸ σχῆμα ἀρχίζοντας καὶ τελειώνοντας ἐκεῖ, μιὰ καὶ ἔδω μονάχα ἀρχὴ γιὰ τελείωση ὑπάρχει. Πολλοὶ θέλουν νὰ παίζουν μὲ τίς ἔννοιες καὶ δὲν ὑποπεύονται πῶς παίζουν μὲ τὴ φῶτιὰ γιατί ἡ ἔννοια ἀναιρεῖ τὴν ἴδια ὥρα τὸν ἑαυτὸ της. Ἄμα τὸ σκεφθεῖς, ἓνα ἄσπρο χρωμα δὲν εἶναι ποτεῖ ἄσπρο, χρειάζεται λοιπὸν νὰ τὸ αἰστανθεῖς καὶ νὰ τὸ ζήσεις γιὰ νὰ τὸ πεις ἄσπρο. Τὸ χρωμα εἶναι βίωση ὅπως καὶ τὸ σχῆμα καὶ χρειάζεται μιὰ καθημερινὴ τριβὴ μαζὶ τοῦ πάνω στὸ πράγμα, μιὰ ἀνάληψη ζωῆς μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὰ ζῶα, μὲ τὰ πουλιά, μὲ τὰ λουλούδια, μὲ τίς θάλασσες, μὲ τὰ βράχια καὶ ἄκόμα μὲ τὰ πιδὸ κοινὰ ἀντικείμενα. Δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι μεγάλο καὶ σπουδαῖο τὸ θέμα, ἀλλὰ τὸ μάτι καὶ τὸ χέρι νὰ συναισθάνεται τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ νὰ πραγματοποιεῖ ὅσο γίνεται τὴν ὑπαρκτὴ ζωὴ τους σὲ ἔκφραση καὶ μορφή τέχνης. Καὶ μέσον τῆς ἔκφρασης καὶ τῆς μορφῆς θὰ κοινωνήσουμε μὲ τὴ γῆ καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο.

Ὅπου ὁ ρεαλιστικὸς φορμαλισμὸς περιγράφει, ὅπου ἡ ἀφηρημένη τέχνη σχηματοποιεῖ, ὅπου ὁ διακοσμητισμὸς κενολογεῖ μέσα σὲ μαιάνδρους ἐνὸς νέου δῆθεν ὠφελιμισμοῦ ἀγνοώντας τὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὴν πλευρὰ καὶ τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ ὁ συναισθηματισμὸς τοῦ Βαλασάμ πασικίζει κάτι παραπολὺ δύσκολο ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀξιέπαινο: νὰ συμφιλώσῃ τὴν ἀντινομία καὶ νὰ ἐκφράσῃ ὀργανικὰ τὸ συναίσθημα, ὄχι πηδώντας τὸ ρέμα ἀλλὰ ἀντίθετα διαβαίνοντας ἐναντία σὴ ροῇ του. Ἐκεῖ πὸν ἓνας κλασσικὸς περιγράφει καὶ τὸ τραγουδεῖ. Παντοῦ διακρίνει κανεὶς τὸν λυρικό του οἶστρο, τὸν λυρικό ἄνεμο τῆς ψυχῆς του νὰ μεταβάλλει τὸ συναίσθημα σ' ἓνα χρωματικὸ φωτεινὸ θρίαμβο. Στὶς θάλασσές του βλέπει κανεὶς σὲ πόση ἀνταπόκριση βρίσκεται τὸ ρευστὸ συναίσθημα μὲ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο τοῦ νεροῦ. Ἡ ὑγρότητα ἢ διαύγεια, ἢ χρωματικὴ διαβάθμιση σὲ μαλακοὺς καὶ σκληροὺς τόνους, σπάζουν τὸ περίγραμμα τοῦ σχεδίου καὶ κυρίως τὴν καμπυλότητα καὶ ἀφήνουν νὰ μιλήσῃ τὸ τοπίο χρωματικὰ ἐκ τῶν ἔσω καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς γραμμῆς, πὸν τὰ λέει ὅλα, πὸν θέλει νὰ ἐξαντλήσῃ χωρὶς νὰ τὸ καταφέρνῃ τὸ θέμα. Χωρὶς νὰ μπαίνει τὸ θέμα σὰν ἀρχὴ καὶ τέλος, ὑπάρχει μιὰ πρωταρχικὴ δόνηση ἀρκετὰ ἰσχυρὴ πὸν δίνει ἀφορμὴ σὲ ὅλες τίς μετατροπές πὸν θ' ἀκολουθήσουν. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ του σπουδὴ καὶ προέλευση δὲ μπαίνει ἐμπόδιο στὴν ποιητικὴ καὶ μουσικὴ σύλληψη πὸν κυριαρχεῖ μὲ ζωγραφικὰ μέσα σ' ὀλόκληρη τὴν διαστατικὴ ἐπιφάνεια τοῦ χώρου. Ἡ θάλασσά του ἢ λυρική καὶ ἢ ἐπική, πὸν τὴν ζυμώνει καὶ τὴν τραγουδαίει μ' ὅλη τὴ

διατονική σκάλα της ψυχής του, είναι μια πρώτη βάση για να μελετήσει κανείς και την τέχνη και την τεχνική του. Όταν φυσάει λόγου χάρη οστρογόρμητος, ο Βαλσάμ αισθάνεται μια διάθεση που απορρέει απ' αυτό το γεγονός, και τη διάθεσή του αυτή τη διοχετεύει στο αντικείμενό του, μπορεί να πει κανείς το αντικείμενο κνοφορείται μέσα σ' αυτή τη διάθεση και εξωτερικεύεται πλέον, και τούτη είναι όλη η προσπάθεια του καλλιτέχνη. σάν μια ψυχική κατάσταση σε ζωγραφικό αποτέλεσμα. Έτσι προκύπτει ένα μόνιμο σχεδόν κλίμα όχι σάν ατμοσφαιρικό εφέ μοναχά, όχι σάν κίνηση ή ρυθμός ή νεοτροπία δεξιοτεχνική αλλά σάν γλώσσα και ύφος ζωγραφικό που δεν επιβάλλεται με τη γραμμή, με τον όγκο, με το επίπεδο, με την αντίθεση αλλά με τον ένθουσιασμό και τη μαγεία του χρώματος. Στόν Βαλσάμ πρέπει να δούμε έναν επίγονο των πιο αξίων χρωματιστών από το ρωμαντισμό και δώθε, με συγκρατημένη, συγκερασμένη και σαφώς καθορισμένη αντίληψη για το μοντέρνο, που κάνει την τέχνη του κατανοητή και προσιτή σ' ένα πλατύτερο κοινό.

Έχω μπροστά μου το «Πρωινό στο Γαλαξίδι» ένα αληθινό ποίημα, ένα σύνολο ισορροπο και αρμονικό με την οριζόντια μάζα των βράχων και την κάθετη μορφή του ιστιοφόρου, που η μαρμαρυγή τους μέσα στη διαφάνεια του νερού και της ατμόσφαιρας δείχνει ίσαμε που μπορεί να φθάσει η δυνατότητα μιας χρωματικής ξαφνης, και πώς μπορεί ο ζωγράφος με τη σπουδή, με τη μελέτη, με τη συνθετική του κράση να επιτύχει αυτές τις φωταύγειες.

Ερχόμεθα σε μια άλλη διάθεση όπου επικρατεί το πάθος, που έχει περάσει από το προωθώρητό του στάδιο σε μια περιοχή δοκιμασίας και κατεργασίας με τα καφέ, τις σιένες, τα φρυγμένα και ψημένα χρώματα που αναδίνουν θαρρείς την άχνα και την καυτερή απόπνοια ενός καλοκαιριατικού δειλινού. Από δέντρα. Τα χωράφια επίπεδικά κομμένα από κίτρινο, ένα κίτρινο όνειρικό, παράδοξο και άνοιχτο καφέ. Έχει κάτι το μετουσιωμένο χοϊκό μέσα σ' ένα ντόπιο τόνο που φέρνει σε πολλή έπαφή το συναίσθημά μας με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του τοπίου. Είμαστε όπως το λέει και ο τίτλος του «Έξω από το Μενίδι» σε μια ώρα καλοκαιριατικού δειλινού.

Σ' έναν άλλο πίνακα ο ζωγράφος αποκαλύπτει μια άλλη ώρα της μέρας, μια άλλη στιγμή της ψυχής του. Μπορεί να είναι καιρικά δυο στιγμές όμοιες, μπορεί κι εδώ νάναι δύση αλλά μια άλλη δύση, μια άλλη όψη στη ροή της διάρκειάς του και της τριβής του με το σώμα της μέρας. Η «αύγουστιάτικη δύση» έχει βράχους που έγιναν με πολύ σούρουπο, σκοῦροι, μουχρόι, γεμάτοι φοικίαση όχι χωρίς νερό, αλλά με μια πράσινη θάλασσα να τους προσκυνά, να τους γλείφει τα πόδια με τον άφρο της. Και γλάροι να κωλύουν εκεί κοντά τους, όλα αυτά τα στοιχεία να θέλουν να λύσουν τα δεσμά τους. Όλα και πριν απ' όλα το φως, που ποτίζει τις επιφάνειες του νερού και του βράχου και περιχύνεται και καταυγάζει πάνω σ' όλο τον πίνακα. Η δύση στο βάθος φεύγει μέσα σ' ένα κόκκινο που θα σβύσει στο άνοιχτο πορτοκαλί της εσπέρας.

Η «Αυγή σε δάσος» είναι η συμπύκνωση των αποχρώσεων σε μια εξαιρετική τονικότητα. Πικρά δέντρα με παχιά φυλλώματα διαποτισμένα από φως.

Η «Φεγγαροβραδιά» είναι ένα τοπίο από τη Βοεμία παρμένο κόντρα στο φως που βγήκε από μια αληθινά ευτυχισμένη στιγμή του ζωγράφου. Είναι ένα επίτευγμα που ό,τι να πει κανείς θάνατι λίγο. Καμμιά ανάλυση δε χωρεί σ' αυτό το όραμα, σ' αυτό το φωτεινό — θαῦμα. Το φως του φεγγαριού παίρνει μια υλικότητα, γίνεται άσημνιο και χύνεται πάνω στο ποτάμι, κυλάει μαζί του, φεγγάρι και νερό ένα, έρχεται σε αντίθεση με τις σκοτεινές γκάμες των δέντρων που ύψωνονται στις όχθες.

Από το «Μαγεῶνα» του Τσβάιχ ο Βαλσάμ εμπνέεται έναν άλλο πίνακα που τον τιτλοφορεί «Λαίλαψ στους τροπικούς». Είναι ένα πραγματικό δρολόπι όπου ο άνεμος συνεπαίρνει τα δέντρα και ο ήλιος κατακόκκινος πυρπολεί τον ορίζοντα. Υποφέρει θαρρείς η ψιγή του τοπίου σ' αυτή την αντίστασή της με τον καιρό και

κουλουριάζεται όπως οι δεντροκορφές και διπλώνεται για να σωθεί μέσα στον έναντι της. Το φως είναι παρῆξο, θερμό, κόκκινο. Ένας δρόμος που φιδοσέρνεται σάν ποτάμι, ρευστός με έλαφρή χτυπητή πινελιά, σε ελάχιστο τόνο, χαραγμένος να ξεκόβει ανάμεσα από το μουντό, το πυρετικό και τροπικό περιέγυρο και το ρόδινο φόντο του.

Στόν «Κάβο Ντόρο» έχουμε πάλι μια δύση ανάλογη με το τοπίο, με την ώρα, με την ψυχική διάθεση. Ένα τοπίο απλό και επιβλητικό. Σάν μυθικά μεγαθήρια ύψωνονται μέσ' από τα ύδατα τα βράχια που τα νομίζει κανείς ζωντανά στοιχεία με τον τρόπο που τα εροάστηκε ο καλλιτέχνης. Έχουν τη στατικότητα αλλά και τη ρευστότητα της κίνησης που τα τραβάει προς τα κάτω σ' αυτό που θέλει να τα καταποντίσει. Δίνουν την αίσθηση του πραγματικού με καθαρώς συναισθηματικά μέσα.

Οι αποχρώσεις των υδάτινων τόνων και της ατμόσφαιρας της θάλασσας του νότου. Οι σχηματοποιημένοι βράχοι που ορθώνονται ήλιοσημένοι, φαγωμένοι από το αλάτι και αντιστέκονται στη μανία του σορόκου.

Οι υδάτινες μορφές και η κίνησή τους που μοιάζουν να σαλεύουν μαζί με τα κύματα στην ίδια κατεύθυνση παρασυρμένοι, είναι τα κυριότερα γνωρίσματα ενός άλλου πίνακα που τιτλοφορείται «Φουρτούνα σε δύση στα λιβυκά παράλια».

Στο «Τέμα Γάλα Ντουτέστι» η η συνοικία των κατοικιών στο Βουκορέστι με πρωτότυπες γκάμες χαμηλές και φωτιστικές αντιθέσεις, όχι σε κάρρα σκοῦρα αλλά σε συναίσθηματικές αρμονικές διαβαθμίσεις και ατμόσφαιρες. Τα κομμένα κορμιά των δέντρων ρίχνουν την κραυγή τους μέσα στον τόνο της συνοικίας. Σκοτεινοί τόνοι, ενώ ο ήλιος ξεπροβάλλει από μια πλευρά και φωτίζει πλάγια τα σπίτια. Η ψυχολογία του εγκλήματος υπογραμμίζεται έντονα με τις εσωτερικές αυτές φωτισκιάσεις και με τον υπόκωφο και χαμηλό άνεμο που πνέει. Είναι ένα πολύ δυνατό κομμάτι.

Στους «Βράχους των Άλπεων» έχουμε το συναίσθημα του πορώδους στις μάζες των βουνών, στη σκληρή και μαλακή ύλη τους, στο ύψος τους, δουλεμένοι με στρωτή πινελιά χωρίς ο ζωγράφος να πέφτει στην κλασική λεπτομέρεια και στην ψυχρή λείανση. Στο κέντρο χάνει ένα βράχο που δείχνει την σκοτεινή προέλευση και καταγωγή των ογκών.

Όλα σαρώνονται όταν φυσάει το ξεροβόρι: τα δέντρα, τα βουνά, ο ουρανός, ο δρόμος, οι κοπιές του έδαφους κι' απομένει μια πεντακάθαρη πίστρα. «Το ξερολάγκαδο του Άργινίου» δίνει ένα δραμικό συναίσθημα καταδρομής και καθαρότητας που στο κέντρο της ο άνθρωπος μένει πάντα σάν επίκληση.

Στήν «Κουφόβραση όταν θα βρέξει». Μια ζεστή, θολή, πυρετική ατμόσφαιρα με αποχρώσεις που σβύνουν άργα σ' ένα βάθος, και οι κορμοί των δέντρων στέκουν γυμνοί, άπελιτισμένοι, καρφωμένοι σάν πάσαλοι σ' ένα άνυδρο έδαφος.

Ο «Σιμόν» φυσάει με μανία να ξεριζώσει τα δέντρα, ένα καρπό αφρικανικό φως διαχύνεται πάνω σ' όλο τον πίνακα.

Πιο πέρα είναι οι θάλασσες του Βαλσάμ οι τρικυμισμένες, όλο δέος κι' αντίρα. Σορόκοι οστρογόρμηδες, μαίστροι, τραμουντάνες, μαβιά σκοῦρα χρώματα, βαθιά και πύρινα και άνοιχτά γαλάζια, μελέμια μεσογειακά, βράχοι που κραυγάζουν ή περμένοι στο πλευρό, σίφουνες και κυκλώνες ή πράσι και γαληνεμένοι γυαλοί.

Ο «Στολίσκος του Μαγεῶνα προς τη Γη του Πυρός» είναι ένας μεγάλος πίνακας σε διαστάσεις, σε σύλληψη και σε εκτέλεση που θυμίζει τους μεγάλους ρομαντικούς δασκάλους με το υποβλητικό μεγαλείο τους και όχι φυσικά με τη συναισθηματική καινοτομία της μορφής. Είναι μια σύνθεση σε ύψηλους τόνους. Σκιές βράχων πύρινα που ξεπετούνται σάν γλώσσες φωτιάς μέσα από μια άβυθομέτρητη θάλασσα, που έχει όλη τη διαφάνεια στους κυματισμούς και στις φοβερές χούνες της. Στο βάθος της προοπτικής τρία μικρά από την απόσταση καράβια θαλασσοδέρνονται τυλιγμένα μέσα σε ανάγια άντάρια. Το χρώμα είναι πηχτό νοτισμένο

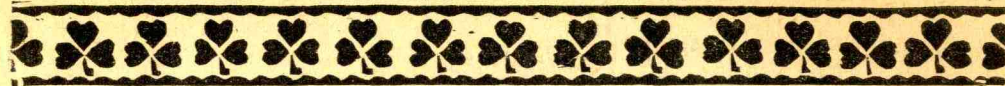
ἀπὸ τὸ νοτιὰ καὶ ἡ ἀπλωσιὰ τῆς θάλασσας μένει ἀνοιχτὴ στοὺς καιροὺς ποὺ σηκώ-
νουν ἐπάνω τῆς πελώρια κύματα. Ἔτσι τὸ ἔπος τοῦ Μαγελάνου ὑποβάλλεται μὲ τὰ
στοιχεῖα τῆς φύσης καὶ τοῦ καιροῦ, ποὺ ἔχουν περάσει μὲς ἀπὸ τὴν τρικυμία τῆς
ψυχικῆς πάλης τοῦ ζωγράφου μὲ τὴν ὕλη του, μὲ τὴν τεχνικὴ καὶ μὲ τὸ θέμα του.
Ἡ σύνθεση αὐτὴ εἶναι ἕνας ἀληθινὸς ἄθλος. Ὁ καλλιτέχνης ἐδῶ μὲ νέα μέσα λύνει
τὸ πρόβλημα τοῦ χώρου καὶ τῶν χρωματικῶν ἁρμονιῶν ποὺ ἔχουν φτάσει στὴ
δραματικώτερη τους ἔνταση καὶ ἀντίθεση.

Θὰ κλείσω τὸ σημεῖωμα τοῦτο μὲ δυὸ πίνακες ποὺ ξεχωρίζουν ἐπίσης μὲ τὸ
χρῶμα καὶ μὲ τὴν ἀτμόσφαιρά τους. Ὁ ἕνας εἶναι «τὸ θάμβος τῶν παγετόνων»
Ἄσπροι, θαμποί, ψυχροὶ τόνοι καὶ ἕνας ἥλιος πολικὸς οβυσμένος στὸ βάθος. Ξεχω-
ρίζουν οἱ κρυσταλλικοὶ ὄγκοι τῶν πάγων διαφανεῖς, σκληροὶ, στιλπνοὶ ποὺ ἐπάνω
τους ἀντανακλοῦν ἰώδεις καὶ κυανῆς ἀποχρώσεις τῆς ἀτμοσφαιράς.

Ὁ ἄλλος εἶναι μιὰ «Ἀνατολὴ σὲ δμίχλη».

Ὀνειρώδεις τόνοι ἀπὸ θαμπὸ ροδαλὸ φῶς ἀπλωμένο ἐπάνω σὲ μιὰ ἐπιφάνεια
ἀπόλυτης γαλήνης, ὅπου σβύνονται ὅλα τὰ γύρω καὶ μένει μονάχα μιὰ μικρὴ βαρ-
κούλα ποὺ πετάει σὰν πεταλούδα μέσα στὸ σὺθαμπο.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ



Ο Ι Λ Ε Ο Ν Τ Ε Σ

Στὸ ΝΙΚΟ ΠΑΠΠΑ

Μεγάλες καρδιές
στέρνα πλατιὰ νὰ τις χωρέσουν
ταπεινά κορμιὰ
σβέλτα κορμιὰ
τρυφερά
βλέμματα
δυνατοὶ προβολεῖς γιγάντιου πνεύματος
εἴσαστε σεῖς
κι' ὄμως
ὁ τίγρης κι' ὁ λεόπαρδος
κι' ἡ μικρὴ πεταλούδα
μέσα στὴν πυκνοφυτεμένη τους ζούγκλα
δὲν ἔχουνε τὴ χάρη σας
τὴν ἀνθισμένη μέθη σας παντοτεινὴ
τὴν ὁμορφιά ποῦχει τὸ θράσος τοῦ γρινιάρικου ὕφους σας.

Γύρω ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ μικροῦ ἀρριοῦ
σκουλήκια σαρκοφάγα βόσκουν τὴν ἀνύψωση
τῆς ἀνθρώπινης διανόησης ποὺ σὰς δαγκώνει
γενηὰ τὴ γενηὰ
τὴν κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ ἀπὸ τίς μέρες σας.

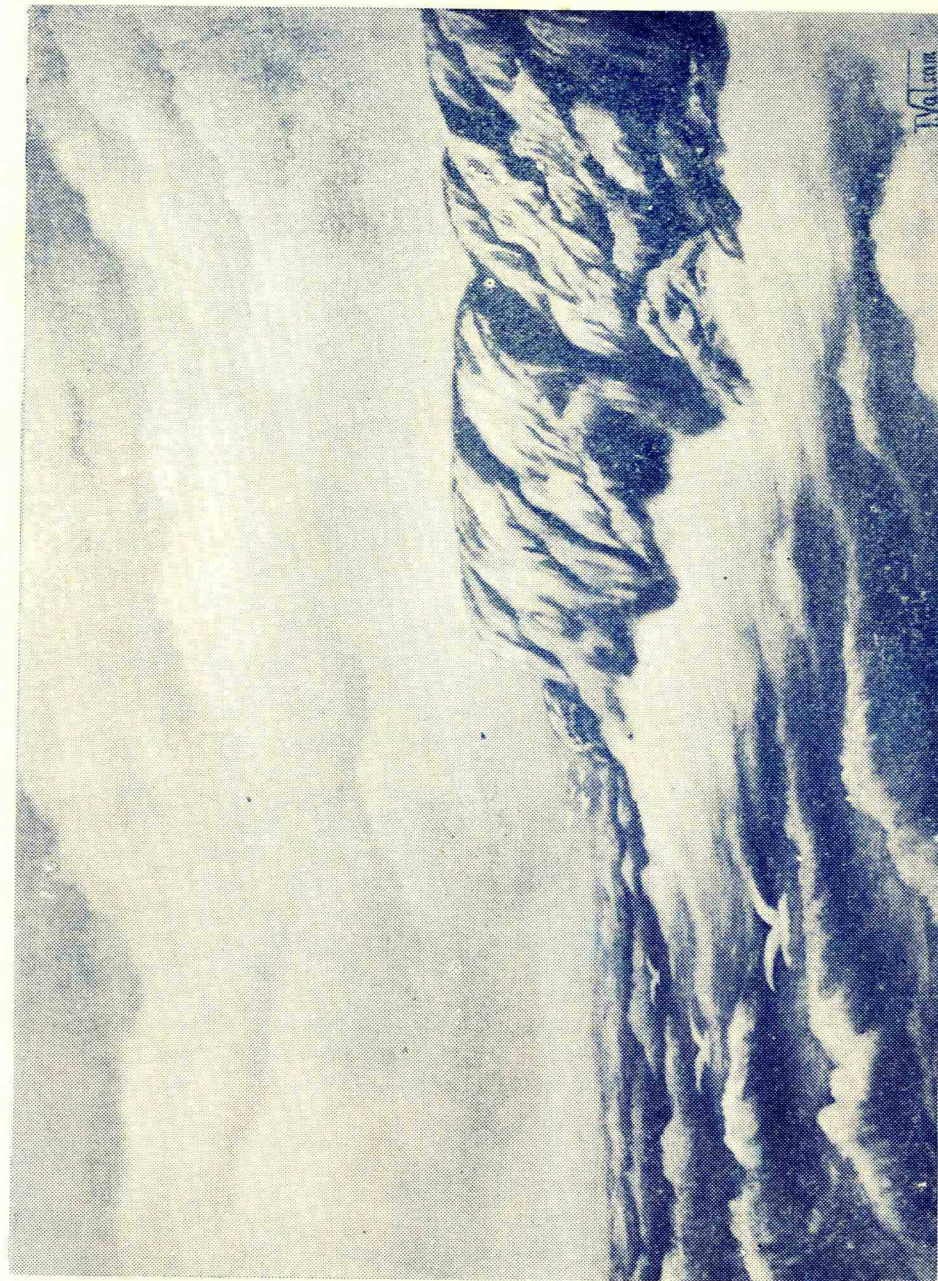
Καὶ σὰν φανταχτεροὶ μαρκήσιοι περνᾶτε
παρελαύνετε
καὶ ἀλητεύετε.

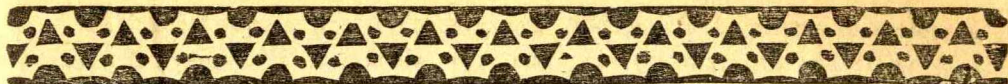
Καὶ σὰς ἀκολουθῶ στῆς λευτεριάς σας τὴν ἀκολασία
μικρὸ λιονταράκι θηλυκὸ
καὶ στοὺς πύργους σας καὶ στὶς σοφίτες σας
τῆς ἀγωνίας σας τὸ ὑπερφιάλο ὕφος
τ' ἀναμμένα σας τὰ σίδερα
παντρεύομαι
κι' ὀρκίζομαι
στῆς σπίθας τοὺς θείους ἀστερισμοὺς

κι' ὀρκίζομαι
στὶς φωτιές πού τρών' τὴ σάρκα μου
τὸ πνεῦμα μου
νὰ μὴ σὰς ἀποχωριστῶ
ποτέ.

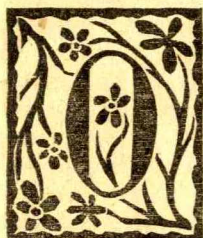
Καὶ συνεχίζω καὶ πὶο πέρα
κι' ὀρκίζομαι στὴν ὑψηλοφροσύνη τῆς ματιᾶς σας
τὸ θράσος μου νὰ γίνεῖ πὶο πολὺ
ἀπ' τὸ δικό σας
καὶ τὴν ψυχὴ τῆς λέαινας πού μοῦχετε προικίσει
ποτὲ νὰ μὴν ξεχάσω ἀδέρφια μου
καὶ ἂν μοῦ λείπει ἡ χαιτή πού στολίζει
τ' ἀλήτικα ἀρσενικά κεφάλια σας
ὁμως
στὴν Τέχνη τὴν κοινὴ τ' ὀρκίζομαι
στὴν Τέχνη τῶν Θεῶν καὶ τῶν Δαιμόνων
νὰ γίνω ἄξια τῆς μοίρας μου ποῦχετε μέσα σας
καὶ τὴν ἐξαισία καὶ τρομερὴ μου δύναμη
νὰ τὴν ὑψώσω πάνω ἀπὸ τοὺς γέρακες
πάνω ἀπ' τὶς μεταμορφώσεις
τὶς ἔξαλλες καὶ τὶς πλατειές τῶν ὀριζόντων
νὰ τὴν ὑψώσω στὸ μεθύσι τῶν μεγάλων στρόβιλων
ψηλὰ στὴν ἀποθέωση τῶν κεραυνῶν!

ΓΙΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΗ





Ο ΛΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΒΑΛΣΑΜ



Ι περισσότεροι τῶν νεώτερων ζωγράφων, δύσκολα καὶ σπάνια χειραφετοῦνται ἀπὸ μιᾶ δευτερεύουσα ιδιότητα, πού τοὺς συνοδεύει συχνά σὲ ὅλη τους τὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ καὶ σφραγίζει ζωηρὰ τὸ ἔργο τους. Ἔτσι ἔχομε ζωγράφους ἀφηγηματογράφους, ζωγράφους ψυχολόγους, ζωγράφους ἀγωνιστές, ζωγράφους φιλόσοφους. Δίχως αὐτὲς τὲς ιδιότητες, ἴσως ἡ τέχνη τους νὰ πέμενε ὅπως ἔνας κουφὸς σὲ μιᾶ αἰθουσα συναυλίας. Ὁ ζωγράφος Βαλσάμ δὲν εἶνε παρὰ ζωγράφος. Καὶ ζωγράφος πρέπει νὰναι ἐκεῖνος, πού μέσα ἀπὸ τὰ σχήματα, τοὺς ὄγκους καὶ τὸ χρῶμα, ἐκφράζει τὲς σχέσεις του μὲ τὴ ζωὴ, ἀναπτύσσει τὸ συναισθηματικὸ του πυρῆνα, τὰ πνευματικὰ του ἐνδιαφέροντα, καὶ ἀκόμα τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προτιμᾷ νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ μυστήριον τοῦ σύμπαντος. Γιατὶ ἡ ἀσκηση, ἡ εἰλικρινῆς ἀσκηση μιᾶς ὡραίας τέχνης, δὲν εἶναι παρὰ προσευχὴ καὶ μετάληψη, καὶ ὁ καλλιτέχνης ὁ θεοσκευόμενος.

Ὁ Βαλσάμ σὰν ζωγράφος συναισθηματιστῆς, σὰν ἄτομο δηλαδὴ μὲ πλούσιο ψυχικὸ μαγνητισμὸ, πού ἐγκαινιάζει μιὰ δική του τεχνοτροπία, ξεκινᾷ σταθερὰ, προφυλακτικὰ καὶ σεμνὰ, δίχως νὰ ἐνεργῆσει μιὰ κατὰ μέτωπο ἐπίθεση στὰ πρόβλήματα τῆς αἰσθητικῆς, πού αὐτὸ τὸν αἰῶνα στραπατσαρίστηκαν ὅσο τίποτ' ἄλλο.

Βαδίζοντας ἔτσι ὁ Βαλσάμ μιὰ εἰκοσαετία καὶ ζητῶντας ἀπ' τοὺς πρώτους τὴν ἰσορροπίαν, δὲν θὰ τὸν δοῦμε νὰ μετανιώσει καὶ νὰ ὁμολογεῖ πτοημένος ἐπιστροφές, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐξτρεμιστὲς ζωγράφοι τοῦ πρώτου μεσοπόλεμου. Σὲ μιὰ χρονικὴ περίοδο τόσο σαγηνευτικὰ ταραχμένη, κρατήθηκε καὶ εἶδε μὲ τὰ μάτια του τὸ ἄντε καὶ ἔλα, διαπρεπῶν εὐρωπαϊῶν συναδέλφων του, πού ἔλκονταν ἀπὸ τὰ ἄκρα, εἴτε γιατί τὸ θάρρος τῆς πίστεως τους στὸ αἰῶνιο νόημα τῆς Τέχνης ἦταν λειψό, εἴτε γιατί ἀτένιζαν κοντόφθαλμα καὶ δίχως ψυχραιμία τὸ κοντινὸ μέλλον. Γι' αὐτὸ εἶδαμε καὶ βλέπομε τόσες ἀμφιταλαντεύσεις, τόσες ἀγωνιώδεις ζιγζάγες στὴν πορεία τῶν καλλιτεχνῶν, πού ἐξόρμησαν στὸ ἄγνωστο δίχως νὰ ζυγίσουν ἀπὸ πρῶτα τὲς δυνάμεις τους, καὶ πρὸ πάντων, ἐκείνες τὲς δραματικὲς ἐπιστροφές, πού δίχως νὰ θέλεις βλέποντάς τες, θυμᾶσαι τὸν ἄσωτο τοῦ Εὐαγγελίου.... Εἶναι μεγάλη καὶ βασικὴ ὑπόθεση γιὰ κάθε καλλιτέχνη πρὶν ξεκινήσει, νὰ ξέρει, μέχρι πού θ' ἀντέξουν τὰ κότσια του. Γιατὶ τὰ διαλείμματα, οἱ σιωπές, οἱ ἀμφιταλαντεύσεις τῶν καλλιτεχνῶν δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστο θέαμα.

Ὁ Βαλσάμ σὰν γνήσιος συναισθηματιστῆς, εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα συγκεντρωτικός. Ἐγὼ ἄλλοι χάνονται μὲ ἀναρίθμητα πειράματα καὶ περιηγήσεις σὲ λογῆς—λογῆς αἰσθητικὰ πεδία, καὶ διασπείρονται θορρεῖς ἀπὸ μιὰ φυγόκεντρο τάση τους, ἐκζητῶντας τὴ σωτηρία στὸ θέμα καὶ στὴ διαπασῶν χρωματικὴ κραυγὴ, ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, ὁ Βαλσάμ βυθίζεται στὴν ἀλήθεια τοῦ φαινομένου ζωῆ, πού ἡ συγκεκριμένη τῆς εἰκόνα, καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ὀπτική, εἶναι ἡ φύση. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, σὰν κάθε ἀλήθεια, μπορεῖ νὰ εἶναι σχετικὴ, μὰ ὁ συναισθηματισμὸς ἀκριδῶς, εἶναι πού μπορεῖ νὰ τὴ μεταφράζει μὲ σχήματα καὶ χρώματα τέτοια, πού νὰ μὴν

επιτρέπει σὲ κανένα νὰ τὸν μεμφθεῖ, πὼς προσφεύγει στὴ φύση γιὰ εὐκολία.

Ὁ Βαλσάμ ἐρμηνεύει τὴ φύση ὅπως τὴν αἰσθάνεται. Μ' ἐπιμονὴ ἐξαντλεῖ τὰ μυστικά της καὶ μὲ ἀπαρασάλευτη συνέπεια λύνει τὴ γλῶσσα τῆς σιωπῆς της. Νομίζω, πὼς ἀπ' αὐτοῦ καὶ πάνω σ' αὐτό, θεμελιώνεται ἡ πιὸ στερεὴ καὶ ἀπρόσβλητη πλευρὰ τῆς χρωματικῆς του ἐργασίας. Γιατὶ τέχνη εἶναι βέβαια ἡ ἡ ἀραιώση ἢ ἡ συνθετικὴ συμπύκνωσις τοῦ συναισθήματος ποῦ διακαῶς ποθεῖ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς ἄλλους. Κι' ἂν αὐτὸ τὸ συναισθηματικὸν ἐκφράζοντάς το, κατορθώσωμε νὰ τὸ ἐκλεπτύνωμε δίχως νὰ θίξωμε τὴ γνησιότητά του, σὲ βαθμὸν ποῦ νὰ συγκινηθεῖ τὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων δὲν χωρεῖ κἄν συζήτηση, πὼς ὁ καλλιτέχνης ὑπάρχει καὶ εἶναι παρὼν.

Καὶ στὸ Βαλσάμ κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν παρουσία. Καὶ οἱ ἀργοπορημένοι μιὰ μέρα θὰ τὸ θεοσιώσουν κι' αὐτοί. Οἱ νέες τάσεις, οἱ νέες φωνές, καὶ μάλιστα αὐτὲς ποῦ δὲν μπορεῖς εὐθὺς καὶ μὲ ἴσηχη συνείδηση νὰ καταδικάσεις, αὐτὲς ποῦ γεννοῦν κάποιες δυσπιστίες, ὄχι σπάνια, συμβαίνει νὰ εἶναι οἱ ἀντιπροσωπευτικὲς τῆς ἐποχῆς, ποῦ τις ἀκούει καὶ τις δέχεται μὲ τις γνωστὲς ἐπιφυλάξεις. Ἡ Μοίρα ἐν τούτοις ἔχει χαράξῃ ὀριστικὰ καὶ νικηφόρα τὴν ἱστορικὴν τους πορεία. Ὁ Βαλσάμ εἶναι ὁ καλλιτέχνης ποῦ δὲν φοβάται τις ἰδιοτροπίες τῆς μόδας, γιατί τις γνωρίζει. Δὲ φοβάται τὸ χρόνο γιατί ξέρεῖ νὰ τὸν σέβεται καὶ νὰ τὸν ὑπολογίζει. Δὲν ἐξυπηρετοῦν οἱ πίνακές του οὔτε τις τάξεις τῶν ἀνὰ μὲν οὔτε καὶ τις χυδαῖες προτιμήσεις. Ἡ διακριτικὴ του κι' ἐπίπονη ἐργασία στὸ θέμα καὶ στὴν ἔκφραση τὸν κρατοῦν σὲ μιὰ τρίτη ζώνη, ὅπου σπάνια εἰσχωροῦν οἱ πρῶτοι τυχόντες καὶ οἱ κενομανεῖς. Τὰ χρώματά του εἶναι μετρημένα, δὲ φωνάζουν, δὲν παίζονται γραθιὲς μεταξύ τους. Ἐχει ἕνα τρυφερό προσωπικὸν τρόπο νὰ τὰ συνδέει. Ἡ φανταστικὴ ὕλη τῶν πινάκων του εἶναι σχεδὸν πάντα ἴδια. Ὁ ἀνεξάντλητος κα θρέφτης τῆς φύσης, πιστός, πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν. Πάντα νέος καὶ καινούργιος σὲ ὠμορφιά : Ἡ θάλασσα μὲ τὰ χίλια της πρόσωπα, ἡ ἐξοχὴ μὲ τὰ χίλια της φορέματα, τὰ βουνὰ μὲ τὴ λευκὴ προϊστορικὴ τους σιωπὴ, τὰ δάση μὲ τὸ ἄσθημα τους, οἱ οὐρανοί. Μὰ εἶναι ζωγραφικὴ αὐτὴ ; Θὰ ἔλεγε ὁ δῆθεν μπουχτισμένος ἀπὸ πανοράματα, ὁ μανιῶδης λύτης τῶν χρωματικῶν σταυρολέγων. Ἀλλὰ ὅταν ἕνας καλλιτέχνης εἶναι συναισθηματιστής, ὅταν δηλαδὴ διαθέτῃ μιὰ ἀβυσσολέα ἐνδοχώρα ποῦ ὁ ἴδιος ἀγωνίζεται νὰ ἐξευρενήσῃ, ἐπόμενο εἶναι νά'ναι πρῶτα ἀπ' ὅλα φυσιολόγητος, νὰ εἶναι μυστικός, νὰ εἶναι ρεμβαστές καὶ ὑπερσυναισθητός δέκτης. Πὼς ν' ἀντιστασῇ στὸ μαγνήτη τῆς ὠμορφιάς, τῆς ὠμορφιάς ποῦ συντελεῖ τὴν ἁρμονία τοῦ Κόσμου ; Καὶ γιατί νά'ναι πιὸ δικαιολογημένος ὁ ζωγράφος ποῦ ζωγραφίζει ἕνα κανάτι μὲ δυὸ τρία ροδάκινα, ἀπὸ κείνον ποῦ ζητᾷ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴ σιωπὴ τῆς βουνοκορφῆς μὲ τὸ προϊστορικὸ χιόνι ; Ἡ φύση δονεῖται ἀπὸ μυστικὴ μουσικὴ καὶ ἡ ἐρμηνεία της εἰδικὰ ἀπὸ τὸ ζωγράφο, εἶναι μύηση, γι' ἀποκάλυψη. Καὶ εἶναι προτιμότερο ἕνας ζωγράφος νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ ὀρισμένα θέματα ποῦ συνεχῶς εἰσδύει σ' αὐτὰ καὶ αὐξάνει τὴ γνώση του στὴ σφαῖρα τους, παρὰ νὰ διασπᾶται μὲ περισσότερα καὶ συχνὰ ξένα μὲ τις ἐσωτερικὲς του ἀγάπες θέματα. Ἐνας ζωγράφος σὺν τὸν Βαλσάμ, δὲν μπορεῖ νὰ γράφῃ μὲ τὸ χρωστήρα διηγῆματα, ἢ νὰ συνθέτῃ σονάτες, ἢ νὰ ἐξαναγκασθεῖ νὰ ἐφευρίσκει τὸ καινούργιο, τὸ ἐκπληκτικὸ, τὸ παράδοξο, δίχως τὰ ὅποια ὁ πεζογράφος κι' ὁ μουσικός εἶναι καταδικασμένοι. Ὁ Βαλσάμ σὺν ὀλοκληρωμένος συναισθηματιστής, σ' αὐτὸ ὑπερέχει ἀπὸ πολλοὺς συναδέλφους του, ποῦ παιχιδίζοντας πάνω στὴν παλέττα, ζητοῦν ἀπ' τὸ χρῶμα ἐκεῖνο ποῦ δὲν τολμοῦν νὰ ζητήσουν ἀπ' τὸ θέμα τους καὶ τὴ ζωγραφικὴ ὕλη. Ἀντίθετα, φαίνεται σχεδὸν πάντα ὀπλισμένος μὲ μιὰ παλέττα ἀτολμῆ κι' ἀναιμική, ποῦ ζήτημα εἶναι ἂν ἄλλοι θὰ μπορούσαν νὰ τὴ δουλέψουν καὶ ν' ἀναπτύξουν τόσο γαλήνια κι' ἐπίμονα τὰ χρώματά της, μέσα στὴς παρδαλόχρωμες ἡμέρες μας.

Εἶναι δίχως ἄλλο, ὁ ζωγράφος ποῦ δὲν οὐρλιάζει, ποῦ δὲν μασκαρεύεται, ποῦ ἴσα ἴσα κινεῖται μέσα στὴν ἀπόλυτη ἐρημιὰ, ντυμένος συχνὰ τὴ μελαγχολία, καὶ

σὺν συναισθηματιστής, τὴ σιωπὴ θέλει νὰ ἐρμηνεύσῃ στοὺς μουσαμάδες του καὶ ὄχι τὴ δική του φωνή. Ἡ τεχντροπία του, τὰ χρώματά του εἶναι ἐπιστρατευμένα σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία. Εἶναι γι' αὐτὸ ποῦ ὁ Βαλσάμ συναντήθηκε, συναντιέται καὶ θὰ συναντιέται μὲ ποιητές. Σὲ χώρους τόσο μακρυνούς ἀπὸ τις ἀγορὲς καὶ τοὺς στίβους ὅπου ὁ λόγος, ὁ φθόγγος καὶ τὸ χρῶμα συγγέονται σὲ μιὰ λυρική ὁμοσούσια ὑπόστασις, ποιοὺς θέλετε νὰ συναντήσῃ ; Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται σ' ἐκείνους ποῦ τὸν ἐννοοῦν. Οἱ διστακτικὲς του ἀνταυγείες, ἡ κρυσταλλένια χαρὰ τῆς αἰθρίας, ὁ δρυκηθμὸς τοῦ κύματος, ἡ καρτερία τῶν δέντρων, ποῦ ἐρμηνεύει καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει μὲ τὸ πιὸ σπινθηροδόλο χρωματικὸ παιχίδι στὰ ἀναρίθμητα τοπεῖα του, ἔχουν τὴν εὐγλωττὴ γοητεία, ποῦ διψᾷ ὁ ἄνθρωπος νὰ γεύεται, ἀδύναμος κι' ἀσήμαντος καθὼς εἶναι ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ ποῦ τὴν πρόσφερε πρώτη ἡ ποίηση.

Στοὺς πίνακές του τὸ φῶς δὲν παίρνεται ἔτσι σὺν ἔτοιμο στοιχεῖο ποῦ εἰσορμᾷ ἀπ' τὸ παράθυρο. Τὸ ἀπελευθερώνει, καὶ μάχεται θαρρεῖς γιὰ ν' ἀποκαλύψῃ ἕνα δέντρο στὴν ὄρασή μας. Ἀργά, μυστικά, ἱερατικὰ θάλεγε κανέναν, ὕψωνε τὴ φτωχὴ πραγματικότητα τοῦ δέντρου, τοῦ μονοπατιοῦ, τοῦ βράχου, τῆς οἰκοδομῆς, στὸν πηράδεισο τοῦ συμβόλου.

Ὁ λυρικός αὐτὸς συναισθηματισμὸς του, δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ κει ποῦ ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος ἀρχίζει νὰ διαλύεται στὴν ἀπόστασις καὶ στὴ μέθη. Ἀντίθετα, ξεκινᾷ ἀπὸ κει ὅπου τὰ σχήματα ἀπ' τὸ πολὺ καὶ οἰκεῖο ἀντίκρυσμα, ἔχουν κι' ἄλλας γίνεσι σύμβολα, ἀπόστασις, μέθη. Δηλαδὴ ποίηση. Γι' αὐτὸ ὁ Βαλσάμ, δὲν ἔχει πολλὰ πράγματα νὰ μᾶς διηγηθεῖ. Εἶναι σιωπηλός, ἀποφεύγει τοὺς κατοικημένους χώρους ὅπου τόσο εὐκόλα τραυματίζεται ὁ καλλιτέχνης, προσφεύγει στὴ μοναξιά, στὴν ἐρημιὰ γιὰ νὰ ἐλαφρώσῃ. Δὲν φαίνεται νὰ αἰσθάνεται τὴ ζωὴ σὺν ἕνα καθημερινὸ δῶρο, ἴσα ἴσα τὸν βαρύνουν ἀδιέξοδα, ψυχικὲς ἀγωνίες καὶ σὺν τοὺς ποιητὲς καταφεύγει στὴ φύση μ' ἕναν τρόπο, σὰ νὰ ζητᾷ σπαραχτικὰ ἕνα στήριγμα γιὰ ν' ἀκουμπήσῃ, ἕνα φίλο ποῦ δὲν τοῦ ἔδωσαν οἱ πόλεις. Τὴν ἐμπιστοσύνη αὐτὴ ποῦ διψᾷ, δὲν τοῦ τὴν ἀρνήθηκε ὡς φαίνεται οὔτε τὸ δάσος, οὔτε τὸ βουνὸ μὰ προπαντὸς ἡ θάλασσα. Ἐτσι μεταφράζω τοὺς περισσότερους πίνακες τοῦ Βαλσάμ. Μιὰ φυγὴ, τόσο λυρικὰ εὐγλωττὴ, ποῦ ὅσο θελουδένεις ἀποχρώσεις κι' ἂν μεταχειριστεῖ γιὰ νὰ τὴν ἀποσιωπήσῃ, δὲν κατορθώνει νὰ συγκρατήσῃ τὴ λυρικὴ τῆς ὁμολογία.

Κι' ἐνῶ θαρροῦμε, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, πὼς ὁ συναισθηματισμὸς του δὲν ἔχει πολλὰ πράγματα νὰ μᾶς ἱστορήσῃ μέσα ἀπ' τις τοπιογραφίες του, ἐν τούτοις δὲν παύομε ν' ἀκούμε μέσα ἀπ' αὐτὲς, τὴ γλῶσσα τῆς προτροπῆς γιὰ μιὰ ἀληθινὴ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ζωὴ, μακριὰ ἀπὸ κάθε ρυπαρὸ καὶ μάταιο. Κι' ἐνῶ τὸν χαρακτηρίσαμε στὴν ἀρχὴ σκέτο ζωγράφο, μὲ μιᾶς τὸν ἀκούμε νὰ διδάσκει τὴν πειθαρχίαν στοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τὴν μὴ ὑπέρβαση τῶν ὀρίων της. Εἶναι ὁ ποιητὴς ἄνθρωπος, ποῦ διανύει παρ' ὅλες του τις ἀνησυχίες, καρτερικὸς τὴν ἱστορία του. Εἶναι ὁ ἰσορροπημένος ἐκεῖνος καλλιτέχνης ποῦ δὲν δοκιμάζει ἰσχυρὲς καὶ μεγάλες ἱκανοποιήσεις καὶ ἀπαγοητεύσεις. Εἶναι ὁ μνημένος τῆς τέχνης καὶ τῆς δύναμης τῆς καρτερίας του καὶ τῆς πίστεως του, ἀντλεῖ ἀπ' τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως μὲ τὰ ὅποια πιὰ ἔχει ἀδελφοποιηθεῖ, σὲ τέτοιο βαθμὸν, ποῦ νὰ μὴν ξέρεῖς σ' ἕνα βαλσαμικὸ πίνακα, ἂν ἀντιμετωπίσεις τὸν ἴδιο τὸ ζωγράφο σὲ μιὰ «συνεφιά» του.

Κοιτᾶτε, μᾶς λέει, αὐτὰ τὰ σύνεφα πάνω ἀπ' τὰ χιόνια τῶν Ἄλπεων, ποῦ σὰς δείχνω. Εἶναι λεπτὰ σὺν ἀέρινα λουλούδια. Μὴν πῆτε πὼς τὰ βλέπετε κάθε μέρα. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ δὲν τὰ εἶδατε ποτέ. Κι' αὐτὰ τὰ πόμερα σπίτια, συσπειρωμένα ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ μυστηρίου, ποῦ θαρρεῖς ἐχτίστηκαν ἀπὸ φαντάσματα γιὰ νὰ καταυλίζονται τις νύχτες, οἱ ἀληθτικοὶ ἀνεμοί, κι' αὐτὸς ὁ καμπυλωτὸς δρόμος πρὸς τὸ ἄγνωστο, δίχως ἔχνος ἀνθρώπινης πατημασιάς, ἀπαρηγόρητος κι' αὐτὰ τὰ δέντρα ποῦ τάλουσε ἡ βροχὴ γυμνὰ δίχως τὰ φύλλα τους, ζητοῦν ἐναγώνια νὰ τὰ διαβάσεις. Καὶ τάντικείμενα τὰ μυστικά τους μόνο στὸν καλλιτέχνην τὰ ἐμπιστεύονται. Μὴν ἀμφιδάλλετε.

Ἐκεῖνα τὰ μονοπάτια τοῦ Βαλσάμ, φτιαγμένα στὸ χῶμα τοῦ ὄνειρου, ὁδηγοῦν σίγουρα στὰ παιδικὰ μας χρόνια. Σ' ἐκεῖνον τὸν ἀσυνείδητο παράδεισὸ μας ποὺ ἀφήσαμε μάταια νὰ μᾶς περιμένει. Ἐκεῖνες οἱ σκιές εἶναι βαρεῖες ἀπὸ τὴν νοσταλγία μᾶς εὐτυχίας χαμένης, ἐκεῖνα τὰ στιλπνὰ πρωῒνά, ἀντικατοπτρίζουν στὸ νερὸ, τὸν ἐπίγειο οὐρανὸ τῶν πέντε μας χρόνων.

Γι' αὐτὸ, ἡ χρωματικὴ ὕλη τοῦ ζωγράφου μας, δὲν διαίχεται στὴν ἐκδήλωσή της, ὅπως ὁ καθέννας μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ἀντιλαμβάνεται. Περιμένει μὲ ὑπομονὴ τὴν ἐνσωμάτωσή της μὲ τὸν αἰθέρα. Ἐνα σκεπτικὸ, συνοφρωμένον, θὰ ἔλεγα, αἰθέρα. Πίσω ἀπ' τὴν ἐνσωμάτωσή αὐτή, εἶναι ἡ ρέμβη, ἡ νοσταλγία καὶ ἡ στυγνὴ μοναξιά. Δέντρα στωϊκὰ, νερὰ ἡρωϊκὰ καὶ πειθήνια, ποὺ ὑπομένουν μὲ τὴν πανάρχαια σιωπὴ τους, τοὺς θυμοὺς τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Τὸ πλάτος ἰδίως τῶν θαλασσινῶν ὀριζόντων του, ἀποδεικνύει πόσο περικυκλῶνται ἀπὸ ἓνα νεορωμαντικὸ λυρικὸ κλίμα. Ἀγκαλιάζει μὲ δίψα, τίς ζεστές καὶ ἀρκτικές θάλασσες, γεμίζει μ' αὐτὲς τὰ πάντα, μάχεται στίς τρικυμίες της καὶ ἐπιστρέφει ἀπ' τὴν περιπέτεια, μὲ ἔπαθλο τὴ χαρὰ, ὅτι κοινώνησε τὴ μυστικὴ ψυχὴ τῶν νερῶν.

Οἱ πηγὲς τοῦ φωτός του πάνω στίς θάλασσες καὶ στίς κοκκινοχώματες πεδιάδες, ἔδρευον σὲ δισεκατομμύρια μόρια χρυσοκόκκης εἰτε δμίχλης, καὶ εἶναι ἀπὸ καὶ ἰδίως ποὺ ἐκπηγάζει ὁ λυρικὸς λόγος του, ἡ μαγικὴ σιωπὴ του, τόσο πολὺτιμη καὶ εὐγλωττὴ στὴ συχνὴ ἀγριότητα τῶν φυσικῶν στοιχείων. Αὐτὰ τὰ δισεκατομμύρια μόρια τοῦ φωτός του, εἶναι ποὺ σκιαγραφοῦν, ἐκτείνουν, διαχέουν καὶ χρωματίζουν τοὺς πίνακες τοῦ συναισθηματιστῆ ζωγράφου. Μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ λυρικὸ, θὰ ἔλεγα, φῶς, τὰ πλάσματα ἀποκοτῶν συνείδηση καὶ ζητοῦν νὰ ψάλλουν μ' ἓναν τρόπο καθαρὸ καὶ ἀκράτητο, τὸ φῶς τοῦ Βαλσάμ ἐξανθρώπιζει ἐκεῖ ποὺ δὲν βρίσκεται ἕχνος ἀνθρώπου. Ἀνακαλύπτει τὴν εὐγένεια τῶν πραγμάτων καὶ τὰ προικίζει ὅλα μὲ μιὰ ψυχὴ τέτοια, ποὺ ὅλοι ποθοῦμε νὰ εἶχαμε. Ὁ θράχος τρυφεραίνεται δαμασμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα του, σχεδὸν μᾶς χαμογελά καὶ μᾶς ζητάει ἀγάπη. Τὰ δέντρα ἂν καὶ βαριὰ ἀπὸ σκιές παρελθόντος, εἶναι ἀπαλὰ καὶ ἀγνά. Τὸ χρῶμα θαρρεῖς πὼς σκέπτεται καὶ ἄλλοι οἱ χαρμόσυνες αἰθρίες μοιράζουσαν ἐλπίδες γιὰ φανταστικὴς εὐτυχίες, μεγαλοποιημένες ἀπ' τὸνειρο, παροῦσες μέσα σ' ἐκεῖνη τὴ μαγεία τῶν ἀποχρώσεων καὶ τοῦ μυστηρίου, ὅπου ἡ ὕλη μετατρέπεται σὲ ψυχὴ, τὸ χρῶμα σὲ γλώσσα ποιητικὴ, ἡ πρόθεση σὲ ἀγνότητα. Μιὰ μουσικὴ ἐσωτερικὴ, κοινὸ γινώρισμα τῶν ἀληθινῶν καλλιτεχνῶν, λεπτολογημένη, κεντρομόλα, δοκιμάζει σὲ κάθε του πίνακα μιὰ λυρικὴ σύνθεση μὲ χρῶματα, κἀνόντας χρῆση ἐκείνων τῶν φθόγγων ποὺ προηγήθηκαν καὶ θὰ ἐπαναλαμβάνονται στοὺς αἰῶνες, φθόγγους ποὺ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰνανεώνει καὶ νὰ συγχρονίζει.

Μὲ τὰ πιὸ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα ὁ Βαλσάμ κινεῖ καὶ πλάθει, ἐκφράζοντας τὸ συναισθηματικὸ του κόσμον μὲ ψυχωμένη μαεστρία καὶ σταθερότητα. Αὐτὴ του ἡ ὕλικὴ ἔκφραση, ποὺ ὀνόμασε «συναισθηματισμὸ», εἶναι καινούργια, ἄς μὴ φωνάζει δυνατὰ καὶ ἄς μὴ σκανδαλίζει. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τοῦ ἀμυδροῦ καὶ τοῦ διάχυτου ποὺ μᾶς συνεπαίρνει μαζί του στὰ σύνορα τοῦ ὄνειρου, εἶναι μιὰ σκιδόχαρῃ ψυχὴ ποὺ μᾶς μιλά διακριτικὰ καὶ ὑπόκωφα, ἓνα μεγαλεῖο ἀπὸ ἀκόμητα μυστικά, ἐρωτισμὸ καὶ ὄνειροπόληση, πέρα ἀπ' τὰ ὅποια ὁ συναισθηματιστῆς ζωγράφος, συγκομίζει καὶ ἐκμεταλλεύεται τὴ δύναμη κάθε ἀμορφοποίητης μορφῆς. Ὁ κόσμος τοῦ Βαλσάμ, τὸ πιστεύω, εἶναι ἀνειρήνευτος μ' ἕλη του τὴ φαινομενικὴ γαλήνη καὶ καρτερία, καὶ δρίσκεται σὲ συνεχῆ ἀντίθεση μὲ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἄλλων ζωγράφων.

Σ' ἓνα μονῆρες πανθεῖστικὸ βρῆγο ποὺ τὸ κοινωνῶ πιστὸς ἀπὸ ὁροπέδια, ἀκτὲς καὶ μῶλους, λατρεύοντας ἐκστατικὰ τὸ πρόσωπο τοῦ σύμπαντος, ὁ Βαλσάμ δημιουργεῖ μιὰ πνευματικὴτητα σχεδὸν ἀγωνιώδη καὶ τόσο διάφανη μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία παρατηρῶντας τον ὁ ἔμπειρος καὶ ἀκούοντάς τον, διαπιστώνει πὼς ἔχει ἀντίκρου του ἕναν καθαρὸ λυρικὸ ποιητὴ τοῦ χρώματος.

ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΑ

... Εἶμαι εὐτυχής, ἀγαπητὴ μου ποιητῆ, ποὺ μαζί μ' ἐσᾶς καὶ τὴν ομάδα σας, τὴν ομάδα τῶν συγγραφέων θὰ βαδίσουμε γιὰ μιὰ καλλιτεχνικὴ ἐξυγίανση στὴν Εὐρώπη. Νομίζω πὼς τὴ στιγμὴ τούτῃ τῆς ἐπικοινωνίας μας γεννιέται μιὰ μεγάλη ἐλπίδα. Θὰ κάμω τὸ πᾶν γιὰ νὰ σᾶς γνωρίσουν εὐρύτατα στὴ Γαλλία ...

FRANCIS GUEX-GASTAMBIDE

(Ἀπὸ γράμμα του στὸ Νίκο Παππά)

*

... Ὁ δικός σας ὁ συναισθηματισμὸς, ὁ Γαλλικὸς νεο-ὀυμανισμὸς καὶ ὁ λυρικὸς ρεαλισμὸς τῆς Ἰταλίας, ἀντιπροσωπεύουν τᾶληθινὰ αἰτήματα γιὰ τὴν τέχνη σήμερα. Στὸ μανιφέστο ποὺ ἐτοιμάζουμε γιὰ τὸ 1950 θὰ ἀντιπροσωπεύσει ὁ κύκλος σας τὴν Ἑλλάδα τόσο τιμητικὰ, ὅσο δικαιούται γιὰ μιὰ τέτοια πρωτοπορία. Δὲν ξέρω ἀκόμα ποιὸν ἀπ' ὄλους τοὺς ὄρους θὰ διαλέξουμε γι' αὐτὴν τὴ διεθνεῖς αἰσθητικὴ κίνηση, μὰ ὅλοι τους ἀξίζουν αὐτὴ τὴν τιμὴ.

ALDO CAPASSO

(Ἀπὸ γράμμα του στὴ Ρίτα Μπούμη-Παππά)

*

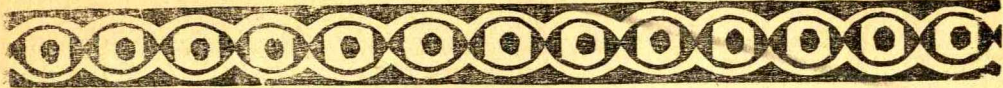
Μέσα στὸ σύγχρονο αἰσθητικὸ χάος τῆς τέχνης, λίγοι θαρραλέοι ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες στὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἰταλία, στὴ Γαλλία καὶ στὸ Βέλγιο, διεκδικοῦν ἓναν ἀληθινὸ προσανατολισμὸ, ὁδηγημένοι ἀπὸ τὴ σύγχρονη ὀδηγητὴ πραγματικότητα. Ὁ συναισθηματισμὸς, ὁ νεοουμανισμὸς, ὁ λυρικὸς ρεαλισμὸς, συγγενικὰ αἰσθητικὰ κινήματα, ζητοῦν τὸ καθένα χωριστὰ στὸν τόπο του καὶ ἀνάλογα μὲ τίς ἐπικρατούσες πνευματικὲς συνθήκες, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ὑπόλοιπα τῶν διάφορων ἐπικρατικῶν τάσεων καὶ θετικὰ τὴν προβολὴ μᾶς τέχνης τολμηρῆς καὶ κλασικῆς μαζί, γεμάτης ἀπὸ ἀνθρώπινο νόημα καὶ χαρακτῆρα, καὶ ποὺ θὰ παρηγορεῖ τὸ δραματικὸ σύγχρονο ἄνθρωπο.

ARMAND BERNIER

*

Χαιρετίζω τὸ Συναισθηματισμὸ ἀδελφὸ τοῦ ἰδιοῦ μας Λυρικοῦ Ρεαλισμοῦ, σὺν παλαιὸς καὶ φανατικὸς πολέμιος κάθε δυσπρόσιτης καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης. Στὴν καθημερινὴ πραγματικότητά, μέσα μας καὶ γύρω μας, ὑπάρχουν τόσα θέματα γιὰ ποίηση, ποὺ ἀκόμα γιὰ χιλιάδες χρόνια, χιλιάδες ποιητὲς θὰ μποροῦν ν' ἀντλοῦν καὶ νὰ ἐκφράζονται, καθέννας μὲ τὸ λεξιλόγιό του, ἓνα λεξιλόγιο καταληπτὸ στοὺς ἀνθρώπους καὶ καθαρὸ. Ἦρθε πιά ὁ καιρὸς, νὰ ἐμποδιστοῦν οἱ ἄρρωστοι νὰ ὑπαγορευθοῦν αἰσθητικὸς νόμους στοὺς ὑγιεῖς.

FEDERICO DE MARIA



Ἡ Συναισθηματικὴ Σχολή

τοῦ Ἑλληνοῦ Ζωγράφου Τάκη Βαλσάμ

Σε προηγούμενη ὁμιλία μας ἀπὸ τὸν ἴδιο ραδιοσταθμὸ τῆς 12-12-49, παρουσίασα τὸν Ἕλληνα ζωγράφου Βαλσάμ. Τὸ ὄνομά του δὲν εἶναι ἀγνωστο στὸ Ἴταλικὸ κοινόν. Γιατὶ ὁ Ἑλληνας ζωγράφος προτοῦ ἐγκατασταθεῖ στὴν πατρίδα του στὰ 1940 περίπου, ἐξῆσε στὴν Γερμανία, στὴν Αὐστρία, στὸ Παρίσι, σὲ πολλὰς Ἴταλικὰς πόλεις, στὸ Βουκουρέστι κτ' ἄλλαχού, ὅπου ἡ ἐργασία του καὶ ἡ ἰδιαίτερη τεχνολογία του εἶχαν προκαλέσει ἐξαιρετικὴν ἐντύπωση.

Στὴν Ἰταλία ὅπου πρόκειται τοὺς προσεχέεις μῆνες νὰ ἐκθέσει ἔργα του στὴ Ρώμη, ἀπὸ τὴν τόσο ἐνδιαφέρουσα τελευταία παραγωγή του, μίλησαν ἀρκετοὶ γιὰ τὴ σημερινὴ ἔκφραση τῆς νέας του ζωγραφικῆς. Τὰ περιοδικὰ «Πάτιζινε Νουόβε», «Ἀουσόνια» καὶ ἄλλα, ἀσχολήθηκαν μὲ συνεργάτες του, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς μελέτης γιὰ τὴ ζωγραφικὴ του, τοῦ Ἑλληνοῦ ποιητῆ Ν. Παππά μεταφρασμένης ἀπὸ τὸν Πιερ Λουίτζι Μαριάνι, κυκλοφόρησε πρὶν δύο χρόνια εὐρύτατα στὴ χώρα μας.

Ὁ Βαλσάμ εἶναι ἕνας ζωγράφος ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ δυνάμεως. Τὸ χρῶμα του, ἡ τολμηρὴ ἔκφρασή του, τὸ ὄνειρο ποὺ κάμει τ' ἀντικείμενα ν' ἀνυψώνονται σὲ θαυμάσια ἐπίπεδα, δημιουργοῦν μιὰ ζωγραφικὴ συνδυασμένης γοητείας καὶ πραγματικότητος, ὥστε δίκαια νὰ ὀνομασθεῖ ὁ Ἑλληνας ζωγράφος ποιητῆς τοῦ σχεδίου καὶ τοῦ χρώματος.

Ἀπὸ τὰ 1932 ὅταν ἐξοῦσε στὴ Βιέννη καὶ στὴ Ζυρίχη ὁ Βαλσάμ ἔδωσε μιὰ αἰσθητικὴ ἔκφραση στὴ ζωγραφικὴ του τόσο προσωπικὴ καὶ τόσο ἀλλοιώτικη, ἀπὸ ἐκεῖνην ποὺ μεσορνοῦσε τότε στὴν Εὐρώπη, ὅταν ἐσκέπαζε κάθε ἀληθινὴ ἔκφραση ἢ πλημμύρα τῆς καρικατούργου τῶν συρρεαλιστῶν, ὥστε δίκαια ὅσοι πίστευαν τὴν ἀληθινὴ ἀνανέωση τῆς τέχνης, πίστεψαν πῶς στὸ ζωγράφου αὐτό, μποροῦμε νὰ διακρίνομε τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς νέας περιόδου γιὰ ὅλη τὴν καλλιτεχνικὴ περιοχὴ.

Ὁ αἰσθητικὸς Βέρνερ, ὀνόμασε τὴν τεχνολογία τοῦ Βαλσάμ «συναισθηματικὴ». Ἡ ἔννοια τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς λέξεως δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴ σημασία ποὺ ἀποδίδουν οἱ ἄνθρωποι στὸ γλυκὸ καὶ αἰσθηματικὸ μέρος τοῦ ὄρου, ποὺ τόση κατάχτηση ἔκαμαν ὅλες οἱ ἐποχές, ἀπὸ τὴ βωντικὴ καὶ ἀρρωστιά-ρικη ἀδυναμία τῆς ἀντικαλλιτεχνικῆς αἰσθηματολογίας. Ὁ συναισθηματισμὸς τοῦ Βαλσάμ εἶναι μιὰ δόκιμη αἰσθητικὴ θεωρία μὲ βάση τὴν ἐπιδίωξη ν' ἀποδόσει ὁ καλλιτέχνης τὸ συναίσθημα τῶν πραγμάτων, τὴ συναισθηματικὴ διάταξη τῆς φύσης, καὶ τῶν φαινομένων τῆς, τὸ συναίσθημα τῶν διαφόρων καταστάσεων ποὺ πέφτουν στὴν ὄραση τοῦ δημιουργοῦ κτ' ὅχι αὐτὲς τὶς καταστάσεις στατικὰ καὶ προσδιορισμένες στὴν πάγια, στὴν κλασσικὴ, στὴ φυσικὴ ὕλική τους ὑπόσταση. Γιὰ νὰ ἐπιτύχει ὅμως τὸ καλλιτεχνικὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἡ κυβιστικὴ καὶ συρρεαλιστικὴ ἐπιδημία, κήρυχνε τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Τέχνης ἀπὸ κάθε συναίσθημα, ὁ Ἑλληνας ζωγράφος μεταχειρίστηκε κατ' ἀρχὴν τὰ στερεὰ καὶ διασωζόμενα στοιχεῖα τῆς κλασσικῆς παράδοσης, ἤτοι τὸ ἀντικείμενο, τὸ χρῶμα,

τὴ φύση, τὸ καθαρὸ τοῦ σχεδίου καὶ μ' αὐτά, πρόσμιξε τὰ πιδὸ τολμηρὰ σύγχρονα ἐκφραστικὰ μέσα, ἐπιτυχαίνοντας ἔτσι μιὰ ἰσορροπία τῆς καινούργιας μορφῆς. Τὰ στοιχεῖα ὅμως τῆς παράδοσης δὲν τὰ μεταχειρίζεται ποτὲ ὅπως ὑπάρχουν στὸ φυσικὸ βασίλειο ἢ ὅπως τὰ μεταχειρίστηκε ἡ τέχνη ἢ κλασσικὴ. Μετουσιώνει τὸ ἀντικείμενο ὡς τὸ ποιητικὸ τοῦ ὄνειρο δίχως νὰ τὸ καταστρέφει. Τὸ χρῶμα τὸ χρησιμοποιοῦν ὡς ἀπόχρωση, τὴ φύση τὴν τετραγωνίζει ἢ τὴ διαστέλλει ἢ τὴν υπερβάλλει ὡς τὸ σημεῖο ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ δώσει σὲ κάθε πινάκῃ του τὸ συναίσθημα τοῦ τοπίου, τὸ συναίσθημα τῆς στιγμῆς, ποὺ καθὼς στέκεσαι θεατῆς ἀπέναντί τοῦ δὲν διακρίνεις ἂν βρίσκεσαι σὲ ὄνειρο ἢ πραγματικότητα, σὲ φυσικὸ τοπίο ἢ στὴν διάθεσή του.

Ἡ συναισθηματικὴ σχολὴ τοῦ Βαλσάμ σήμερα ἔχει ἀποκτήσει φήμη ἀποκλειστικὴ καὶ σπουδαίου αἰσθηματικὸ κινήματος τὴν Ἑλλάδα. Μαζὺ μὲ ἄλλους ἐξαιρετικὸς συνεργάτες του ὅπως τὸν ποιητὴ καὶ αἰσθητικὸ Νίκο Παππά, τὴν ποιήτρια Ρίτα Μπούμη-Παππά, τὸ συγγραφέα καὶ κριτικὸ Γιάννη Σφακιανάκη, τὸ συγγραφέα Γιάννη Σκαρίμπα, τὸν Ἄλκ. Γιαννόπουλο, τὴν ποιήτρια Γιάννα Χριστοφῆ καὶ ἄλλους, ἔχουν ἐπίσημα παρουσιάσει τὴν ὁμάδα τῶν συναισθηματιστῶν ἢ ὅποια ἐκδίδει στὰς Ἀθήνας καὶ τὸ μηνιαῖο περιοδικὸ «Νέοι Ρυθμοί» τὴν πιδὸ ἀξιόλογη ἐπιθεώρη, ἀπὸ τὴν ὅποια μὲ πολλὴν ἐπιτυχία προβάλλουν τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς νέες τάσεις τῆς συναισθηματικῆς σχολῆς. Μὲ τὸ συναισθηματισμὸ τοῦ ζωγράφου Βαλσάμ ἀσχολήθηκε σημαντικὴ μερίδα ἀπὸ τοὺς μελετητῆς τῶν νέων αἰσθητικῶν τάσεων καὶ μιὰ σοβαρὴ βιβλιογραφία ὑπάρχει ὡς τὰ σήμερα στὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν μάλιστα τῆς ἐφετεινῆς ἐκθέσεως ἔργων τοῦ Βαλσάμ στὴν μεγάλη αἴθουσα τοῦ «Παρνασοῦ» ποὺ θ' ἀρχίσει στίς 9 Φεβρουαρίου 1950 οἱ «Νέοι Ρυθμοί» ἐτοιμάζουν τεῦχος τοῦ ἀφιερωμένου στὸν ἀρχηγὸ τοῦ συναισθηματισμοῦ ζωγράφου Βαλσάμ καὶ στὸ ὅποιο θὰ συνεργασθοῦν Ἕλληνες καὶ ξένοι κριτικοί.

Ἡ καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα τοῦ Βαλσάμ ἔχει λοιπὸν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς ζωγραφικῆς του καὶ τὴν ἰδιαίτερη τούτη βαρύτητα: τοῦ ἱδρυτοῦ μιᾶς αἰσθητικῆς ἀρχῆς, ποὺ ἄμεσα ἐπηρεάζει σήμερα τὴν δημιουργικὴ ἐξέλιξη τῆς χώρας του. Ἄν θέλαμε μάλιστα νὰ τοποθετήσουμε ἀπὸ δῶ σὲ περισσότερο πλατειὰ πλαίσια τὴν σχολὴν του, θὰ διαπιστώναμε εὐκολὰ κτ' ἀμέσως, πῶς σὲ εὐρωπαϊκὴ κλίμακα ὁ συναισθηματισμὸς βρίσκεται στὴν πρώτη γραμμὴ, συζητιέται καὶ ἀναφέρεται ὡς αἰσθητικὸ σοβαρὸ κίνημα καὶ μέσα στίς συγγενικὰς τάσεις ἄλλων, παραστέκεται ὡς πρῶτοπόρος καὶ ἀξιόλογος ἀδελφός.

Ὁ Βαλσάμ εἶναι μιὰ ἀναμφισβήτητη καλλιτεχνικὴ προσωπικότης ποὺ οἱ σύγχρονοι Ἴταλοι θάχουν τὴν εὐκαιρίαν μὲ τὶς ἐκθέσεις του καὶ τὴν προτρέχουσα φήμη του πολὺ νὰ ἐκτιμῶσιν.

ANTONELLO COLLI

Σημ. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ γράφτηκε γιὰ ὁμιλία τοῦ συγγραφέα του, ἀπ' τὸ ραδιοσταθμὸ Ρώμης.

ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ

Ξύπνησα τὴν αὐγὴ καὶ διάβασα τοὺς στίχους σου
στὸν κῆπο μου ποὺ κελαῖδοῦσαν τὰ πουλιὰ
τοὺς διάβασα καὶ μέσα στὸ λιοπῦρι τοῦ μεσημεριοῦ,
τὸ δειλινό, σὰν βράδιασε, διάβαζα καὶ τὴ νύχτα
μὲς στὰ βαθειὰ μεσάνυχτα τοὺς διάβαζα καὶ πάλι
κι' ἀκόμα δὲν μποροῦσα νὰ τὸ πῶ : τοὺς κέρδισα !

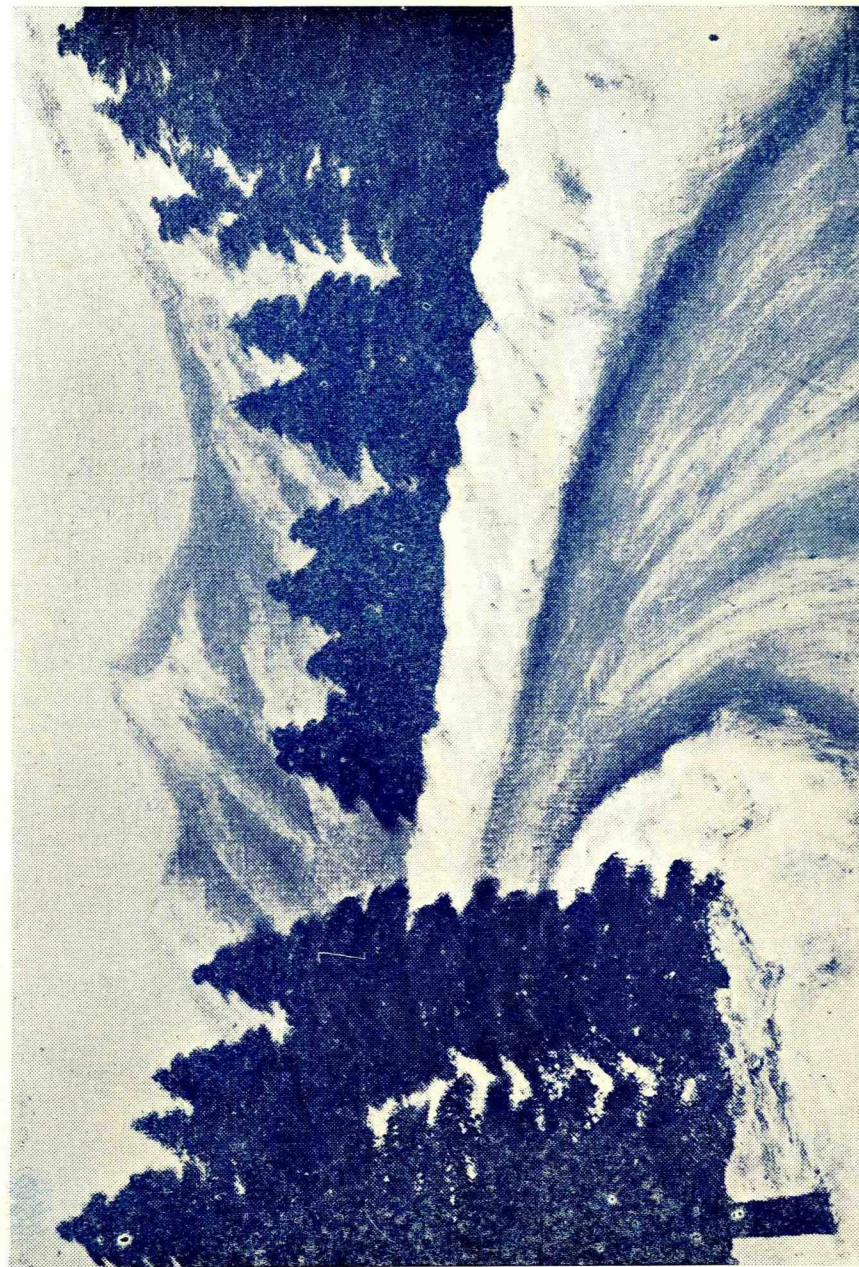
Ἄ ! πρέπει τότε νὰ τοὺς διαβάσω πάλι
καὶ τὸ φθινόπωρο καὶ στὸ βαρὺ χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξη
κι' ὅταν θὰ σιγοβρέχει καὶ μὲ μπόρα κι' ὅταν θὰ λυσοσομανᾷ ὁ βορρηῆς
κι' ὅταν θὰ πνέουν αὔρες
καὶ μὲς στὴν καταιγίδα—ἀστραπές, μπουμπουνητὰ καὶ κεραυνούς

Κι' ἀκόμα νὰ τοὺς ξαναδιαβάσω πρέπει καὶ σὲ κάθε μέρος
σ' ἀκρογυαλιές, στὴν ἀμμονδιά, σὲ βράγια ἀπόκοιμνα
σὲ σκοτεινὸ οὐρανὸ ἀποκάτω καὶ σ' ἀστροφεγγιὰ
σὲ λιμανάκια καὶ στ' ἀγριεμμένα πέλαγα
στὰ δάση μέσα, σὲ χιονισμένες βουνοκορφές καὶ σὲ βαθειὰ λαγκάδια
μπρὸς σὲ ποτάμια ξεχειλισμένα, ὄρητικὰ, καὶ σὲ ρυάκια πλάι
νὸ τοὺς διαβάσω καὶ στὸν κάμπο μὲ τὰ στάχνα καὶ τὶς παπαροῦνες
στὰ λιόδεντρα ἀποκάτω καὶ στὶς καρυδιές καὶ μὲς τὰμπέλια τὸν καιρὸ
τοῦ τρύγου
στὰ θυμάρια κοντὰ καὶ κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια καὶ τὶς λεῦκες.

Κι' ὕστερα πιά νὰ πάω πέρα στὸ μεγάλο ὠκεανὸ
καὶ μέσα στὴ βουή τοῦ γιγαντένιου κύματος
νὰ πῶ τοὺς στίχους σου Ποιητή, νὰ τοὺς φωνάξω ἀκόμα δυνατώτερα !

Ἔ, τότε πιά τοὺς στίχους σου, τέτοιους στίχους, θὰ μπορῶ νὰ πῶ
πὼς ἔχω ἀληθινὰ κερδίσει Ποιητὴ κι' ὅλη τὴν προσφορά σου.

ΑΡΚΑΔΙΟΣ ΛΕΥΚΟΣ



H KNOLLSTRASSE XIONISIMENH

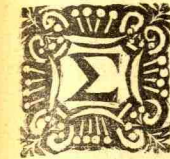
TAKH BAZSAM

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟ

Ἄν ἀνατρέξει κανείς στὴν ἀρχὴ τῆς ποιητικῆς δημιουργίας, στὴν ἀρχὴ τοῦ λυρισμοῦ θὰ δεῖ ὅτι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες λυρικοὶ ἐπιδιώξαν ἀκριβῶς νὰ μεταφέρουν μέσα στὴν ποίηση τὸ ἀνθρώπινο «συναίσθημα», νὰ συνηθίσουν δηλ. τὸν ἀνθρώπο νὰ μιλήσει μὲ τὴν καρδιά του, γιατί τὸ ἔπος ἀπέδιδε μόνο τὰ πάθη καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν Θεῶν ἢ τὸ πολὺ τῶν Θεομοιάστων ἀνθρώπων. Ὁ Ὀλυμπος, Ὁ Τέρπανδος, ὁ Κλονᾶς δημιουργοὶ τῶν «νόμων», τῆς πρώτης ἀνακαινιστικῆς προσπάθειας, γιὰ τὴ μετάδασή ἀπὸ τὸ ἔπος στὴν καθαρὴ ποίηση τῆς ἐποχῆς, ἔκαμαν «ἐπανάσταση» ἐνάντια σὲ μιὰ ποίηση ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονταν πιά στὶς ψυχικὲς ἀνάγκες τοῦ καιροῦ τους, γιατί ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται ἡ νέα ἑλληνικὴ κοινωνία μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς γενικῆς μεταβολῆς, στὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν ἐλλήνων, ποὺ ζέφευε ἀπὸ τὸν μυθικὸ τρόπο ποὺ διαμόρφωσε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια. Ἀπομόνωσαν τὸ «συναίσθημα» δηλ. ἄφησαν τὸν ἀνθρώπο νὰ ἐκφράσει ἐλεύθερα τὰ αἰσθήματά του, νὰ μιλήσει γιὰ τὰ πάθη του, τοὺς καύμους του, ἀδυναμίες του, ἐλεύθερα καὶ ξεχωριστά, ἔτσι ποὺ ὁ ἀντίκτυπος στὸ γενικὸ «συναίσθημα» τοῦ λαοῦ νὰ εἶνε ἐκείνος ποὺ ἐπεδίωξε ἡ «ἐπανάσταση». Ἀπὸ τότε ἡ ποίηση ἀνάμεσα σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες πέρασεν ἀπὸ δρόμους καὶ μονοπάτια στὸ νὰ πάρει τὴν τάδε ἢ τὴ δεῖνα ὄψη. Ὅλοι οἱ «ισμοὶ» εἶνε σχολῆς καὶ καταστάσεις ἀπ' τὶς ὁποῖες πέρασεν ὁ λόγος, ἡ τέχνη γενικά, μὰ ἀπ' ὅλες τοῦτες τὶς σχολῆς περισσότερο κακὸ στὴν τέχνη εἶναι ἀμφίβολο πὼς ἔκανεν ὁ ὑπερρεαλισμὸς — ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνανεωτικὴ ἐκφραστικὴ του ἐξόρμησι — ποὺ ξεκινώντας ἀπ' τὴ πρόθεσι ν' ἀπαλλάξει τὸν ἀνθρώπο, μὲ τὴ μεθυστικὴ ἐνόραση τῶν ἐγχοσμίων καὶ μακριὰ ἀπὸ κάθε λογικὸ ἔλεγχο, ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τῆς ἀγωνίας σκληρῶν ἡμερῶν, κατάφερε ἀντὶ νὰ τὸν παρηγορήσει, νὰ διακόψει μαζί του κάθε σχέση καὶ ἐπαφὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκατάλειψης ἀπὸ μέρους του τοῦ συναισθηματικοῦ στοιχείου, ποὺ συνιστᾷ μιὰν ἀκέραιη ἀνθρώπινη φυσιογνωμία καὶ ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τοῦ παρανοϊκοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἐπεδίωξε τὸ ἀποτέλεσμά του. Ἐδῶ στὴ δική μας πατρίδα, τὴ μητέρα τοῦ λυρισμοῦ, οἱ ἀνθρώποι δὲν ἀγαποῦν πιά τὴν ποίηση, γιατί οἱ ποιητὲς μας μετασχημάτισαν τὰ τυπικὰ γνωστικὰ σύμβολα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἀνθρώπος ἔχει συνηθίσει νὰ συνεννοεῖται μὲ τοὺς ἄλλους κι' ἔκαναν τὴν ποίηση, ἐρμητικὴ κι' ἀπρόσιτη στὸν κοινὸ νοῦ. Τούτην ἀκριβῶς τὴν γκρεμισμένη γέφυρα ποὺ χωρίζει τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ συναισθηματος ἀπὸ τὴν ποίηση καὶ τῆς ἀποξένωσης τῶν μέσων ἐπαφῆς ἦρθε ν' ἀνασυνδέσει ὁ «ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟΣ» γιὰ νὰ δηγήσει τελικὰ τὴν ποίηση στὸν ἀληθινὸ δρόμο της. Πολλοὶ ἰσχυρίσθηκαν πὼς ἡ ποίηση δὲν ἀναπλάθεται μὲ «ἀ πριόρι» νόμους, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ τὸν προσωπικὸ καὶ γνήσιό πόνο, τὴν ἀληθινὴ φωνὴ ποὺ θὰ προϋπάρξει μιᾶς σχολῆς, γιὰ νὰ τὴν δικαιώσει μὲ τὴν ἐπιτυχία. Ὅμως αὐτοὶ παραγνωρίζουν τὸ γεγονός ὅτι οἱ σχολῆς δημιουργοῦνται ἀκριβῶς σὲ στιγμὲς ποὺ ἡ τέχνη βρίσκεται σὲ «κἀθοδο» κι' ὁ ρόλος τους δὲν εἶνε νὰ κραυγάζουν ὅτι ξανάφεραν τὴν υγεία στὸν ἄρρωστο, ἀλλὰ νὰ προετοιμάζουν ὅλες τὶς προϋποθέσεις τῆς τέτοιας ἀνάρρωσης, ἀποσύροντας τοὺς ξεστρατισμένους δημιουργοὺς ἀπὸ σφαλεροὺς δρόμους. Εἶνε ἀναμφίβολο πὼς ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος ποὺ θὰ καταφέρει πρῶτος νὰ περάσει τὴ φωνὴ του καθαρὴ μέσα στὴ καρδιά τοῦ λαοῦ του, σὲ κείνον θ' ἀνήκει καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πνευ-

ματικού ηγέτη. Για όσους δὲν γνωρίζουν τί συνέβαινε μὲ τὴν ποίηση, τουλάχιστο, στὴν πατρίδα μας, ἀπὸ τὸ μεσοπόλεμο καὶ ὄψθε, πρέπει νὰ εἰπωθεῖ πὼς ἔγιναν τὰ πάντα γιὰ ν' ἀπομακρυνθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ αὐτὴ τὴ λυτρωτικὴ σχεδιά, πὸ λέγεται τέχνη, ποίηση ἢ ὅπως θέλετε, ὅχι μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ σ' ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς ὑδρογείου. Τώρα ἓνα ἔργο ρωμαλέο στὴ σύνθεσή του, ρωμαλέο γιὰτι χωρὶς νὰ παραβλέπει τὶς προόδους τῆς τεχνικῆς, πὸ ἐγκατάλειψαν οἱ διάφορες σχολὲς — ἰδίως ὁ ὑπερρεαλισμὸς —, χωρὶς νὰ διακόπτει τὴν ἐπαφή του μὲ τὸν ἄνθρωπο, προβάλλοντάς ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο πὸ θὰ τὸν ἀναγκάσει νὰ ρθεῖ κοντὰ πρὸς τὴν τέχνη — δηλ. τὸ «συναίσθημα» πὸ κι' αὐτὸ εἶχεν ἀφανιστεῖ κάτω ἀπὸ τὸν ἀσυγκράτητο θερμπαλισμὸ τοῦ σύγχρονου λυρισμοῦ, προβάλλει ἔτοιμο σὰν ἐπίτευξη, σὰ δείγμα, σὰν ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο τῆς ἀξίας τῆς προσπάθειάς τοῦ «ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟΥ» τὸ ἔργο τοῦ Ζωγράφου Τάκη Βαλοῦμ στὶς εἰκαστικὲς τέχνες. Πέρα, ἐκεῖ στὶς ἐπάλξεις τοῦ λυρισμοῦ, κοντὰ στὸν ἀπομονωμένο ἄνθρωπο στέκεται δάσκαλος ὑπομονετικός, προσπαθώντας νὰ διορθώσει ὅλο τὸ κακὸ προηγούμενο μὴ δμάδα νέων ποιητῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ποιητὲς Νίκο Παππᾶ, Ρίτα Μπούμη, Γιάννη Σφακιαννάκη κ. ἄ. Αὐτοὶ πηγαίνουν κοντὰ σὸ μεγάλο λαὸ ὅχι μὲ ὑποχωρήσεις αἰσθητικῆς, ἀλλὰ μὲ πραγματώσεις πρωτοφανέστες, γιὰ νὰ τοῦ δείξουν ὅτι ὁ Μέγας Πᾶν δὲν ἀπέθανε. Ξανακάνουν τὴν ποίηση ἑλληνικὴ καὶ ξαναγεμίζουν τὸ στοχασμὸ καὶ τὸ αἶσθημα τῶν ποιητῶν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ πόνου. Ἄν μάλιστα λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψει του ὅτι ὁ «ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟΣ» δίνει μόνο τὶς αἰσθητικὲς κατευθύνσεις, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ποιητὴς ἀντικρῶζει τὸ μεγάλο δράμα τοῦ κόσμου, ὁ Συναισθηματισμὸς παρέχει τὸ δείγμα τῶν γνήσιων αἰσθητικῶν ἀπελευθερωτικῶν προσπαθειῶν του καὶ τῆς θετικῆς του συμβολῆς στὴν ἀναγέννηση τῶν τεχνῶν στὴν πατρίδα μας.

ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ



ἂν κι' ἐμένα εἶναι πολλοί. Εἴμασ τε πολλοὶ νέοι καὶ νεώτατοι, πὸ καθὼς θγαίνουμε στὴ ζωὴ γιὰ τὸ ξεκίνημά μας, θρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓναν ὀρίζοντα γεμάτο ἀπὸ ὀμίχλη.

Ἡ ὀμίχλη τούτη δὲν εἶναι ἀπὸ μιὰ ὕλη χυδαία, φυσικὴ ἢ καὶ πρόσκαιρη, γιὰ νὰ τὴν περιφρονήσουμε, γιὰ νὰ τὴ διαλύσουμε μὲναν ἄνεμο ἀπὸ τὰ βορρεῖνὰ ρεύματα, ἢ νὰ περιμένουμε τὴν αὐριανὴ διάλυσή της. Ἡ ὀμίχλη τούτη πὸ πνίγει τὶς πρῶτες περιέργειες τῆς ζωῆς μας, εἶναι λεπτή, εἶναι περασμένη ὡς τὸ κόκκαλό μας, ἀπὸ μιὰ ὕλη ὅμοια μὲ τ' ὄνειρο καὶ τὴν πνευματικὴ δημιουργία.

Μάθαμε ἀπὸ μακρὸνὰ χρόνια κι' ἀκούσαμε ἀπὸ χεῖλια πὸ δὲν σκεφτήκαμε πὼς μποροῦν νὰ ψεύδονται, πὼς τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου κι' ὕστερα ἢ συνέχεια τούτου, τὸ πρόβλημα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, εἶναι ἠθικό. Καὶ κατὰ συνέπεια ἄμα πλάσουμε ἓνα ἄτομο ἠθικό, τίμιο καὶ μιὰ ζωὴ πὸ θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ κοινωνία τέτοιων ἀνθρώπων, θᾶχουμε λύσει τὸ θέμα τῆς ἀνθρώπινης εὐημερίας κι' ἀξιοπρέπειας κι' ἀκόμα θὰ καταφέρουμε νὰ ἀποκτήσουμε μιὰ τέχνη γνήσια πὸ θᾶταν ἀντάξια μὲ τὶς ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς ἐπιδιώξεις μας.

Πὼς θὰ γίνονταν κατορθωτὰ ὅλα τούτα τὰ ὄρατα ζητήματα δὲ μάθαμε ποτέ. Ἴσα ἴσα, θταν βγήκαμε ἔξω στοὺς δρόμους τῆς ζωῆς, μὲ τὴν ἀφή τῶν μαθητικῶν θραυνίων ἀκόμα στὰ μέλη μας, εἶδαμε ἀνθρώπους, ἀκούσαμε φωνές, ἀτενίσαμε δυστυχία συνανθρώπων καὶ γευτήκαμε μορφὲς τέχνης, πὸ δὲν εἶχαν καμμιά σχέση μὲ κανενὸς εἶδους ἠθικὴ δικαίωση. Τὸ πρῶτο - πρῶτο πὸ μᾶς θεαίωσε ἢ μικρὴ μας ἀτομικὴ πείρα, ἦταν πὼς ὅσα ἀκούσαμε στὰ σχολικὰ μας χρόνια γιὰ τὴν τέ-

Πὼς ἔγινε

Συναισθηματιστῆς

— Στὸ Γιάννη Σφακιαννάκη

χνη καὶ τὴν ἐπίδρασή της στοὺς ἀνθρώπους, δὲν εἶχαν καμμιά σχέση μὲ τὴν πραγματικότητα. Εἴχαμε μέσα μας περιέργειες, ἀνησυχίες καὶ τὸν πόθο νὰ πλησιάσουμε πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν περιοχὴ, γι' αὐτὸ ἀνα-

γκαστήκαμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ μὲ τὶς προσωπικὲς μας μονάχα δυνάμεις, ξένοι ἀπὸ κάθε βοήθημα νὰ ριχτοῦμε σὸ πέλαγος τῆς σύγχρονης τέχνης, γιὰ ἓναν προσωπικὸ προσανατολισμὸ.

Βρεθήκαμε στὸν ὀρίζοντα πὸ σᾶς εἶπα πρὸ πάνω, τὸ γεμάτο ἀπὸ ὀμίχλη, ἀπὸ ὄνειρο καμωμένο καὶ πνευματικὴ δημιουργία. Δὲ διακρίναμε τίποτα στὴν ἀρχὴ. Εἶδαμε ζωγραφικὸς πίνακες πὸ ἦταν γιὰ μᾶς γρίφος, ἀλλαγὴ κάθε ἐννοίας, χωρὶς ἀντικείμενο μὲ μορφή καὶ ὑπόσταση, ἀπλησίαστα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἄμορφα κι' ἐκνευριστικά, πὸ προκαλοῦσαν μιὰ νεκρικὴ περιοχὴ στὴν αἴσθησή μας καὶ μιὰν ἀξιοθρήνητο ἀπάθεια, ὅμοια μ' ἐκεῖνη πὸ ἀφίγει μέσα μας ἢ θέα μιᾶς περιοχῆς σκουπιδιῶν. Μᾶς εἶπαν πὼς χρειάζεται μιὰ ἄλλη ματιὰ γιὰ νὰ δοῦμε ὅλες αὐτὲς τὶς ιστορίες, πὸ εἶναι καμωμένες ἐπίτηδες κατὰ τέτοιον τρόπο, γιὰ νὰ προκαλοῦν «θαυότερες» προοπτικὲς καὶ νὰ προβάλλουν μιὰ θέα τοῦ κόσμου πρὸς σημαντικὴ, πέρα ἀπ' τὴν πραγματικότητα, πὸ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ σκοτώνει τὴν τέχνη μὲ τὴ θαναυσότητά της, θταν μεταφέρεται αὐτούσια ἢ καὶ μισοσκεπασμένη στὰ ἔργα τῆς τέχνης. Δὲν μπόρεσα ὅμως ποτέ μου νὰ πεισθῶ. Πέρασα ἀπὸ συνταρακτικὲς ψυχικὲς κρίσεις. Ἐνοιωσα πολλὲς φορὲς δεινὲς ἀμφιβολίες γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ τὶς δυνατότητές του, γιὰ τὸ ἂν θὰ μὸ ἦταν ποτέ δυνατό νὰ προχωρήσω κι' ἐγὼ μέσα στὰ σπουδαία μουσικὰ τῆς νέας τέχνης. Ἐβλεπα ὅμως συχνὰ γύρω μου μιὰ φοβερὴ ἐρημιά, πὸ ἀγγιζε μὲ ἀφάνταστη ἀπάθεια τὸ χῶρο αὐτῆς τῆς Τέχνης, καὶ δὲν βρήκα ποτέ καμμιά ἀπόκριση ἢ ἐπαφή

μέ κανενός είδους συγκίνηση. "Ακουγα κάποτε γύρω μου όρισμένους ανθρώπους να δίνουν κάποιες άόριστες κι' ένθουσιώδεις μέχρι μανίας εξηγήσεις για τὰ νέα τούτα καλλιτεχνικά δημιουργήματα, πού έβλεπα καθαρά πόσο δέν έπειθαν κι' αυτούς τους ίδιους και πόσο δέν μπορούσαν να δώσουν και σέ μένα μιάν ανθρώπινη κατανόηση, μιὰ ζεστή δικαιολογία. Είδαμε κατόπι ποιήματα, πεζο λόγο, κλεισμένα μέσα σέ μιὰ έρμητική αποξένωση, μ' έναν τρόπο φραστικής έθιμοτυπίας, όπου αναπηδούσαν οι παράδοξες μαγείες του ύποσυνειδήτου μας, πού τις νοιώθουμε μόνο όταν ακριβώς θέλουμε ν' αποτραβηχτούμε από την ύπαρξη, από τὸ ένεστώσ παρόν, από τή ζωή με τις θετικές και βιολογικές της έκδηλώσεις, να προβάλλονται σάν ανθρώπινες καλλιτεχνικές έμφάσεις, πάνω στις όποιες έμεϊς θα βρίσκαμε τή λυρική μας ίκανοποίηση, επικοινωνώντας με τή βοήθειά τους με τους συνανθρώπους μας, με τήν εποχή μας, με τήν όμιλία τουλάχιστο εκείνων πού υποτίθετο πώς ανοίγουν τους πόρους τής ύπαρξής τους για μιὰ δημιουργική έκδήλωση. Δέν έννοιωθα τίποτα. Δέ νοιώθαμε όλοι μας κανένα δεσμό για τή μουσική αυτή πηγή του ανθρώπου πού τή λέμε χιλιάδες χρόνια ποίηση και δοκιμάζαμε φοβερή απαγοήτευση για τή στέρηση του πολυτιμότερου για μās δώρου. Φαντάστηκα σέ πολύ επικίνδυνο βαθμό στήν αρχή, πώς ίσως να φταίει ή περιορισμένη μας αίσθηση, ή απληροφόρητη πνευματική μας άγωγή, ή άνοργάνωτη σκέψη μας. Μά όσο κυτούσαμε γύρω μας μολοντί ακούγαμε συχνά και καθαρά άρκετές φωνές, πού μās διαβεβαίωναν πεισματικά πώς τὰ κείμενα τούτα αποτελούσαν τὸ μοναδικό προϊόν των σύγχρονων ποιητικών αξιώσεων, και πώς οι νέες διεισδύσεις σὸ λυρικό λόγο αποτελούν θρίαμβο τής εποχής, βλέπουμε λέγω μ' όλα τούτα, μιάν άδυσσαλέα άρτίωση του άναγνωστικού κοινού από κάθε τέτοια παραγωγή, ένα αντιδημοτικό φράγμα πρὸς τήν ποίηση του καιρού μας. Κι' όμως νοιώθαμε μέσα μας μιάν άγωνία άνυπέρβλητη ένα παράξενο κι' άμείλικτο «γιατί», μιάν έλξη άγωνιώδη πρὸς τήν ποίηση, πού θα έδουνε όριστικά τή μανιέρα και τή θανατηφόρα νόστα τής παράδοσης, μέσα στους καινούργιους συγκλονι-

σμούς τής εποχής μας. Μυριζόμαστε κάπου κοντά μας κάποια περιοχή, πού δέν ξέραμε πού ακριβώς είναι κρυμμένη, πόσα μέτρα από μās κρατάει τὸ μεγάλο της νόημα, με ποιά όνομα θα μπορούσαν να τήν όνομάσουν οι άνθρωποι και πόσο μέλλον μπορεί άξαφνα ν' ανοίξει, στή δίψα τής άπορίας μας, στήν τρικυμία τής άγωνίας μας για τή δημιουργία.

Περνούσε ο καιρός μας έτσι σκληρός, μάταιος, δίχως να πέρνουμε από πουθενά άπόκριση στα έρωτηματικά μας. Κάποιες φωνές πού ήρθαν ύστερα απ' τὸ 1945, άποτυπωμένες σέ ποιήματα, σέ διηγήματα σέ πίνακες ζωγραφικής, κάποιες όμιλίες πού δέν ήταν σάν τις πολιορκημένες σιωπές των έγωκεντρικών μονολόγων, πού μās μίλησαν με μιάν άδελφική ιδιαιτερότητα κι' άφισαν πάνω στή δίψα μας μιάν άυγινή δροσιά, δέν προλάθαμε καλά να τή χαρούμε και να τή στερεώσουμε μέσα μας σάν έρμα βαρύ και καθηγητικό. Γιατί οι άλλαλαγοι και τὰ κύμβαλα των έρημων φτωχοπροδρόμων τής άπελπισίας και τής σιωπής, οι χρεωκοπημένες άνταύγειες μιās άπαρχαιωμένης μυσταγωγίας, σκέπασαν τή ζεστασιά και τήν ύγεία τους με θυμούς κι' άποκηρύξεις, με κατακραυγή και άρνηση. Γεγονότα πικρά κι' άπάνθρωπα κράτησαν άπωθημένη τήν προσοχή του κόσμου απ' τις πολυτέλειες τούτες του πνεύματος. Οι κακόβουλοι όμως διαστρεβλωτές τής καλλιτεχνικής δημιουργίας δέν άποκοιμήθηκαν. Στήριζαν σὸ άνακάτωμα τούτο νέες έξορμήσεις τους. Μίλησαν για τήν άνάγκη τής μύησης στήν περιοχή τής Τέχνης, για κείμενα - γρίφους, πού στήρίζουν τή λάμψη τής ύπεροχής τους σὸ έξωζωϊκό σκοτάδι, σὸ όποιο και μόνο μπορεί ν' άνθίσει ή ποίηση κι' ή έπίδοσή της. Τὰ χάσαμε πιδ πολύ. Μήπως είναι κι' έτσι; Μήπως αυτό τὸ σκίρτημα πού μās έφεραν εκείνα τὰ ποιήματα του Νίκου Παππά ήταν άυταπάτη; Μήπως ο λυρισμός του Σφακιανάκη χτυπημένος στή ζωϊκή μαγεία του ήταν μιὰ ύποβολή; Μήπως ή θύελλα τής ποιητικής ύλης τής Ρίτας Μπούμη πού μαζί με τὸ άσυγκράτητο τοπίο τής νέας δρασης των «παραμυθιών του ύπνοδάτη», ήταν χιτς άκόμα πράγματα πού μās θάμπωσαν δίχως να τάξιζον; Μήπως εκείνα τὰ όνειρα πού συνοδεύουν

και σονομιλούν με τις αισθήσεις μας μέσα στους πίνακες του Βαλαμ δέν ήταν κι' αυτά παρά παραίσθηση;

Μά όλο τούτο τὸ θαυμαστό όλικό και μερικές άκόμα άλλες σποραδικές έκδηλώσεις, έγιναν άπόκριση στήν άγωνία μας μιλούσαν μαζί μας, κατέλυαν τήν παγερή κι' αντιδημοτική έμφάνιση των άλλων κειμένων, πού μās είχαν άπομακρύνει από κάθε καλλιτεχνική χαρά, κι' είχαν τόσο χωρίσει τὸν άνθρωπο - άναγνώστη από τήν τέχνη και τὸ δημιουργήμα της. Τι συμβαίνει λοιπόν; Τι γίνεται γύρω μας κι' είμαστε έτσι άλυσοδεμένοι σ' αυτή τήν επίπλαστη τραγωδία μιās όλιγαρχίας ανθρώπων, πού ξέροντας οι ίδιοι πόσο άδειο χώρο εκλείναν μέσα τους, ξεγελούσαν έμās όλους με έγκεφαλικές άκροθασίες και μεταφυσικές άυταρέσκειες πού έχουν, θερμοκρασία μερικών βαθμών κελσίου κάτω απ' τὸ μηδέν;

Δέν άργησαν οι καινούργιες τούτες άπορίες μας να πάρουν πιά τὸ δρόμο τους πρὸς τὸ όριστικό τους τέρμα. Εύτυχώς δέν άργησαν. Στις αρχές του 1949 έπεσε μέσα στα χέρια μας ή φωτεινή σωτηρία. Ο Συναισθηματισμός. Οργανωμένος, άπλοποιημένος, καταληπτός, με μαθηματικά έπιχειρήματα, πλούσια τροφή στις δαμασμένες φλέβες μας. Πόσες φορές δέν τόχαμε πει. Δέν μπορούσε τάχα νάρθει πλάϊ μας μιὰ τέχνη καινούργια, πού να μη σβύνει τὸν κόσμο των αισθήσεων, πού να μη διαλύει τήν αντικειμενική θεα, πού να μιλάει άδελφικά και με τήν καρδιά της σέ μās όλους, πού να λάμπει έκτυφλωτικά από νέα έκφραση και να λογχίζει τήν αίσθησή μας από τὸ πρωτοφανέρωτο λεξιλόγιό της; Ήταν τόσο άκατόρθωτο άραγε νάρπάξουμε μέσα από τήν παράδοση τὸ πιδ άθικτο ύπόλοιπό της και μπολιάζοντάς το με τή σύγχρονη μαγεία και τήν επίκαιρη δραματικότητα της, να κάμει νάντηχήσει ο κλαυσιγελως τής πίκρας μας, μεταρσιωμένος σέ λυρική μεγαλωσύνη, έφάμιλλη με τήν τόλη και τήν τρικυμία των έσωτερικών ανθρώπων;

Δέν ήταν βέβαια καθόλου άκατόρθωτο. Ήταν μάλιστα άνάγκη, ήταν άκόρεστη δίψα όσων θέλουν να επικοινωνήσουν με τ' άχραντα τής Τέχνης, για να ξαναμπορέσει πάλι ή παράδοξη τούτη μετανάστι-

σα να γυρίσει στήν πατρίδα της, φορώντας τους νέους μανδύες τής εποχής μας. Ο Συναισθηματισμός είναι τὸ στρογγυλό τραπέζι πού γύρω του χωράει όλάκερη ή άλήθεια τής τέχνης να καθίσει. Από τὸν καιρό πού σταθεροποιήθηκε μέσα μας ή φλόγα τής άλήθειας της, δέν ύπάρχει για μās πρόβλημα καλλιτεχνικής δημιουργίας. Με τὰ συναισθηματικά έργα νοιώθουμε ρή μεγάλη άποστολή τής τέχνης και τὸ δικαίωμα των ανθρώπων να τήν άπολαμβάνουν. Τὰ έργα του συναισθηματιστή είνε όμιλίες νέες με φωνή και χρώμα ανθρώπινο, οι λέξεις ξαναπέρνουν τὸ θάρος και τή λάμψη τής σημασίας τους, τὰ αισθήματα βρίσκουν τήν όλοκληρωτική δικαίωσή τους, ή μορφή επαναφέρει τὸ νέο ρίγος στήν άσυδοσία τής άναρχίας. Κακόμοιροι άναζητητές του έαυτού σας πού δέν μπορέσατε ποτέ να ξεχωρίσετε μιὰ όψη μέσα σὸ άπρόσωπο πλήθος των συνομοίων σας! Δυστυχισμένοι φυγάδες, λεηλατητές ξένων συγκινήσεων, κακογράφοι αντιγραφείς των μακρυνών δασκάλων σας, πού θα σας άπέρριπταν διαρκώς για τή θρασύτητα έλαφρότητά σας! Ο Συναισθηματισμός πέτυχε ένα κεραυνοδόλο σταμάτημα του χάους στή χώρα μας, έθεσε σαφή όρόσημα πνευματικού προσανατολισμού, ξεχώρισε τὸ γνήσιο καινούργιο καλλιτέχνημα από τὸ νόθο κι' από τήν ήμέρα πού διαφώτισε τήν πνευματική νεότητα για τις άπεριόριστες δυνατότητές του, πρόσφερε νέα σταθερά κριτήρια, με τὰ όποια ξεκαθαρίζουμε πιά δίχως κόπο τήν τέχνη από τήν καρικατούρα.

Από τὸν καιρό πού φάνηκε ο συναισθηματισμός στήν Ελλάδα, δέν μπορούμε να κρατήσουμε τὰ γέλοια μας σέ μερικές αϊθουσες ζωγραφικών εκθέσεων και κάποτε τήν όργή μας για τις θρασύτατες άναίδειες πού μέχρι χιτς τουλάχιστο βλέπαμε με τόση άπορία, πώς μπορεί ν' αποτελούσαν κάτι πού έμεις οι ταπεινοί δέν μπορούσαμε ίσως ν' άντιληφθούμε. Διαβάζουμε τώρα και τους ποιητές πού άκμάσανε μέσα στους έρμητικούς χώρους και τους μετασυρρεαλιστικούς λαθυρίνθους. Ξαναδιαβάζουμε τὸ Σεφέρη, τὸν Έλύτη, τὸν Έμπειρικό και κάμποσους από τὸν όχλο των ύπολοίπων ούραγών τής καταρακωμένης στρατιάς τους. Τι πράγματα είναι τούτα άγαπητοί μου!

Νομίζει κανένας πώς βρίσκεται μπροστά σ'επίσημους αντιπροσώπους ξένων ποιητών, πού μεταγράφουν στα κατάστιχά τους την κίνηση και παρισινού και του λονδρέζικου μαγαζιού τους. Σωστή... ποιητική αντιπροσωπεία. Γραφείο με λογιστική μεταφορά τών κειμένων πού συνάντησαν στην Ευρώπη περιηγώντας την. Ο Π. Σπανδωνίδης στην επιστολή του στους «Ν. Ρυθμούς» (άρ. 8) ταυτίζοντας τον Έλιοτ με το Σεφέρη με τη φράση του : «Ο... Σεφέρης δηλαδή ο Έλιοτ...», δέν κυριολεκτήσει ίσως όσο θα ήθελε. Γιατί κείμενα τέτοια σαν του Έλληνα τούτου, πού αντιπροσωπεύει έναν άγγλόφωνο, πού δέν έχει, πού δέν μπορεί να έχει καμμιά πίστη ούτε στην ποίηση, ούτε στη θρησκεία του, ούτε στην καταγωγή του, αφού όλα τάρνηθηκε με τη σειρά, ξεκινημένος (σαν τον Έλληνα αντιπρόσωπό του) καθώς της παράδοσης, μιμητής του Έζρα Πάουντ, υποπτος καθαρφειδής ήδονιστής, προτεστάντης και καθολικός, Ίρλανδός, Αμερικάνος, Έγγλέζος, δέ δικαιούται ούτε σε μιὰ τέτοια συνταύτιση, πού παραχωρεί μιὰ κάποια αυτοτέλεια. Ίδια κι' ο Σεφέρης βγήκε παλαμικός, καρυτακικός, βαλερικός, όσο ν' αποφασίσει μόνιμα να αντιπροσωπεύσει στην Αθήνα τον Έλιοτ. Πουθενά πνοή ατομικής ουσίας. Κλίματα ξένα, ρούχα άλλου άναστήματος, άνθυγεινή σκοτεινιά, πού δέ μας ξεγελάει με καμμιά απόπειρά της, όταν μεταχειρίζεται λέξεις κι' επίθετα πού υποδηλώνουν μιάν υπόφυση έλληνικότητας, εκείνης της ποιότητας πού μεταχειρίζονται στους τουρίστες αί τσιτσερώνηδες για να μας εξευτελίζουν. Οί άλλοι συνάδελφοί του, αναιμικά κατοικίδια, παπαγαλάκια βραζιλιανά πρόθυμα να φωνάξουν όσες λέξεις Κυριακάτικες τούς ζητήσεις, όπως ακριβώς τούς είδε ο Νίκος Παππας στο ποίημά του «οί ποιητές της Κυριακής».

Έχω μπροστά την ώρα τούτη τη «Λιβυκή Θάλασσα» του Σφακιανάκη και την «Κίχλη» του Σεφέρη. Στο πρώτο με πέρνει απ' τα ρουθούνια μου ή γνήσια θάλασσα του νότιου Αιγαίου, τάρια τοπία της Κρήτης χορεύουν δλόγυρά μου με τις αίσθησεις μου ξαναμένες, ο λυρισμός άγριος, καθαρός, έλληνικός κι' υποκειμενικός προσφέρει τόση βαθειά κάθαρση στην καρδιά μου. Στο δεύτερο άπηχήσεις δεύτερης ύλης

ερασιτεχνισμός, άπουσία ατομικής σφραγίδας, παγερή ίχνογράφηση έλληνικού τοπίου. Έχω πιδ και τα διβλία της Ρίτας Μπούμη, του Έλύτη, του Νίκου Παππά, του Έμπειρικού. Πόση παρανόηση της άληθινής φωνής σε μερικά και πόσο παράμυθι από λυρική περιπέτεια στ'άλλα. Μια φωνή απ' τη «Βωδάμαξα», μερικοί μίσχοι απ' τον έκατόχρονο δρυ της «Καινούργιας χλόης», φτάνουν να αντικαταστήσουν όλους τούς καλλιεργημένους κήπους τών άλλων. Και όλους μαζί τούς Σεφέρηδες, Έλύτηδες, Έμπειρικούς, σε πολλές χιλιάδες πανομοιότυπα κι' αν τούς σμίξεις, δέ θγάζουν όλοι μαζί ένα Νίκο Παππά !

Μά είναι πραγματικά παράξενο ή φαίνεται μόνο σε έμάς, τό πώς βρίσκω πίσω από την ποίηση του συναισθηματισμού παρουσία ατομικότητας, ανθρώπινου πόνου και λυρικής κραυγής, στοιχεία πού δέν διέκρινα πουθενά στα πολτώδη πανομοιότυπα εκείνων πού αντιπροσώπευσαν στην Ελλάδα τούς ξένους ποιητές : Σάν κι' έμένα είναι πολλοί. Τώρα πιά ξέρουμε πολλοί. Είδαμε, διαβάσαμε, σκεφθήκαμε κι' έχουμε πεισθεί. Οργάνωσαν οί σουρρεαλιστές γύρω τους δίχτυο τύπου, κριτικής συναδέλφων, κοινωνικής και δημόσιας άποψαιρας και μ' όλα τα μέσα τους κίνησαν να ξεσηκώσουν τό ευρύτερο ένδιαφέρον για τούς, αποκλείοντας κάθε άλλη τάση και προσπάθεια, κυριώτερα δέ, την πιδ προικισμένη παράταξη, γιατί τρέμουν τη μεγάλη κι' άληθινή φωνή της. Τι έκαμαν ; Ξεγέλασαν μερικούς, όμοιους τό περισσότερο μ' αυτούς, φώναξαν πίσω από τη δραματική κατάντια της Ελλάδας με άδιάντροπους γλυκασμούς και σημαιοστολισμένα κατάρτια πού πλέουν στη θάλασσα του άπρόσιτου έρμητισμού, έγραψαν για τούς διβλία, τούς ύμνησαν έφημερίδες, πλούσια τα έλέη τους από χίλιες πρόθυμες και ευκαμπτες πλευρές, μά κανένας δέν τούς αγάπησε πραγματικά, σε κανένα δέ μίλησαν, άφισαν ψυχρή κι' άνεπηρέαστη τη νεότητά μας, αυτή την ίδια πού ηλεκτρίζουν τόσο άθόρμητα ο Παππας, ο Σφακιανάκης, ή Μπούμη, ο Ρίτσος, ο Βρεττάκος. Μόλις βγήκαν τα κείμενά τους στο Έξωτερικό, απ' τούς ίδιους έπιμελημένα, φροντισμένα και διαδομένα, δίχως την ένοχλητική παράθεση δίπλα τους και άλλων αντίπα-

λων κειμένων, σημείωσαν ανάληγη άδιαφορία. Ούτε ένας αξιόλογος πνευματικός άνθρωπος στην Ευρώπη δέν έδειξε τό παραμικρό αξιόλογο ένδιαφέρον. Αντίθετα ο Συναισθηματισμός κι' οί ποιητές του μίλησαν κι' έλας στο σύνολο της νεότητας με φανατισμό και αγάπη, κίνησαν δέ απ' την πρώτη στιγμή την έκτίμηση και την αγάπη άναγνωρισμένων ποιητών και κριτικών της Ευρώπης.

Τώρα μπορώ να σας εξηγήσω καλλι-

τερα γιατί έγινα κι' έγω συναισθηματιστής. Δέν έχω λογοτεχνικό παρελθόν. Έλπίζω όμως με τό συναισθηματισμό ναχω μέλλον. Είναι σα μιὰ μεγάλη πορεία ή διαδρομή τούτη της νέας αισθητικής έκφρασης και χρειάζεται όλοι μας να βλέπουμε με περιφρόνηση τά έμπόδια και με αγωνιώδη πίστη τό θρίαμβο του ώραιου σκοπού...

ΝΙΚΟΣ ΦΡΑΓΚΙΔΗΣ

Τ ό τ ρ α γ ο ύ δ ι σου

Χαρισμένο στον ποιητή ΝΙΚΟ ΠΑΠΠΑ

Τό Τραγούδι σου τώρα τό γνώρισα
μεστό σαν ώριμο στάχυ,
σαν ποτάμι αίμάτινο π' ακολουθεί τό μεγάλο,
τόν ατέλειωτο δρόμο πούχει τέρμα την καρδιά.
Ένα κορίτσι ξεχασε τά φιλιά του
στού Ήλιου τά χέρια
Ένα παιδάκι χάθηκε τυλιγμένο στα πλαταιά
πέπλα της νύχτας.
Έ σουγκίνηση πνίγηκε μέσα στον ώκεανό
του εφήμερου ύπνου.
Τι ήτανε τάχα ; Τι ζούσε μέσα μου
πριν απ' αυτό ;
Κάτι μεγάλο, πιδ μεγάλο απ' τό βασίλειο
πάν μυρμηγκιών πού μαζεύουνε στους κάμπους
σιτάρι για τό χειμώνα
Κάτι τρανό, πιδ τρανό απ' τό τραγούδι
του κύκνου όταν άκούει τά θαριά
θήματα του θανάτου του.
Κάτι φοβερό πιδ φοβερό απ' τον πόνο
της γυναικας πού χαρίζει ζωή
στα κυκλάμινα του έρωτα.
Όλα τό τραγούδι σου τά ξεπέρασε
κι' έλαμψε πιδ πολύ απ' τη χάλκινη σάλπιγγα
πού γιάλιζε θαμθωτικά μέσα στη πολύβοη
άγορά του χρόνου.
Έγινε παλμός κι' έγινε αίμα κι' έγινε χυμός
πού πέρασε μέσα απ' τά ξερόκλαδα
κι' έδωσε ύπόσταση στο σύμπλεγμα

των βράχων της σκέψης μας.
Είχαμε πιστέψει πώς τό βουνό
των μαύρων ναρκίσεων
ήτανε άπόρθητο.
Είχαμε κάνει ντύμα της σκέψης μας
πώς είναι κλειστές οί πόρτες
στην άρμονία της άγνωστης συγχορίας.
Ήτανε ψέμματα. Μόλις νοιώσαμε
τό καινούργιο αγέρι
άγκαλιαστήκαμε μαζί του και του δώσαμε
άγνες τις ψυχές μας.
Τό κάναμε πίστη μας και Σταυρό μας
κι' έφτασε ως την καρδιά μας τό χαμόγελο
της λαμπερης ήλιοχαρας
Καλώς μας ήλθεσ φώς ! Μεσμένοι στην άγκαλιά σου
της ήθονής τό ποτήρι άδειάζουμε
ως τό βάθος του πράσινου κρύσταλλου.
Και ντυνόμαστε φώς και τρεφόμαστε με φώς
και τό τραγούδι μας καβάλλα στις νεραντζιές
περνάει τις θλιμένες κορφές των κυπαρισσιών.
Και γεμίζει τό πεντάγραμμο τ' ουρανού
με φωτεινές γεροθεμένες νότες.
Τό τραγούδι Σου τώρα τό γνώρισα
μεστό σαν ώριμο στάχυ
τό τραγούδι σου τώρα τό γνώρισα
κι' έμεινε μέσα μου αυτό
ή καρδιά κι' ή Χαρά μου.

ΤΩΝΗΣ ΤΣΙΡΜΠΙΝΟΣ

Στὴν ποιήτρια Ρίτα Μπούμη

Ἄδειασα τὴ φωτιά τοῦ «Λύχνου» σας στὴ φοῦχτα μου
τὰ παιδιὰ βασάνιζαν ἓνα τσιρῶνι
ἢ ἀδελφὴ ἔσβυνε τὰ δάχτυλα στὰ μαλλιά της
πυρπολημένα ἀπὸ ἥλιο εἴκοσι χρονῶ
τὰ σπίτια βάραιναν τὴ λύπη μου.

Ἄφουγκραζόμουν τοὺς μικροὺς ἀνθρώπους
γύριζαν οἱ δρόμοι ἀπὸ τὸν πόνο τους σὰν πάντα
καὶ τῶνειρό μου σ' ἓνα σπασμένο ἔλκηθρο,
ἄς ἦταν νὰ μὴν σφύριζαν τὰ δέντρα τῶνομά μου !
Μὲ τὰ σπλάχνα ἔξω τὸ τσιρῶνι τραγουδοῦσε
ἔδιωξα τὰ παιδιὰ καὶ τὸ ζήλεψα
κι' ἄφησα νὰ μὲ παίρνουν τὰ χρόνια.

Ἄπλὰ ποῦναι τὰ βιβλία σας, Κυρία,
πικρὸ ποῦναι τὸ στόμα μου σὰν τὰ κλείνω,
ὄταν τὴν πέτρινη στέρνα μας βυθομετροῦσε ἢ κάπαρη
καὶ μεις μαζεύαμε τὰ πικρόμηλά της,
δὲν ἤξερα πὼς θὰ σᾶς συναντοῦσα.
Τὶ θὰ γινόμεον τώρα ἀν' μοῦ λείπατε ;
Διψᾶω στὸ τόσο χιόνι ποῦ μ' ἀφήνετε
κι' ἀπόκαμα πολὺ ἀπ' τὴ δίψα,
πὼς θᾶχω κουράγιο δίχως τὴ σκιά σας νὰ περπατήσω ;
Πὼς νᾶχω ἡσυχία γιὰ τὰ χρόνια ποῦ μοῦ λείπατε ;

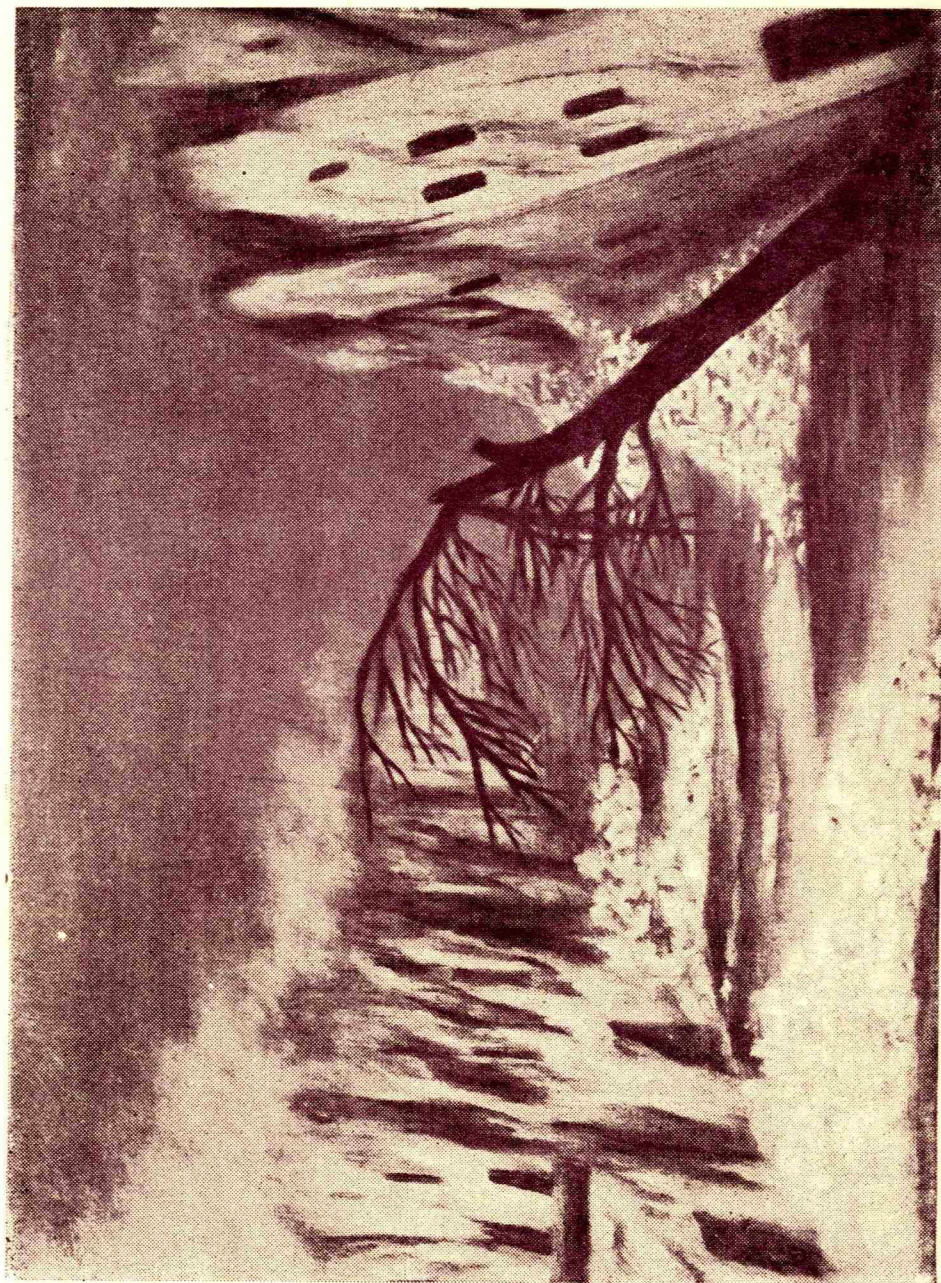
Πέστε μου γιὰ τὸ χῶμα καὶ τὸ νερὸ τῶν βιβλίων σας
—τὸ τσιρῶνι ἀκούγεται ἀκόμα στὸ σοκάκι—
κι' ἐγὼ πολὺ ἔχω σκύψει στὰ εἰκοσιέξη μου,
θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ ζήσομε καὶ σήμερα ;
Θὰ μᾶς γελάσουν δίχως νᾶχομε ὑποψία ;
Ἄνεμος θὰ ρίξει τὰ φύλλα ποῦ ἀπόμειναν
ποιὸς περίμενε ἀνοιξὴ τέτοιαν εὐφορία θανάτου ;
Μὲ συγχωρεῖτε, πρέπει νὰ βιαστῶ, θὰ κλείσουν οἱ τάφοι.
Ἄν μείνω ἔξω θὰ ντρέπομαι καὶ θὰ κρυώνω.

Πέστε μου γιὰ τὸ αἷμα τοῦ «Λύχνου» σας
σηκώνεται ὁ πόνος ἀπ' τὸν πόνο,
ἄχ, σ' αὐτὸ τὸν τόπο βαριά εἶναι τὰ σύνεφα
ὄλα τᾶνθη ἔχουν τελειώσει πρὶν στεφανωθοῦμε,
μῆλα πικρὰ τῆς κάπαρης στὴ γυάλα.

Λεῖπει ὁ ἀδερφὸς δυὸ χρόνια δίχως μῆνυμα
ἢ ἀδερφή ἐρωτεύθηκε τὸν ἄνεμο καὶ πάει μαζί του
μαζί μιὰ νύχτα τὴ μοιρολογήσαμε στὸ σπίτι σας,
ἦταν μιὰ μικρούλα, ψηλὴ ἔτσι,
ὄλο αὐτὸ εἶναι τρέλλα στὸν κόσμον ὀλόκληρο,
ἄδειο γιὰ πάντα οἱ δρόμοι ποῦ περπάτησε,
ἀν' μ' ἀφήσετε κι' ἐγὼ θὰ χαθῶ πίσω της.

Ἄπλοι ποῦναι οἱ στίχοι σας, ἀνθρώπινη Κυρία !

Κ. Ν. ΣΥΡΙΓΟΣ



ΕΝΑΣ ΕΦΗΒΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ

(Ν ί κ ο ς Πα π π ά ς)

Ἡ ἰδιοσυγκρασία τῆς ἐποχῆς μας εἶνε ἀληθινὰ πρωτόφαντη. Καμμιά ἄλλη ἐποχὴ δὲν συγκλονίστηκε τόσο βαθιὰ ὅσο ἡ δική μας καὶ καμμιά δὲν συσώρευσε τόσα προβλήματα πάνω της. Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ μέγα πρόβλημα σήμερα. Καὶ εἶνε φυσικὸ τὸ γεγονός πὼς ἡ Τέχνη, ἓνα κομμάτι τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης, δὲν μποροῦσε παρὰ ν' ἀκολουθήσει τὴν τύχη τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ἄλλα λόγια ν' ἀντιμετωπίσει καὶ αὐτὴ σὸν ἑαυτὸ της τὴν δλοκληρωτικὴ προβληματικὴτητα ποὺ μᾶς περιβάλλει καὶ στενεύει δλοένα καὶ περισσότερο τὰ ὄριά μας. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ σύγχρονου κόσμου εἶνε ἔξω ἀπὸ τὸ φαινόμενο ποὺ ἀποκαλοῦμε Τέχνη. Τοῦτο συμβαίνει γιατί ἡ ἐποχὴ μας ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο δὲν εἶνε ἐποχὴ γαλήνης. Ἐνας μεγάλος στοχαστὴς τοῦ αἵωνα μας ποὺ δὲν ζεῖ πιά, γιατί ἡ μοῖρα του ἦταν νὰ μὴ προφτάσει νὰ τελειώσει τὴ ζωὴ του, μνηνοῦσε κάποτε μὲ περισσὴ πίκρα καὶ αἰσιοδοξία πὼς «ὅποιος ἔχει ὄρεξη γιὰ εἰρήνη στὴν ψυχὴ του καὶ ἐπιθυμία νὰ περάσει χρόνια καλὰ καὶ ἡσυχά, διάλεξε ἄσχημη ἐποχὴ». Μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος συναντηθεῖ μὲ τὴν ἀκίνησία τῆς βαθύτερης οὐσίας του μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ νὰ εὐδοκιμήσει ἡ Τέχνη. Ἡ τάση πρὸς τὸ Ὁραῖο λείπει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικότητα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου γιὰυτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, γιατί σήμερα ὁ ἄνθρωπος ἀ ν α - θ ε ω ρ ε ῖ τὴν οὐσία του, δοκιμάζει ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ἀξία του. Μὲ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση ἡ ἀνθρωπότητα πῆρε ἓνα ὀλότελα καινούργιο δρόμο καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐφριάξε τὴν πιὸ τραγικὴ ἄλλὰ καὶ μεγαλόπρεπη φορεσιά του. Γιατὶ ἂν οἱ μηχανεὲς μᾶς δημιούργησαν τὴ χαρὰ τοῦ καλύτερου τὴν ἴδια στιγμὴ ὑπονόμευσαν τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν ψυχὴ μας. Ὁ ἄνθρωπος ἀπόκτησε ἀνώτερα μέσα, ὁ ἀγώνας τῆς ἐλευθερίας, μὲ ἄλλα λόγια ὁ ἀγώνας μας γιὰ τὴν ὑπαρξὴ του, μεγάλωσε τ' ἀποτελέσματά του, πλάτυνε τὴν ὑποταγὴ τοῦ φυσικοῦ κόσμου στὴ θέλησή μας ἄλλὰ, ὁμως, ἡ ἐλευθέρωση τοῦτῃ κατάντησε νὰ εἶνε καὶ ὑποδούλωση : ὁ ἄνθρωπος ἔγινε δούλος τῶν μέσων του, τὸ ἄτομο μεταβλήθηκε σ' ἓνα ἀπλὸ νούμερο ποὺ τὸ προσθέτουν καὶ τὸ ἀφαιροῦν, ἓνα κινούμενο, ἓνα παθητικὸ «ἐνεργοῦν». Μὲ πόση θλίψη, ἀλήθεια, πρέπει νὰ θυμηθοῦμε τὴν ὑπερήφανη καὶ θριαμβευτικὴ διακήρυξη τοῦ Αὐγούστου Comte πὼς ἡ ἐπιστῆμη ἀποτελεῖ τὴ νέα καὶ τελικὴ θρησκεία τῆς ἀνθρωπότητας. Ὁ θεικισμὸς ἂν κυριαρχεῖ στὴ ζωὴ μας, χρεωκοπεῖ μέσα μας καὶ ἡ χρεωκοπία αὐτὴ, χρεωκοπία του πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας, εἶνε μιὰ μεγάλῃ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον τῆς Τέχνης.

Ἡ Τέχνη εἶνε ὑπόθεση ἐλευθερίας. Ἀλλὰ σήμερα ἡ ὁρμὴ γιὰ ἐλευθερία ἔχει συγκεντρωθεῖ ὅλη στὴ μάχη ποὺ γίνεται γιὰ μιὰ ἀνθρωπότητα γενικὰ καὶ τελειωτικὰ λευτερωμένη ἀπὸ τὸ κοινωρικὸ πρόβλημα. Δυὸ τιτάνιοι κόσμοι, ὀδηγοῦμενοι ἀπὸ τὴν ὑπέρατη αὐτὴ ἀναγκαιότητα καὶ μὲ τὴν ἴδια ὑπέρατη θέληση, εἶνε ἐτοιμοὶ νὰ συγκρουστοῦν, ὁ καθένας μὲ τὴ δική του λύση. Ὁ κατήφορος τοῦ χαλασμοῦ καὶ τοῦ αἵματος μαγνητίζει καὶ πάλι τὰ μάτια μας, ὑποβλητικώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ. Τότε μόνο θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρχει στὴν ἐποχὴ μας Τέχνη, ὅταν καὶ τὸ μεγάλο τοῦτο θέμα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς γινόταν ν' ἀντιληθεῖ μὲ τὴ φωτιὰ καὶ μὲ τὸ σίδηρο : ἡ ἴδια ἡ κοσμογονία ποὺ ζοῦμε ἀ ν τ ι κ α τ α σ τ α ῖ ν ε ι τὴν Τέχνη.

Ἄλλα ὅλ' αὐτὰ δὲν σημαίνουν παρὰ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀπουσία τῆς ὁμῆς γιὰ Τέχνη. Ἡ ὑποκειμενικὴ παρουσία τῆς εἶνε πολὺ μεγάλη. Δυνατὰ ἄτομα καὶ ταλέντα ἔχει ἀρκετὰ νὰ ἐπιδείξει ὁ σύγχρονος κόσμος. Εἶνε τὰ ἄτομα ποὺ μὲ μιὰν ἀπόλυτη εὐλάβεια καὶ μυστικὴ σιωπὴ ἐναποθέτουν τὰ ὑπέροχα ἄνθη τους στὸν εὐρύτατο τάφο ποὺ ἀνοίξαμε καὶ βάλουμε τὴν Τέχνη.

⊙

Μέσα στὸν πνευματικὸ ξεπεσμό ποὺ βασιλεύει καὶ στὴν Ἑλλάδα, μέσα στὸ πέλαγος τῆς μικρότητας ποὺ μᾶς κατακλύζει, ὁ ποιητικὸς λόγος κυριολεκτικὰ πνίγεται καὶ πάντα ἐκεῖνο ποὺ σοῦ μένει εἶνε ἡ διαπίστωση ἑνὸς φοβεροῦ καὶ ἀσυναγώνιστου ἐκφυλισμοῦ. Ἄλλα ἡ βαθύτερη προσοχὴ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ σοῦ ἐπιτρέπει νὰ ξεχωρίσεις μὲ ἀγαλλίαση ἀληθινὸς ποιητῆς, ἀξιους δημιουργοὺς ποὺ δὲν πῆραν ποτὲ στ' ἀστεία τὴν Τέχνη, ποὺ δὲν θεοποίησαν ποτὲ τὴν ἰδιοφυΐα τους καὶ ποὺ δὲν ἀπατήθηκαν ποτὲ ἀπὸ τὴν facilitè ποὺ τοὺς προσφέρει ἡ μοντέρνα τεχντροποιία. Ἐνας ἀληθινὸς ποιητῆς εἶνε καὶ ὁ Νίκος Παππᾶς. Δὲν ἔχεις νὰ μετρήσεις κοντὰ στὸ Νίκο Παππᾶ παρὰ ἐλάχιστους ἄλλους. Σὲ ἁρμονία μὲ τὴν ἐποχὴ του—ἡ τεχντροποιία του εἶνε ὑπερβολικὰ μοντέρνα—στὸ κέντρο τῶν προβλημάτων ποὺ συντρίβουν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀγκαλιὰ μὲ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους ποὺ μάχονται δραματικὰ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ζωῆς, γιὰ τὸ ψωμί τους, γιὰ τὸ σπίτι τους, ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς νέους καὶ μὲ τίς νέες ποὺ πασχίζουν γιὰ ζωὴ, ἔτοιμος μπροστὰ σὲ κάθε ἰδανικὸ καὶ κάθε ὠραιότητα—ὁ Νίκος Παππᾶς εἶνε ἀνάμεσά μας μιὰ δεκαοχτάρια ψυχὴ ποὺ φλογίζεται ἀπὸ ἀνώτερο πάθος, ποὺ δίνει κάθε τόσο τὴν ἀπολογία τῆς στὸν ἀνθρώπο καὶ ταρακουνάει τὰ στήθια ὅλων μας ζητώντας ἀμείλικτα εὐθύνες.

«Ἐμεῖς ἕνα τραγοῦδι ποὺ θὰ ποῦμε ποτέ
θὰ βροντήξει σὰν κεραυνὸς στὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων».

Ὁρθώνεται ψηλά, ἐνώνεται μὲ τὴν παρουσία τῶν ὁμοίων του, ἀνοίγει τρῦ-
πες στὴν καρδιά τους καὶ ἐρευνᾷ μὲ πυρσοὺς στοργῆς τὸ σκοτάδι τους. Κλείνοντας ὁ ἴδιος ἕνα φοβερὸ μυστήριον μέσα του δὲν ἀντέχει στὴ συμβατικὴ ἀντιμετώπισή τους, δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὸ φαῖνο ἀνθρώπο, δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ «αὐτὸ εἶνε ὄλο» καὶ νὰ ἡσυχάσει κατόπιν. Ἄλλα οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ λύσει μέσα τὸν τὴ μυστηριακότητα τῆς πολυποικίλης γοητείας τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀγωνίας. Ὁ Νίκος Παππᾶς εἶνε ὁ ποιητῆς τοῦ πόνου καὶ τῆς μὴ λύτρωσης. Τρέχει, πηδάει, σκαρφαλώνει μὲ γοηγοράδα στὶς ἀνθρώπινες μορφές, πεισμώνει τὸν ἥλιο κοιτάζοντάς τον κατάφατσα, βγάζει σὰν περίστροφο τὴν τρομακτικὴ ἐφηβεία τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου καὶ ἀπειλεῖ φαντάσματα, προστατεύει ἀδύναμους, συγχωνεύεται μὲ παιδιὰ καὶ γελᾷ μὲ τοὺς ὅταν γελᾶνε καὶ κλαίει μὲ τοὺς ὅταν κλαίνε, ἀπλώνει τὰ χέρια του στ' ὄραμα τῆς καθαρῆς μ' ἐξωτικὴ παράκληση, ἀλλὰ ἡ μοῖρα του ἡ ἐσωτερικὴ εἶνε νὰ μὴν καταλήγει. Δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν τίποτ' ἄλλο πέρα ἀπὸ τὴν ὀδύνη.

«ὦ, ἀδερφοί μου ἀπ' τὴν ἀγνωστὴ μάννα μας
τὰ ὄνειρά σας κοιμοῦνται μέσα στὴν καρδιά μου
στὸ αἷμα μου ρέουν τὰ πικρά σας κλάμματα
αἰσθάνομαι γαλάζια μεσημέρια γύρα μου
μὲ κρούουν χρυσὰ σύννεφα μὲ παιδικότητα φορτωμένα
μὲ χαϊδεύουν τὰ χέρια τῆς μεταξωτῆς χαρᾶς
κ' ἐμεῖς καθόμαστε καὶ λιθοβολοῦμε τὸν ἥλιο
καὶ χύνουμε τὸ αἷμα μας δίχως τὴν ποίηση
τὴν ὥρα ποὺ ἀκούγονται ἀπὸ μακριὰ οἱ δώδεκα ὄρες
χτυπημένες ἀργὰ μὲ τρυφερά σφυριά καὶ παράδοξο θόρυβο
στὸ πελώριο καὶ σκουριασμένον ἐκκρεμὲς τοῦ κόσμου...»

Στὴν ὑπέροχη ὑποβλητικὴ τῶν στίχων αὐτῶν περιέχεται ἡ πικρόγευστη γνώση τοῦ ἀδιέξοδου ποὺ τυλίγει τὸ βίον, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς συναισθηματικότητάς του καὶ περνᾷ στὸν ἔξω κόσμο πένθιμη, σεμνὰ γενναία καὶ καθολικὴ. Γιατὶ ὁ πυρῆνας τῆς ποιητικῆς οὐσίας του εἶνε ἡ γνησιότητα καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια. Δὲν ἔχει τίποτα ψεύτικο, δὲν μπορεῖ νὰ συμμαχεῖ μὲ τὸν ἐχθρὸ ποὺ μαζί του βρῖσκεται σὲ ἀκατάπαυστο πόλεμο. Τὸ ψέμα εἶνε ὁ μεγάλος ἐχθρὸς του. Τὴν εἰλικρίνεια ποὺ ἀφθονοῦν ῥεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ὄνειρεύεται καὶ τὴν ἐπιθυμεῖ πλούσια καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴ, ἀπὸ κάθε βίωμα καὶ ἀπὸ κάθε στάση. Καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια, τὸ σπανιότερο εἶδος στὴ σημερινὴ στάθμευση τοῦ κόσμου, ἡ ἀνθρώπια, χύνει στὰ μάτια του ἀνεκτίμητο μεγαλεῖο. Πρέπει νὰ συλλάβει κανεὶς τὰ βαθύτερα αἰτήματα τῆς παρουσίας του στὴ γῆ σὰν σκεπτόμενον ὄντος καὶ δὲν γίνεται παρὰ νὰ αἰσθανθεῖ μετὰ πῶς ἔφυγε ἀπὸ ἕνα θανατηφόρο κίνδυνο, γιατί τέτοιος εἶνε ὁ κίνδυνος ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ βίωση, ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ὅλα τὰ ἐπιτρέπει καὶ ὅλα τὰ ἀναίρει. Ὁ Νίκος Παππᾶς ἔχει ἀκέραια συνειδητοποιήσει αὐτὸ τὸ «πρέπει» καὶ τὸ σπουδαιότερο : ἀκέραια πραγματοποιήσει. Ἡ προσταγὴ τῆς ἀξιοπρέπειας, ὅχι βέβαια ἔτσι ποὺ συμβατικὰ κυκλοφορεῖ ἡ ἔννοια, ἀλλὰ μὲ βάση τὴ γενικώτερη πνευματικὴ ἀλήθειά της, δὲν ἔχει ὅρια στὸ πάντα διψασμένο ἦθος του. Ὁ ποιητῆς μᾶς φανερῶνει πῶς ἡ γνησιότητα καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια εἶνε τὸ κλειδί γιὰ νὰ μπουῦμε σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα καὶ νὰ μπορέσουμε ν' ἀκούσουμε καθαρὰ καὶ θεσπέσια τοὺς παλμούς της.

«Ἐρχεστε μαζί μας μικρὰ παιδιὰ ;
Ἐρχεστε μαζί μας ἀνύποπτα κορίτσια ;
Εἴμαστε μικροὶ σὰν τὸν Τοῦρεβιτς
εἴμαστε ἀθῶοι σὰν τὸν Χαίλντερλιν στὸ σεμινάριο
εἴμαστε μόνοι σὰν τὰ ποιήματα στὶς καρδιές.»

Ἡ :

«ἕνα κομμάτι γῆς κρεβάτι γιὰ τὸν ὕπνο μας
στενάχωρο κι' ἀπλόχωρο σὰν οἰκουμένη
νάμαστε σὰν πεθαίνουμε παιδιὰ τῆς γῆς
ποὺ δὲν τὸ νοιώσαμε γιατί εἴραστε γεννημένοι.»

Δὲν εἶνε εὐκόλο νὰ βροῦμε ἔκφραση στὸν ἴδιο βαθμὸ δυνατὴ γιὰ νὰ μετρή-
σουμε παρόμοιο ἠθικὸ ὕψος. Ἄλλα ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια ὁμολογου-
μένως ἀποθεώνεται καὶ ὁ ποιητῆς ἀνεβαίνει πάνω ἀπ' ὅλα, εἶνε τὸ ποίημά του «Luigi Romeo», τραγικὸ ἀριστούργημα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ποίησης. Ἐξω ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὴν ἀνάλογη γενικὴ πνοὴ τοῦ ἔργου του, τὸ δεύτερο μέρος τῶν «Παραμυθιῶν τοῦ Ὑπνοβάτη» ποὺ τὸ τιτλοφορεῖ «Ἡ Πατρίδα μου», φλέγεται καὶ φλογίζει πάνω στὸ ἴδιο θέμα. Στὴ θεὰ τῆς πολύστιχης αὐτῆς πορείας του λὲς πῶς εἶνε κατεβασμένος στὴν πόλη σέρνοντας βαρετὰ τίς χοντρές ρίζες του στὴ Θεσσαλία, στὴ χώρα του, ποὺ βρίσκονται ἀκόμα βαθεῖα μέσα της καὶ ποὺ σὰν προχωρήσει πέρα ἀπὸ ἕνα σημεῖο, τὸν γυρίζουν βίαια πίσω. Στὴν «Πατρίδα» του ὁ Νίκος Παππᾶς εἶνε ἕνας παράδοξος Κρουστάλλης, ἀλλοιώτικος, μὲ πανανθρώπινα μπουρ-
νια στὴν ψυχὴ του.

«Μάννα μου Καστανιώτισσα μάννα μου ἀρχοντοπούλα
βλάχα μὲ τὰ βαρεῖα προικιά σὲ κέρδισε ὁ πατέρας
καὶ γιόμισες τὸ σπίτι μὲ παιδιὰ.»

Καὶ πῶς κάτω :

«νὰ μὲ γεννήσει μιὰ καινούρια Θεσσαλὴ
νὰ βάλει στὰ πλεμόνια μου τὸν ἔρωτα τοῦ κάμπου

ν' ανοίξει θέα απ' τὰ περήφανα φαράγγια
καὶ νᾶρθω μέσα απ' τὸ λαὸ
γιωματός ἀπὸ τὴ βαθειὰ ψυχὴ του κι' ἀπὸ τὸ τραγοῦδι
νὰ μοιάζω μὲ τὰ ρέματα ποὺ πλένονταν οἱ κλέφτες
νάχα ἀδερφάδες τὶς πηγές ποὺ λούζονται περδίκια
νάβλεπα τὸ Μενούσαγα πῶς σφάζει τὴν κερά του
κι' ἕναν ἀητό νὰ κάθεται στὴν ἄκρη ἀπ' τὸ ποτάμι»

Καὶ ἄλλου :

«Τὸ ριζικό μου τῶσπειρα στοὺς κάμπους καὶ στὰ δάση»

Ὁ ἐλεύθερος ποιητικὸς τρόπος συγκερασμένος μὲ ὅλη αὐτὴ τὴν υγεία καὶ φρεσκάδα φτάνει σὲ λαμπερὰ ἀποτελέσματα, σὲ παίρνει ἀπὸ τὴ δραματικότητα ποὺ δὲν σταματᾷ νὰ τρέχει σὰν χεῖμαρρος μέσα στὶς πολιτείες καὶ σὲ μεταφιντεῦει στὴ μόνη ἀλήθεια, στὸ γυμνὸ πέρασμα τῆς ὑπαρξῆς καὶ γεμάτο ἀξία : στὴν ἐλεύθερη φύση. Μὲ «σηκωμένα τὰ μάτια γιὰ μεγάλους ὀρίζοντες», νέος καὶ ροδοκόκκινος ἀπ' τὴν ἀγάπη, χαρούμενος ἀπ' τὸν πολὺ πόνο, χωρὶς καμμιά γεωμετρία στὶς αἰσθήσεις του σὲ ἀρπάζει σύγκορρο καὶ ἀθέλητά του σὲ μπάζει στὴν πανδαισία τοῦ Παντός, δαγκωμένος — γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω ἐδῶ τὶς λέξεις ἐνὸς στίχου του — στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ λύπη σου. Δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς ναὶ καθὼς τὸν ἀκολουθεῖς καὶ δὲν προφταίνεις νὰ πεῖς ὄχι μὲν πρὸβᾷ μὲς ἀπ' τὴ λιτὴ μαγευτικότητα τοῦ λόγου του. Εἶσαι δικός του ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή κι' ἕνα οὐσιαστικὸ νόημα κάθετα στὴν κορφή τῆς σκέψης σου τοποθετημένο ἀπὸ σένα τὸν ἴδιο : περῶ οὐσίον τὸ φῶς τῆς ζωῆς ! Ὑστερα ντρέπεσαι ποὺ δὲν τὸν πιστεύεις, ποὺ δὲν τοῦ ἔδωσαν ἐμπιστοσύνη τὰ γερατειὰ τοῦ στοχασμοῦ σου. Τέτοιος εἶνε ὁ Νίκος Παππᾶς. Ἕνας πανέμορφος ἔφηβος χορτασμένος ἀπ' τοὺς αἰῶνες, σὰν νὰ ἔχει ζήσει πολλές φορὲς κι' ὅλο ξαναγεννιέται. Τὰ βιώματά του δὲν ἔχουν χρονικότητα.

«Μαγιακόφσκου, Μαγισκόφσκου !

Βλαδίμηρε ἡ σφαῖρα σου μὲ βρήκε ἐδῶ στὸ κεφάλι
ὄταν εἶμουνα στὰ χίλια ἐννηακόσια τριάντα
εἴκοσι χρονῶ ποιητῆς
χωρὶς νὰ γνωρίζω οὔτε ἐσένα οὔτε τὴν πείρηση»

Δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος ὁ ἄνθρωπος. Κάθε ἄνθρωπος ἀρχίζει μὲ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τελειώνει μ' αὐτήν. Ἄν ὑπάρχει κάτι ἀφθαρτό, κάτι ὑψηλότερο ἀπὸ τὴν περαστικότητα τοῦ ἀτόμου, ἂν ὑπάρχει σύνθεση, αὐτὴ μπορεῖ νὰ βρεθεῖ πάνω ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο, μέσα στὸ γενικὸ ἀνθρώπινο νόημα ποὺ διασώζει καὶ τοποθετεῖ στὴν αἰωνιότητα τῆς ἀξίας τὶς ἀτομικὲς ὑπάρξεις. Εἶναι ἀδύνατο νὰ μιᾶμε γιὰ «πρὸ» καὶ «μετὰ» προστά στὸν ἀνθρώπινο πόνο, τὸν κυρίαρχο καὶ νοηματοδότη τῆς ζωῆς. Εἶναι ἄναρχος καὶ χωρὶς κανένα σκοπὸ, εἶναι πλήρωμα ἡδονῆς καὶ βασικός θεὸς τοῦ εἶδους. Ἀλλὰ κι' ἐδῶ πέρα, ποὺ ἡ βαρειά ὁσμὴ τοῦ Schopenhauer γεμίζει λυπητερὰ τὴν ἀτμόσφαιρα, δὲν μένει παρὰ ὁ ἀγῶνας, ἡ μάχη. Ἀγῶνας μὲ τὸ μυαλό, ἀγῶνας μὲ τὰ νεῦρα, ἀγῶνας μὲ τὸ αἷμα. Ὁ Νίκος Παππᾶς εἶναι ἀγωνιστής. Ἕνας ἐξαισιος ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια μαχητῆς ποὺ δὲν ξέρει τί θὰ πεῖ κάματος καὶ δισταγμός, ποὺ δὲν μετροᾷ δυνάμεις καὶ ὠφέλη, ποὺ δέεται. Δέεται στὸ νοῦ τοῦ ἀγῶνα του, στὸν πόνο. Λουσιμένος ἀπὸ νιότη πάνοπλη, μ' ἕναν ὠκεῖο πληθωρισμὸ συναισθημάτων, ἀποφασισμένος νὰ στέψει τὴν ἡρωϊκὴ του μοῖρα μὲ τὴ μοῖρα τῶν ἀγνῶν καὶ μαρτύρων συντρόφων του (καὶ τέτοιους βλέπει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν διαθέτουν τίποτ' ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσευχὴ στὶς ἐσώτερες καὶ παντοδύναμες φωνές τους μὲ ὀδηγὸ τους πάντα τὴν ὀδύνη) χύνεται στὸν ἄνθρωπο καὶ δροσίζει τὰ πυρωμένα σωθικά του. Μακάριος ἐξαγνισμὸς τοῦ σώμα-

τος ! Ἡ ἀξία τῆς ζωῆς αὐτοεπιβεβαιώνεται καὶ ἡ ἀτέρμονη τραγωδία ποὺ τὴ διασχίζει καθαγιάζεται. Τὸ σημερινὸ κομματάσμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ γίνεαι αἰτία γιὰ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴν ὑπαρξὴ καὶ νὰ κάψουμε τὶς μεγάλες ἀξιώσεις της. Ὁ Νίκος Παππᾶς δὲν ἀνήκει στὴ διάλυση ποὺ ὀλοένα καὶ περισσότερο ἔδαφος κατακτάει. Ἀντίθετα συναρμολογεῖ ἕναν ἐλπιδοφόρο ἀνθρώπινο τύπο. Εἶνε ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθὴ λειτουργία μας τὸ νὰ ξαντλήσουμε ἄγωνα καὶ καταστροφικὰ τὴ ζωτικότητά μας. Αὐτὸ τὸ αἰσθάνεται σίγουρα γιὰ τὴν καρδιά του, τὴν ἔχει ἀντικαταστήσει μὲ τὴν καρδιά τῆς ἐποχῆς. Ἀναντίρρητα ἡ λιποταξία ἔχει κάποια ἡδονή, ἔχει κάποια γλύκα νὰ ξεκλειδώνεις τὴν πίσω πόρτα τοῦ κόσμου καὶ νὰ δραπετεύεις, νὰ φεύγεις χωρὶς νὰ ἐπιστρέφεις. Ἀλλὰ ὁ οὐσιαστικὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος ἂν φεύγει ἀπὸ κάπου, εἶνε ποὺ ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν περιφέρεια καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς πῶς καρποφόρους κινδύνους φτάνει στὸ κέντρο τοῦ «ἀνυπόφορου βίου», στήνεται ἐκεῖ καὶ τὸν δαμάζει. Τὶ ἄλλο μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει μεγαλύτερους ; Τὶ ἄλλο μπορεῖ νὰ μᾶς ὑψώσει στὴν πρώτη ἀρχὴ μας, νὰ μᾶς θυμίσει, μὲ ἄλλα λόγια, τὴ θεϊκὴ καταγωγὴ μας ; Γι' αὐτὸ ἀπέναντι στὴν ὀγκώδη σκιά τοῦ Μαγιακόφσκου δὲν κρατιέται ἀπὸ τίποτα καὶ μὲ τίμιον πάθος τὸν ἀποκηρύσσει καὶ ἡ ἀποκηρύξη του εἶνε τόσο δυναμικὴ ὅσο καὶ ὁ θαυμασμὸς του πρὸς αὐτόν.

«λατρεύω τὸ μεγάλο ρόδο ποὺ περιφρόνησε»

Καὶ εἶνε τοῦτο πραγματικὸ ὄχι μόνο γιὰτὶ οὔτε μιὰ λέξη, οὔτε μιὰ φράση δὲν χρησιμοποιεῖ ἀπλῶς γιὰ νὰ «γεμίσει» τοὺς στίχους του — τέτοια ἀνάγκη δὲν ὑπάρχει στὸ χειμαρρῶδες συναίσθημά του — ἀλλὰ γιὰτὶ ἀποτελεῖ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ σφρίγγου του, τῆς μαθητικῆς ἰδιοσυστασίας του ποὺ εἶνε ἀδύνατο νὰ τὴν περιφράξῃς. Ἔτσι, μαθαίνοντάς μας καὶ αὐτὸς μὲ τὴ ζωηρὴ φωνὴ του πῶς δὲν εἴμαστε τυχαῖα καὶ συμπτωματικὰ φερόμενοι σὲ τοῦτο τὸν κόσμο, πῶς δὲν μπορούμε νὰ σπαταλήσουμε τὴ μεγάλη ἀποστολὴ μας μὲ τὴν ἀπελπισία καὶ μὲ τὴν ἄρνηση, πῶς ἂν χρειάζεται νὰ κουβαλᾷς κάτι καὶ νὰ συντρίβῃς ἀπὸ τὸ βάρος του εἶνε ἡ ἀνώτερη δημιουργία καὶ ἡ θεόρατη ἀναγκαιότητα τῆς πάλης γιὰ μιὰ αὐτοὑπέρβαση — φτιάχνει τὸν πλατὺ δρόμο τῆς ἀνάπαυσης καὶ τῆς γαλήνης.

Ἡ ἀνάπαυση ποὺ σκορπίζει τὸ χαρούμενο βλέμμα τοῦ συνανθρώπου καὶ ἡ γαλήνη ποὺ ξεκουράζει δικαίους καὶ ἀδίκους δὲν φαίνεται νὰ εἶνε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ζητάει ὁ βίαιος αὐτὸς πολεμιστής. Καὶ μᾶς παρακαλεῖ ὅλους μὲ λαχάρα γι' αὐτό.

Ὁ Belinsky γράφει πῶς «ἡ Τέχνη εἶνε πῶς βαθειὰ ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, βαθύτερη καὶ ἀπ' τὴν ἀλήθεια». Ὁ ὑπέροχος πόνος τοῦ Νίκου Παππᾶ, ποὺ συναντιέται καὶ συνυφαίνεται μὲ μιὰ πανηγυρίζουσα τραγικότητα, ἔχει γιὰ πηγὴ του, τὸ γεγονὸς πῶς ὁ ποιητῆς ἀπόσυρε τὸν ἑαυτὸ του στὴν ἴδια του τὴ δύναμη, πῶς εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ κυβερνάει τὴν ὄρασή του, γιὰτὶ θέτει προστά του κι' ἔξω ἀπ' αὐτόν, ἕνα κόσμον δεόμενον κι' ἔτσι μπορεῖ νὰ προσέχει καὶ τὴν παραμικρότερη κίνηση τοῦ πανανθρώπινου πάθους. Πρέπει νὰ τὸ πεῖ κανεὶς καὶ νὰ τὸ ξαναπεῖ γιὰ τὸν ἀτίθασο τοῦτο γυιὸ τῆς Θεσσαλίας, ποὺ ἀνατρέφει μέσα του ὅλη τὴν ὑγιεινὴ ὁσμὴ τῆς : παντοῦ μιλάει μὲ τὴν ἀνθρωπότητα, παντοῦ δὲν ἔχει ἄλλο δικαίωμα παρὰ μόνο τὸν ὀμαδικὸ ἄνθρωπο. Στὴ συλλογὴ του «Ἡ τετράχρονη νύχτα» ποὺ ξεπρόβαλε ἀπὸ τὴ μαρτυρικὴ ὥρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ κόσμου τὰ τελευταῖα χρόνια, μᾶς παρουσιάζει αὐτὴ τὴν ἐξωτικὴ δύναμη γιὰ ὀδύνη καὶ γιὰ μιὰ ἀνθρωπότητα, ἔτσι ποὺ τὴ νοιώθουμε σὰν ἕνα κῆμα ἀτέλειωτο καὶ πελώριο, ἔτοιμο νὰ μᾶς πνίξει μὲ ἱερὴ ἀδιαφορία, ἂν θελήσουμε ν' ἀντισταθοῦμε. Ἡ ἀντοχὴ τῆς πυγμῆς του, εἶνε ἀπίστευτη καθὼς σηκώνει ἀκέραιο τὸ πεζοδρόμιον μὲ τοὺς ἀπλοὺς καὶ αἰθριοὺς ἀνθρώπους τοῦ γρανιτένιου καιροῦ μας καὶ τοὺς ἀποτυπώνει χωρὶς διατυπώσεις πάνω στὸ χαρτί :

«Διάλεγαν ἀπὸ μᾶς καὶ σκότωνα»

ποτίσαμε τὸ χῶμα μὲ τὰ ὀνόματά μας
ὁ Γιάννης κι' ὁ Βασίλης δὲν τοὺς ἄφησαν
ὁ Γιάννης κι' ὁ Βασίλης διάλυσε τὸ στρατό τους
τὰ παιδιά τραγουδοῦσαν τὴν αὐγὴ
ἓνα μέτρο μακριὰ ἀπ' τὸ θάνατο
κι' ὕστερα κολυμποῦσαν στὸ αἶμα

«Ὁ Βασίλης κι' ὁ Γιάννης ἀπλοὶ ἀνώνυμοι ὠραῖοι»

Καὶ σὲ ἄλλο μέρος :

«ἔφτασες Βάνια καὶ μᾶς τῶγραφες στὸν οὐρανὸ
χωρὶς φωνή κ' ἔρχόταν ὕπνος στὴν ψυχὴ σου
κι' ὕστερα ἔπεσες στὴ γῆς νὰ ξεκουράσεις τὸ κορμάκι σου
ἦσυχος, ξενοιασμένος δίχως νὰ τὸ νοιώσεις
ποιὰ μέρα ἀνάτειλες στὴ γῆ
ποιὸ χρέος ἔγραψες μὲ δυὸ φωτοβολίδες
ἴδιος μὲ τὸ μαραθωνομάχο ...»

(Εἶνε ὁ ρῶσος στρατιώτης ποὺ χρησιμοποιήθηκε γι' ἀγγελιοφόρος ἀπ' τὸ
πολιορκημένο Στάλινγκραντ κι' ἔφερε τὸ μήνυμα τῆς μεγάλης ἐπιθέσης ποὺ ὀδή-
γησε στὴ μεγάλη νίκη). Σ' ὅλες τὶς στιγμὲς τοῦ ποιητῆ, ἐπικρατεῖ ἡ πιὸ πικρὴ ὀ-
δύνη ἀνακατεμένη μὲ τὴν πιὸ σκληρὴ περιφάνια. Ἡ ἀνθρωπότητα τὸν περιστοι-
χίζει ἀπόρρητη :

«Αἴντε ὦρὲ τσομπανόπουλο ἀπ' τὴ Γιάβα!

ἔφυγαν οἱ ὀλλαντέζοι γιὰ τὴ βροχερὴ πατρίδα τους
ἦρθαν ψιχάλες καὶ σταχτιά ὀμίχλη ἀπ' τὴ Σκωτία
ἦρθαν ψημένα χάλκινα ἀδέρφια ἀπ' τὶς Ἰνδίες
κι' ἔρριξαν μὲς στὰ σπίτια σας φαρμάκι καὶ σιγὴ.
Μιά Τζαβέλαινα ἀπ' τὴ Μπατάβια τοὺς πετροβόλησε.»

Καὶ στέκει ἀπροσμέτρητος, μὲ μιὰ καθολικὴ ἀπαίτηση, μαυροφορεμένος, ζη-
τιᾶνος μοιραῖος στ' αὐτιά ὄλων μας :

«Θ' ἀρχίσουν πάλι οἱ ἀνθρώποι ;
Πάλι θ' ἀρχίσουν τὸ βαρὺ περπάτημα στὰ δάση
πάλι θὰ τριγυρίσουν μὲ τὰ χάλκινα ποδάρια τους
φορῶντας τὴ μεγάλη δυστυχία
μ' ἓνα τουφέκι ἀπάνθρωπο καὶ παγερὸ ἀτσάλι ... ;»

Ποιὸ εἶνε τὸ περίσσειμα ποὺ θ' ἀπλώσει μιὰ σωτήρια ἠρέμηση στὸ ταραγ-
μένο πέλαγος ποὺ διασχίζουμε, γυμνοὶ καὶ ἀποσυνθεμένοι ; Ὁ ποιητῆς παρ-
αλύει, οἱ πληγὲς ποὺ ζαλώθηκε ἀφορίζουν καὶ ὁ ἰδρώτας τρέχει μαζὶ μὲ τὸ αἷμα
του. Ἡ σάρκα του μαγνητίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάπαυση. Τὸ ξέρεει καλά : ἓνα, δυὸ βή-
ματα ἀκόμα καὶ θὰ πέσει. Πέφτει στ' ἀγκάθια ἐνὸς μεφιστοφελικοῦ τοπίου, μ' ἓνα
οἰκτιζόμενα σαρκασμὸ στὰ χεῖλη του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ ξεχυθεῖ τὸ
ἄτεγκτο πῆγμα ποὺ πιέζει τὰ σπλάχνα του. «Ὁ αὐτοκράτορας τῶν γιαπωνέ-
ζων», ποίημα ἀπαράμιλλης ὑποβλητικότητας, ὑπογραμμίζει τὸ ἔσχατο αὐτὸ αἰ-
σθημα. Ὁ Νίκος Παππᾶς ἀνοίγει τὶς πύλες τῆς μουσικῆς καὶ ἀβυσσαλέας δουλείας
τῶν κίτρινων καὶ μικρῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἡλίου, δροσιζεται στοὺς πρόποδες τοῦ
Φουτζιγιάμα, μὲ τὴν ἀνέσπηση ἑλληνικὴ του ὄψη ἀνεβασμένη στὸν κρατῆρα τοῦ
ἀρχοντικοῦ βουνοῦ καὶ ὑποκλίνεται μὲ παιδικὴ ἀφοβία καὶ εἰρωνικὴ εὐσέβεια στοὺς
ἀνεξιχνίαστους βουδδες ποὺ ἀνταμώνει.

«Ἦσυχία παρακαλῶ. Ἦσυχία ἀπὸ βαθὺ θαλασσινὸ χῶμα
ἦσυχία γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ χρυσάνθεμα
γιὰ νὰ κοιμηθοῦν τὰ βομβαρδιομένα παράλια
καὶ τὰ κίτρινα παιδιά τῆς Σαχαλίνης
ἀγκαλιὰ μὲ τὸν ἄνεμο τοῦ Εἰρηνικοῦ.
Ἦσυχία γιατί ἀνεβαίνει ὁ αὐτοκράτορας στ' ἀνάκτορα
καὶ περπατᾷ μὲ τοὺς ἴσκιους στ' ἄγρυπνα παραμύθια
γιὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς προγόνους του
καὶ νὰ τοὺς ἀναφέρει κείνο ποὺ ἔχει γίνει.»

Καὶ ὁ κατακόρυφος ἐπίλογος :

«Ξέρω ἓνα γιαπωνέζο ποιητῆ
ἔχει κι' αὐτὸς προγόνους
θαμένους πλάϊ ἀπ' τὰ βαθιὰ ἠφαίστεια
τ' ἀνάκτορά του ἔχουν ψάθινες σκεπές
στὰ δόντια του μασάει ὄργη καὶ ρύζι.
Χιροχίτο θεότρελλε ποιὸς σὲ πιστεοῦει τώρα
πὼς κουβεντιάσεις μὲ τοὺς προγόνους σου
πὼς εἶσαι γυιὸς τοῦ ἡλίου
καὶ πὼς δὲν εἶσαι πέρα ἀπ' τὴν ἀνατολὴ
ὁ πιὸ καημένος γιαπωνέζος ...»

Ἔτσι συμπληρώνεται μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀνθρώπινες φωνὲς τοῦ σύγχρονου λυ-
ρισμοῦ, ποὺ ὅπως σημειώνει ὁ Ἄσ. Πανσέληνος ὀλοκληρώνει τὴν ἐποποιῖα τοῦ
νεροῦ, τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ περνᾷ μὲ τὴν νέα ἐπαναστατικὴ πλευρὰ τοῦ
ἔργου του τὴν ἔκφραση καὶ τὴ μορφὴ, ποὺ τὸ ἴδιο γιὰ τὸν Νίκο Παππᾶ γίνεται
κ' ἐκείνη μαχητικὴ, ὅσο κι' ὅπως καὶ ἡ οὐσία καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ποιήσεώς του
καὶ ποὺ τὴν ξετάζουμε στὸ ἐπόμενο περὶ τῆς ποιητικῆς του κεφάλαιο.



Ἡ ποιητικὴ τοῦ Νίκου Παππᾶ εἶνε ἀνάλογη πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ κατακλισημό-
του. Σὲ ὅλο του τὸ ἔργο ἐπικρατεῖ ἓνας ὀλοκληρωτισμὸς τοῦ συναισθήματος. Ἡ
καθαρὴ ὄρεξίς του ν' ἀπλώσει τὸ εἶναι του πάνω στὰ συγκλονίσματα ποὺ ξεθεμε-
λιώνουν τὸν κόσμον καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ στέκεται μετέωρος, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑ-
ποταχθεῖ καὶ νὰ μετρηθεῖ. Καθὼς ἀντιμετωπίζει τὸ χάος καὶ τὸ ἀνέκφρα-
στο ποὺ μᾶς τυλίγει, διακρίνει μόνο ἓνα πρᾶγμα : νὰ συλλέξῃ τὸν ἀπέραντο πόνο
ποὺ ρέει πλουσιοπάροχα καὶ ρέει ἀπὸ παντοῦ. Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ «φιλολο-
γήσουμε» πάνω στοὺς στίχους του καὶ νὰ δρέψουμε μορφὴ, δὲν μποροῦμε νὰ ση-
κώσουμε μιὰ τεχνικὴ ἐπιφάνεια ποὺ θὰ μᾶς δώσει ἓνα σχῆμα. Ὅταν ἐπιχειρή-
σουμε τοῦτο, βλέπουμε πὼς σηκώνουμε τοὺς στίχους τοὺς ἴδιους, Ἡ μορφὴ ποὺ
θὰ ἐπιδιώκαμε ν' ἀναζητήσουμε εἶνε τὸ συναίσθημα καθ' ἑαυτὸ, μεγαλεπήβολο καὶ
θαρραλέο ὅπως εἶνε.

Ἡ ἔμπνευσή του δὲν ἔχει ντῦμα καὶ καλλωπισμοὺς δὲν ἀνέχεται. Μᾶς φανε-
ρώνεται ἔτσι ποὺ δημιουργεῖται μὲ ὅλη τὴν παρθενικότητά της :

«ζήτω ἡ ὀλόγυμνη ποίηση ἀνοιχτὴ σὰν καράβι»
«Καινούργια ποίηση ἠφαίστεια ἀπὸ δροσιά!»

Ὁ Νίκος Παππᾶς ἀδιάκοπα πολεμᾷ καὶ πολεμᾷ γιὰ ὅλα.
Τοῦτος εἶνε ὁ ὑπέρφανος λόγος ποὺ ἔχει τάξει τὴν πίστη του στοὺς ζωντανούς καὶ
ὄχι σ' ἐκείνους ποὺ ἀπὸ μέσα τους λείπει κάθε φλόγα. Καὶ δὲν χρειάζεται νὰ σκύ-
ψουμε πολὺ στὸν κοχλασμὸ τῆς ψυχῆς του γιὰ νὰ καταλάβουμε πόσο συγχωνεύον-
ται στὸ αἶμα του μορφὴ καὶ περιεχόμενο. Μᾶς τὸ λέει μόνος του :

«μάχομαι με ἄλη μου τὴν κυκλοφορία καὶ πολεμῶ»

Καταπέλτης γιὰ τοὺς «ἐργαστηριακοὺς» ποιητές. Καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα σημεῖα τονίζει σκληρὰ τὸ γεγονός πὼς ἡ μάχη εἶναι αὐτὴ πού τὸν κεντρίζει, πὼς αὐτὴ εἶνε τὸ ἄλογό του καὶ αὐτὴ ὁ καλπασμός του. Καὶ εἶνε πολὺ εὐτυχησμένος γιὰ τὴ μοῖρα του : ζητωκραυγάζει ! Οἱ στίχοι του ἀραδιάζονται σὰν ἀπὸ παραλήρημα καὶ φτερουγίζουν πρὸς τὸν προορισμό τους χωρὶς νὰ περιμένουν τὸν πλάστη τους. Τὸ συναίσθημα εἶνε ἡ βάση καὶ τὸ ὕψος του, ἀλλὰ τὸ λογικευμένον συναίσθημα. Καὶ τὸ συναίσθημά του εἶνε μία ἔφοδος πού γκρεμίζει με σαρκασμὸ τὰ ἐμπόδια ὄλα. Ἡ σαφήνειά του, ἡ δομὴ τῶν νοημάτων του, ὁ τρόπος πού ἐφορμάει καὶ σὲ ἀρπάζει, περιέχουν ὀλόκληρη τὴν ἀγωνία τῶν καιρῶν πού ζοῦμε καὶ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση με τὴν γλυκύτητα τῆς παληᾶς ποίησης. Σύγχρονα ὅμως εἶναι καὶ τὰ ὄπλα ἐναντίον τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ μοντερνισμοῦ. Ὁ ποιητικὸς λόγος τοῦ Νίκου Παππᾶ εἶνε χτύπημα τόσο τῆς Παράδοσης — ὅπως ὀρολογεῖται ἡ βασιλεία τῶν μέτρων καὶ τῆς ρίμας — ὅσο καὶ τοῦ συρρεαλισμοῦ καὶ τῶν μεταγεννημάτων τῆς αἰσθητικῆς σύγχυσης πού διαρκεῖ ἀκόμα. Ἡ ἐποχὴ μας ἔχει καινούργια νὰ πει καὶ ν' ἀκούσει, νὰ γευτεῖ καὶ νὰ πραγματώσει. Θεμελιώνει τὴν πῶ τολμηρὴ περίοδο τῆς ἱστορίας καὶ δὲν εἶνε ὀλοκληρωτικὰ ἐξουσιασμένα ἀπὸ τὴν προοπτικὴ μας. Δὲν εἶναι περίεργο, λοιπόν, πὼς ἀποδοκιμάζει τὸ σύνολο σχεδόν τοῦ παρελθόντος. Καὶ τουλάχιστον ἡ ποίηση πού μέχει τώρα ἔξαμα, σὰν τεχντροπία βέβαια, εἶνε καιρία ξεπερασμένη. Δὲν χωραίει στὸ κορμὶ τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητας, γιὰτὶ ἀπλουστάτα δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἐκφράσει τὰ συνεχῶς πολλαπλασιαζόμενα αἰτήματά της. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλογη «ποίηση» δὲν ἐκφράζει παρὰ τὴ μηδενιστικὴ ροπὴ τῶν λυγισμένων καὶ λυωμένων ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ παρόντος ἀνθρώπων. Δὲν εἶνε τέχνη τὸ πελαγοδρομημὰ της ἀνάμεσα ἀπὸ ἀσύστατες λέξεις καὶ φράσεις. Εἶνε σήψη. Μὲ ὀνόματα ἠχηρὰ πίστεψαν πὼς ἀνακάλυψαν ἀσύγκριτους θεοὺς ἐνῶ στὴν πραγματικότητι περιέπεσαν σὲ ἀγυρτεία καὶ καταξοδεύονται χωρὶς ἔσμα καὶ χωρὶς νὰ προσφέρουν, γιὰτὶ ἡ τέχνη δὲν γίνεται ποτὲ νὰ μεταβληθεῖ σὲ ἀλχημεία. Ἡ ἀφαίρεση τοῦ λογικοῦ εἰρμοῦ εἶνε μιὰ μάταιη πράξι ἐπειδὴ καὶ ὁ συρρεαλιστὴς στὸ λογικὸ ἀποτείνεται, ἀπὸ αὐτὸ κρέμεται ἀναπότρεπτα. Πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ ὀδηγήσει τὴ συνείδηση ὁ ποιητὴς στὰ συγκινήματά του γιὰ νὰ τὰ γνωρίσει ὅταν δὲν τῆς δώσει πρῶτα τὴν κατεύθυνση, ὅταν μὲ ἄλλα λόγια, δὲν περάσει πρῶτα ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ δὲν συνεννοηθεῖ με αὐτὴν ; Τὸ ὑποσυνείδητο, τὸ ἐνστικτο, τὸ γδυτὸ αἶσθημα εἶνε ἀναμφισβήτητα ἡ πρῶτη ὕλη στὴ δημιουργικὴ δράση τοῦ τεχνίτη. Ὡστόσο χωρὶς τὴν ὑπαγωγή τους στὸν λόγο εἶνε ἀνίκανα νὰ δράσουν. Ἡ καλύτερα : εἶνε ἀνάξια ἡ δράση τους. Ἡ ἐνοχὴ τῶν «ἄλογων» ποιητῶν εἶνε ἀλήθεια πὼς σβύνεται ἂν προβάλουν, καὶ συνηθίζουν νὰ τὸ προβάλουν, τὸ ἐπιχείρημα πὼς γράφουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἀνακηρύσσοντας σὰν σωτήρα τους τὸ ἄμορφο καὶ τὸ ρευστὸ ὑποσυνείδητο κανένας δὲν θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς θίξει. Ἀνακηρύσσοντάς το ὅμως σωτήρα τῆς ποίησης κανένας σοβαρὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ μὴ σταθεῖ στὴν ἄλλη ὄχθη, ἐχθρὸς τους. Ὁ Νίκος Παππᾶς ἀτενίζει με τὴν ἴδια ματιὰ καὶ τὴν Παράδοση καὶ τὴ διαφθορὰ τῶν υπερνεωτεριστῶν πού χαντακώνουν με ἀδιαφορία τὴ σάρκα καὶ τὰ ὀσπία τῆς τέχνης.

Καὶ εἶναι ὁ μοναδικὸς Ἕλληνας ποιητὴς πού κάνει ποίηση καὶ τὴ μάχη του αὐτὴ. Ἀξίζει νὰ θυμίσουμε ἐδῶ τὸν περίφημο δεκαπεντασύλλαβο ἀπὸ τὸ ποίημά του «Οἱ ποιητὲς τῆς Κυριακῆς»:

Ἐλύτη, Ἐγγονόπουλε, Σεφέρη, Ἐμπεϊρικο

Δὲν εἶνε μόνο σὰν θεωρητικὸς τοῦ συναισθηματισμοῦ πού ἀγωνίζεται ἀλλὰ καὶ ὁ στίχος του ξεφαντώνει, προστάζεται γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτο πού τὰ ἔχει ὄλα με τὸ μέρος του. Αὐτὴ εἶνε καὶ ἡ οὐσιαστικὴ ἀξία τοῦ συναισθηματισμοῦ κατὰ τὴν ἀντίληψή μας : ν' ἀπαλλάξει τὸ νέο αἰσθητικὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴν ξηρασία τῆς ἀρρώστειας καὶ νὰ διασώσει ἔτσι τὸ Νόημα.



ΝΑΥΑΓΙΟ (ΕΙΣΩΤΕΡΙΚΟ ΣΚΑΦΟΥΣ)

ΤΑΚΗ ΒΑΛΛΙΑΜ

Τὸ παρελθὸν σφίγγει νοσταλγικὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ Νίκου Παπᾶ—κ' ἔνα μέλλον δομῶ τὸν συνοδεύει στὰ τραγούδια του. Καταπλημμυρισμένη ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ ρεῦμα τοῦ ψυχικοῦ βρασμοῦ του, ἡ αἰσθητικὴ του διαδρομὴ ἀρχίζει μ' ἕνα παρυσίασμα ἀνανέωσης πάνω στὶς πιὸ ρωμαλέες ἀρχές τοῦ καθαροῦ λυρισμοῦ, πού ἔγινε μὲ τὴ σειρά τῶν ποιημάτων του «Οἱ αἰχμάλωτοι ἄγγελοι». Μεγάλο μέρος ἀπ' αὐτὰ εἶδαν τὸ φῶς στὴ φιλολογικὴ σελίδα τῆς «Καθημερινῆς» (1935—1940) ὅπου δημοσίευσε καὶ τὰ περίφημα ἄρθρα του, πού, μὲ τὸ πρωτόφαντο καὶ τόσο προσωπικὸ ὕφος τους, ἔθιξαν τὸ σύνθετο τῶν αἰσθητικῶν προβλημάτων. «Οἱ αἰχμάλωτοι ἄγγελοι» θεμελίωσαν μιὰ καινούργια λυρική μορφή στὴν ἑλληνικὴ παραδόση, βγαλμένη ἀπ' τὰ περισσότερα λυρικά στήθια.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀνανέωσης αὐτῆς εἶνε καθαρό ἀποφητικό. Ἀπὸ τότε ὁ Νίκος Παπᾶς ἔβλεπε νὰ παραλεύρουν μπροστὰ του «οἱ στρατιῶτες τῆς μελλοντικῆς ποιήσεως». Τὰ μηνύματα τῆς φλογερῆς καὶ ἀκάθεκτης φορᾶς τοῦ μεγάλου μας αὐτοῦ ἐφήβου μᾶς ἤρθαν ἀπὸ τὴν σπανιόχρωμη λάμψη πού διάχυσε στὴν παλαμικὴ αὐτοκρατορία, ἀπὸ τότε... Οἱ φλέβες του χωρὶς παύση διέστειλαν τὸν ποιητικὸ χῶρο. Μετὰ τὸ 1942 «ὁ λεπταίσθητος ἔξ ἀπέφθου ἄργυρου ποιητῆς», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν ὄνομασία πού τοῦ ἔδωσε ὁ Μανώλης Κανελλῆς μὲ ἄρθρο του στὸν «Ἀνεξάρτητο» (1936), καρποφόρησε ἄφθονα κ' ἦταν πιά ἕνας φοβερός βάρδος, στὴ σύλληψη μιᾶς ἀπύθμενης ἀρμονίας. Ὁ ὀραματισμὸς τοῦ «λυρικοῦ ἔπους», ὅπως ἀποκαλοῦσε σὲ σχετικὸ ἄρθρο του («Καθημερινῆ») τὴν Ἐρχόμενη Ποίηση, συνεῖχε ὁλόκληρο τὸν κατακλυσιμὸ τοῦ χαρακτῆρα του. Τὸ ἔργο του, προσωπικὸ καὶ ἀνθρώπινο, ἀσχεῖ, καὶ διαπιστώνουμε τοῦτο μ' εὐχαρίστηση, πολύτιμη ἐπίδραση καὶ γοητεία στοὺς νέους ποιητῆς μας, τοὺς προστατεύει καὶ προσφέρει τὴν υπέρτατη ὑπηρεσία τῆς στιγμῆς: τοὺς σώζει ἀπὸ βέβαιο πνιγμὸ μέσα στὸ αἰσθητικὸ τέλμα πού μᾶς κυκλώνει. Ἐμεῖς πού ἀκούσαμε τὸ Νίκο Καζαντζάκη νὰ φωνάζει μὲ ἔξαλλο θαυμασμό στὸ «Ἀττικόν» τὸ 1946 πὼς «τὰ ποιήματα τοῦ Νίκου Παπᾶ—εἶνε δέκα σκαλιὰ παραπάνω ἀπ' τὰ ποιήματα τοῦ Αἰάγον καὶ τοῦ Εὐαργδ» καὶ πού διαβάσαμε τὴ φράση πού μὲ αὐτὴν τὰ προσδιορίζει ὁ Ἄγγελος Σικελιανός—«εἶνε βουὴ ἀπὸ μαρτιάτικο ἀνεμο»—ὅταν μάλιστα μαθαίνουμε πὼς τὸ γόητρο καὶ ἡ ἐκτίμησή τους αὐξαίνει συνεχῶς στὸ Ἐξωτερικό, δὲν μπορούμε παρὰ νὰ αἰσθανόμαστε εὐτυχισμένοι γιὰ τὴν παρουσία ἑνὸς τέτοιου ποιητῆ ἀνάμεσά μας.

Στὴν πρωτοπορεία τοῦ συναισθηματισμοῦ πού ἴδρυνε ὁ ζωγράφος Βαλσάμ, ὁ Ν. Παπᾶς παίξει τὸ ζωτικότερο καθοδηγητικὸ ρόλο. Εἶναι μιὰ νέα ὄψη τοῦ δαιμόνιου τοῦ ποιητῆ. Τοῦ σημαιοφόρου καὶ τοῦ ἀγωνιζομένου.

Ὅλο τὸ ποιητικὸ ἀγώνισμα τοῦ Νίκου Παπᾶ εἶνε ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἕνα «βιβάτσε μόλτο» πού μὲ ἀδρότητα καὶ μαγεία ἱππεύει στὴ σκέψη μας καὶ στὴν ἐντύπωσή μας. Ἡ ἄγρια λογικὴ τῶν γεγονότων πού σὰν μαχαίρια ἔχουν μπηχτεῖ μέσα μας καὶ μᾶς ἀνάβουν ἀφόρητη κατάρα, περνάει σὰν βορηᾶς ὑγιεινὸς πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας καὶ σὰν δοξολογία τῆς τύχης μας. Ὁ Νίκος Παπᾶς εἶνε κλασσικός στὸ πὼς ζωντανεύει ἐκεῖνα πού ἔμεις οἱ ἴδιοι θὰ θέλαμε νὰ ποῦμε. Αὐτὴ σὲ τελευταία ἀνάλυση εἶνε ἡ μυστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ λόγου του. Εἰπώθηκε πὼς βρίσκεται σ' ἕνα σταθμὸ γιὰ νὰ φτάσει κάπου ἄλλου. Ἐμεῖς τὸν εἶδαμε ἀνήμερα θρονιασμένο στὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, νὰ γελάει καὶ νὰ μορφαίνει σὰν ἔφηβος γεμάτος ἀπ' ὅλες τὶς ἡλικίες.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Άνοικτη έπιστολή στους ποιητές για ένα «ρεαλισμό» στην ποίηση

Δημοσιεύουμε το «άνοιχτο γράμμα» που υπογράφηκε απ' τους γνωστούς Ιταλούς ποιητές Άλντο Κάσιasso, Λιονέλλο Φιορμι, Γκιουζέππε Τζερίνι, Έλντιπιο Γένκο, Άρρίγκο Μπουτζιάνι, Άλμπερτο Μάκκια Ρικάρντο Μάρκι και Άμεντέο Ούγκολίνι, και άπευθύνεται σ' όλους τους συναδέλφους των. Το γράμμα αυτό που πρωτοδημοσιεύθηκε στο λογοτεχνικό περιοδικό του Λουτσιάνο Μαντζίνι «*Ragione Nuova*», είχε μεγάλη άπήχηση και αναδημοσιεύθηκε στο λογοτεχνικό και ήμερήσιο τύπο της Ιταλίας και του Έξωτερικού. Ειδικά το «Γράμμα» δημοσιεύεται ύστερα από έντολη των συγγραψάντων και σ' ένδειξη άλληλεγγύης, και στο όργανο των γάλλων νεοουμανιστών «*Revue Neuve*» (Παρίσι) καθώς και σ' εκείνο των έλλήνων, συναισθηματιστών «*Νέοι Ρυθμοί*» (Άθήνα). Τα σχόλια και τις συζητήσεις που προκάλεσε και προκαλεί, δείχνουν σέ ποιά κατάλληλη ώρα έπεσε το σύνθημα για ένα έξανθρωπισμό της Τέχνης. Όπως θ' αντίληφθούν οι άναγνωστες μας, οι άπόψεις των έκλεκτων ξένων συναδέλφων είναι ταυτόσημες με κείνες του Συναισθηματισμού, με μόνη τη διαφορά, ότι το ίδιο μας κίνημα έχει χρονικά το προβάδισμα.



ΤΟΥΣ ποιητές όλων των τάσεων, —συναδέλφους κι' όχι πάντα φίλους, σε κείνους που ή λέξη «συνάδελφος» έχει κάποια σημασία, —θα θέλαμε με έπιστολική άπλότητα, να ύπενθυμίσουμε πόσο είναι έσφαλμένοι μερικοί ύπαγορευμένοι νεώτεροι αισθητικοί τύποι για τη «μαγεία» στην ποίηση και την άμέτρητη άπόσταση που όφείλει να χωρίζει τη λυρική γλώσσα από τη γλώσσα της καθημερινής ζωής, τη γλώσσα των προνομιούχων ποιητών από εκείνη των κοινών ανθρώπων.

Δίχως άμφιβολία, ή ποιητική γλώσσα δέν συνταυτίζεται με την πρακτική γλώσσα. Όπως έλεγε ο Πώλ Βαλερύ, κάνοντας πνεύμα, ή άποστολή του ποιητή δέν είναι να είδοποιεί τους άλλους με την πιο εύθύγραμμη έκφραση, ότι βρέχει, για να πάρει, βγαίνοντας, την όμπρέλλα του... "Όταν, ός πούμε κι' έμεις, βρέχει, άντανakλά στον ποιητή ή βροχή ως κατάσταση και ως συνέπεια, και τον συγκινούν συναισθηματικά, μαζί με το γυμνό γεγονός της βροχής και οι συνακόλουθες συνθήκες, τα κρόσια των άναμνήσεων που έμπλέκονται σ' αυτές τις συνθήκες, ή ίδια ή άτμόσφαιρα, ή γη με το ξεδίψασμά της, οι άνυπόδητοι άνθρωποι στίς κακοσκεπασμένες καλύβες... "Όλα αυτά φυσικά και άλλα, περισσότερο απ' το γεγονός βροχής.

Νά λοιπόν που δέν θα πούμε άπλά και εύθύγραμμα βρέχει και... πάρετε την όμπρέλλα σας. Στο θέμα της βροχής χωρούν άπειρες παρομοιώσεις, μεταφορές, εικόνες. Χωρεί μιá μουσικότητα, που φυσικά στον καθημερινό διάλογο των άπλων ανθρώπων είναι ξένη.

Μά ή αντίθεση άνάμεσα στίς δυό γλωσσικές εκφράσεις, συχνά ύπερβάλλεται και παροξύνεται. Ό κοινός άνθρωπος συνθήως κοιτάζει πως να ίκανοποιήσει και να δώσει διέξοδο στο αίσθημά του και όχι πως να το εκφράσει καλλίτερα. Και αυτή είναι ή μεγάλη διαφορά άνάμεσα ποιητή

και κοινού ανθρώπου. Μερικές φορές όμως, ακόμα κι' αυτός, στην καθαρή άσκηση της πρακτικής του ζωής, ζητά ντροπαλά και φευγαλέα να έκφρασθει, και συχνά μέσα στη σπιτική συνομιλία, στον έπιστημονικό καθορισμό, στην πολιτική συζήτηση, σ' ένα ταραγμένο έρωτικό γράμμα, σ' ένα γάμο ή σ' ένα θάνατο, μπορεί ν' άνθισει στα χείλη του μιá θαλερή κι' έκφραστική φράση. "Άν λοιπόν, είναι έκφραστική, είναι κι' όλας μιá ποιητική φράση. Έλάχιστο βέβαια μύριο απ' την ποίηση, μα άρκετό για να ρίξει μιá γέφυρα πάνω στην άβυσσο και να έξηγήσουμε, πως συμβαίνει από άπλους ανθρώπους, όχι ποιητές, να άκοϋμε να μάς ζητούν να τους παρηγορήσουμε με τα ποιήματά μας. "Άν ή αντίθεση είχε τη διάμετρο που παρασταίνουν οι ποιητικές αισθητικές της παρακμής, οι ποιητές θα έγγραφαν άποκλειστικά για τους ποιητές. Και αυτή, προς Θεού, δέ θάταν μιá νίκη τους, αλλά ή όριστική και καταδικαστική τους ήττα.

Κάποιες μοντέρνες αισθητικές ποιητικές, θέλουν ό ποιητής να δημιουργεί εύρισκόμενος σε κατάσταση μαγείας, τυλιγμένος ποιός ξέρει, από τί μοιραίες όμιχλες, από τί άνθυγιεινά ήμίφωτα, μιá άλλη πραγματικότητα. Μιá «μαγική» πραγματικότητα άσυμβάδιση με την πραγματικότητα της καθημερινής ζωής. Μιá μαγεία που άπελευθερώνεται, ως λέγουν, κατά την τυπική και ένδομυχη διαδρομή της, απ' την έπαφή της λογικής συνακολουθίας, δηλαδή του είρμου.

Έμεις σ'ας λέμε : Συνάδελφοι ποιητές, τίποτα πιο ψεύτικο απ' αυτό. Αυτή ή περήφανη άπάτη, είναι ή πιο επικίνδυνη παγίδα, που θα μπορούσε να παρασύρει το πνεύμα εκείνων των ποιητών, που πιστεύουν ότι άποστολή τους είναι, να γίνουν στην έποχή τους το φερέφωνο των συνομοίων τους, ή λυρική έκφραση των άδελφών τους, που δέν μπορούν να έκφρασθούν.

Η άποστολή και το χρέος των ποιητών, δέν είναι να επαναστατήσουν στη λογική συνέπεια του γραπτού λόγου (το μοναδικό άποτέλεσμα μιás τέτοιας άντιανθρώπινης ένέργειας, θα ήταν νάρνηθοϋμε την ούσιαστική και μοναδική άρχή της λογικής ή την άρχή του άπαράδεκτου, και να ίκανοποιηθοϋμε ψηλαφώντας στα σκότη του ύποσυνείδητου εκείνο το ύπερπραγματικό, που μάταια και ό Μπρετόν άναζήτησε), αλλά να δώσουν μιá έκφραση συνεπή, διαυγή και καταληπτή στη μερίδα εκείνη της ανθρωπότητας, που θεωρείται «κανονική», μεταγγίζοντας το λυρικό αστάθμητο λόγο, του όποιου τη γοητεία δέ γνωρίζει ή γλώσσα της καθαρής και τετράγωνης λογικής. Και αυτό θα το έπιτύχει με το συναισθημα. Είναι ό πιο φυσικός όρμος, ό πιο εύφορος για τον ποιητή, εκείνος της έρμηνείας των πολλαπλών ανθρώπινων συναισθημάτων. Έκείνος της καθυπόταξης της επαναστατημένης λογικής, και της επαναφοράς της στην τάξη εκείνη, μέσα στην όποία κάθε λέξη χωριστή, ξαναποκτά τη σημασία και το βάρος της, και ακόμα την όμορφιά που της δίνει ή πρισματική φωταύγεια του συναισθήματος που τη συνοδεύει.

Έμφράζοντας ό ποιητής το συναισθημα, το κάνει παγκόσμια κοινωνητό, δέν το άδειάζει άκατέργαστο. Γι' αυτό ό λυρικός πρέπει να ναι κύριος της τεχνικής έκφρασης, να έχει άναπτυγμένα σε όξυ βαθμό τα αυτοκριτήριά του, και να έχει την ίκανότητα να κυριαρχήσει κυριολεκτικά πάνω στο συναισθημα. Αυτό φυσικά δέ θα πεί, να πηδάμε πέρα από το συναισθημα, να το άντιμετωπίζουμε σαν ξένοι και να δημιουργοϋμε μιá άπελευθερωμένη από αυτό «μαγική» σφαίρα.

Έτσι οι άγάπες όλες και όλα τα μίση, που στολίζουν και κατατρώνουν τον κοινό άνθρωπο, οι πόνοι του και οι χαρές του, στοιχεία άνεξάντλητα από καταβολής κόσμου και μέχρι τη συντέλειά του, θα τα ίδοϋμε

μέσα στο 'Αγίσμα της Ποίησης, τόσο καθαρά, όπως ποτέ δεν τα είδαμε, και ο άνθρωπος θά ξαναβρεί τον καθρέφτη του στο έργο των ποιητών, των αληθινών ποιητών. 'Απ' την αγάπη που μας γεννά ένα τρυφερό φυλλάρακι χλόης την άνοιξη ως την αγάπη που νιώθουμε για τα παιδιά μας, απ' τον έρωτα και το μίσος που γεννούν οι γυναίκες που αγαπήσαμε πολύ και άπιστησαν, απ' την αγάπη στη ζωή και την αγωνία του ανθρώπου που γαντζωμένος πάνω της την διεκδικεί και ματώνεται, απ' το μίσος προς τον έχθρο που πάτησε και έσύλησε τα ιερά μας, απ' το μίσος προς τους αντίνομους και τους βέβηλους, απ' τη λατρεία μας στο Θεό ή και την άρνηση ακόμα, ο ποιητής χωρίς να προδώσει την ανθρωπότητα, μπορεί ν' άντλήσει όλες τις αλήθειες, και ακόμα το θάρρος ν' αντιμετώπισει και τα σφάλματα της Ιστορίας, που μπορεί να τ' αντικαθρεφτίσει στην ποίηση, μιὰ ποίηση που δέ μπορεί να νοηθεί ως ανθρώπινη λειτουργία, αν άγνοήσει και περιφρονήσει τον υλικό της περίγυρο. 'Η ανθρώπινη ζωή, στη διαδρομή και τη διαμόρφωση των αιώνων, ή σκληρή και άένσος εργασία των άνώνυμων χεριών που χτίζουν τους πολιτισμούς, οι πόλεμοι, που με τη φρίκη τους συντρίβουν όλα, οι θρησκείες των λαών, ή πίστη τους στα Ιδανικά τους, ή θυσία τους, δεν είναι τροφή για να συντηρηθούν χιλιάδες ποιητών, που είναι προικισμένοι με αληθινή καρδιά; Και φωτίζοντας ο ποιητής τα λάθη εκείνα που αύξάνουν τον ανθρώπινο πόνο στην οικουμένη, και ποθώντας την εύτυχία και τη φιλία ανάμεσα στάνθρώπινα πλάσματα, δεν έπιτελεί την ύψηλότερη ποίηση; Κάθε μεγάλος ποιητής δεν *έρμηνευσε* μήπως στους μεταγενέστερους, όπως και στους συγχρόνους του, τα αίσθήματα του όμαδικού ανθρώπου της έποχής του, καλλίτερα από την Ιστορία; Ποιος Ιστορικός καθρεφτίζει λαμπρότερα την πραγματικότητα της έποχής του απ' τους μεγάλους ποιητές της αρχαιότητας, της Αναγεννήσεως, και των άλλων νεώτερων αιώνων;

Νά γιατί έμεις σήμερα, σκληρά και άποφασιστικά αντιπαράθετομε στον κόσμο της μαγείας και των ύπερφυσικών έξερευνήσεων, τον κόσμο της καθημερινότητας, τον άνθρωπο σύσσωμο, με τη συναισθηματική και τη λογική του διάταξη, την πραγματικότητα, που κι' όσας πολλοί ποιητές τραγούδησαν. Οι τελευταίοι αυτοί που κατηγορήθηκαν συχνά από τους «μυημένους» ως πεζογράφοι, αυτοί είναι «*ρεαλιστές*» ποιητές και είναι δικό μας.

Ο «ρεαλισμός» στη λυρική ποίηση, έγκειται άκριβώς στη χαρακτηριστική εκείνη ικανότητα του ποιητή, να μη σπάξει τους αισθηματικούς του δεσμούς με τον κοινό άνθρωπο, και να καθρεφτίζει—με τον τρόπο του—την καθημερινή πραγματικότητα.

Στη Σαπφική ποίηση καθρεφτίζεται ή γυναικεία άγωγή, ή καλλιέργεια της μουσικής, ή γαμήλιος λειτουργία στην κοινωνία της Λέσβου εκείνου του καιρού. Φυσικά ή Σαπφώ δεν μετάδινε είδησεογραφικά Ιστορικά γεγονότα, και ούτε είχε για σκοπό να εικονίσει στους στίχους της τις όψεις της λεσβιακής ζωής. Έσκόπευε και έπιδίωκε να έκφράσει κάποια αίσθήματα, κι' αυτά τα ζωντανά και ρεαλιστικά αίσθήματα, δεν ήταν δυνατό να μεταδοθούν δίχως ναγγίσουν στην πραγματικότητα των ήμερών της, απ' την όποία και έξεπήγαζαν. 'Η μεσαιωνική λυρική ποίηση μέχρι την Προαναγέννηση, από τους Τροβαδούρους, στους Στιλνοβίστες, στον Πετράρκα, καθρεφτίζει πιστά τα ήθη και τις τάσεις της φεουδαρχίας, τη μεγαλειώδη στάση που την αναποδογύρισε και τη μεταφορά της τότε αντίληψης, στο Ιδανικό της Ιπποσύνης. Και ακόμα ο Ούιτμαν και ο Λή Μάστερς, καθρεφτίζουν έντονα την άμερικανική ζωή όπως ο Μπωντλαίρ την παρισινή και ο Έσσένιν τη ρούσικη. Ούτε οι Τροβαδούροι, ούτε ο Κα-

βαλκάντι, ούτε ο Πετράρκα, ούτε ο Ούιτμαν, ούτε ο Λή Μάστερς, ούτε ο Μπωντλαίρ, ούτε ο Έσσένιν, είχαν για σκοπό να μας γνωρίσουν μέσα απ' την ποίησή τους τη φεουδαρχική νοοτροπία, ή την πρώτη έξέγερση εναντίον αυτής της νοοτροπίας, ή τη νεανική μέθη της άμερικανικής δημοκρατίας, ή την έξωτερική ζωή ενός χωριού του νέου κόσμου, ή τη ζωή του Παρισιού στα όχτακόσια, ή τη ζωή της στέππας και του σπιτιού του μουζίκου. Φιλοδοξούσαν να έκφράσουν τον πιο αληθινό έαυτό τους, τα πιο κρυφά ένδόμυχα της ψυχής τους. Και άκριβώς γι' αυτό, έκφράζανε και τη συνισταμένη των ούσιαστικώτερων συναισθημάτων των πλησίον τους, με τους όποιους άρρηκτα τους συνέδεαν ο χρόνος, ο τόπος και τα περιβάλλοντα. Έτσι κάνοντας, τιμούσαν την Πραγματικότητα και άπεικόνιζαν κατά τρόπο άναγνωρίσιμο, μερικά από τα άπειρα πρόσωπά της.

Αυτός είναι ο *ρεαλισμός* των ποιητών, άρρηκτα συζευγμένος με το χρέος τους να έκφράσουν το Αίσθημα. Κι' αυτό το αίσθημα, δεν κρέμεται στο κενό και από τα σύνεφα, αλλά περικλείνεται στις ανθρώπινες πλευρές, οι όποιες πάλι περικλείνονται απ' το χώρο και το χρόνο της Πραγματικότητας. Σε όσους ξεκινούν να βγάλουν συμπεράσματα από μερικά σύγχρονα ποιήματα έπικαιρότητας, λέμε άπερίφραστα, ότι μπορεί νάσαι καθαρότατος λυρικός ποιητής και να παρουσιάζεις με πλούσια χρήση ακόμα και περιγραφικών και άφηγηματικών στοιχείων, την πιο κοινή πραγματικότητα. Κι' έδω ύπενθυμίζομε ξανά το όνομα ενός Λή Μάστερς. Ούτε είναι νεκρό το άφηγηματικό ποίημα, ως νομίζουν πολλοί. Πλατύτατο άφηγηματικό στοιχείο συναντούμε στους λυρικούς μονολόγους του μαλλαρμικού ποιήματος «*Το άπόγευμα ενός Φάυνου*», όπως και στο βαλερικό «*Νέα Μοίρα*». Ούτε είναι νεκρό γράμμα ή ποίηση της Ιστορικής άναπόλησης (κι' ένας Καρντοτσι, μην ξεχνάμε, δεν έπαψε νάσαι ένας μεγάλος ποιητής, και τόσοι άλλοι έθνικοί ποιητές σε κάθε χώρα). Δεν πέθανε, όχι, ή χαμηλή όμιλία σε καθημερινούς τόνους, τα «μισοπεζογραφικά», όπως ονομάστηκαν, οι ένδόμυχες αντιθέσεις, οι αυτοσαρκασμοί (κι' ο Γκοτζάνο, παραμένει ένας ποιητής απ' τους λίγους). Και δεν είναι, σώνει και καλά, έπειδή πολλοί το έπιθυμούν, νεκρή ή ποίηση της «έπικαιρότητας», πατριωτικής ή κοινωνικής, που έχει καλλιεργηθεί από έναν Πάσκολι, από ένα Βεράρεν ή από ένα Σιμόνωφ.

Έφ' όσον το Συναίσθημα είναι προσκεκολλημένο στην Πραγματικότητα, είναι δυνατή ή γέννηση και ή ανάπτυξη μις νόμιμης ποίησης που θα παρουσιάζει και θα έρμηνεύει τον αντικειμενικό κόσμο, τη φύση, που ο ποιητής μπορεί να σφραγίσει με τη σφραγίδα της ανθρωπιάς. ('Η άπεικόνιση ενός έργοστασίου ή μις πολυάνθρωπης έργατικής συνοικίας ή ενός θλιβερού προαστείου, είναι κι' όσας πείραμα που έχει από χρόνια έπαναληφθεί στην ποίηση). 'Απ' την άλλη μεριά, ο Κοσμικός ποιητής, που φαίνεται άφηρημένος και συνεπαρμένος έξω απ' την καθημερινή Πραγματικότητα και που εν τούτοις κι' αυτός την Πραγματικότητα αντιμετώπιζει και τα αιώνια προβλήματά της, έκφράζει τον όμαδικό άνθρωπο της έποχής του, την άγωνία του, τις δραματικές του άμφιβολίες και έπί πλέον μας έφοδιάζει συχνά με την ανθρώπινη και ρεαλιστική *εικόνα*, τόσο χρήσιμη για να ντοκουμαντάρει αύριο την *έποχή*, που αντιπροσωπεύει.

Μερικές ποιητικές μοντέρνες, μανιώδεις στο Ιδανικό ενός ποιητικού κόσμου ριζικά ξεχωριστού και διαφορετικού από τον κόσμο της καθημερινής ζωής, μις *μαγείας* αντίπαλης της *πραγματικότητας*, άξιώσαν και άξιώνουν από τον ποιητή, μις κάποια ύποβλητική άσάφεια, ένα τεχνητό θάμπαμα, σαν χρέος και καθήκον του ποιητή προς την ποίηση. Ξεχνούν έτσι τους θείους Έλληνες, τον Όράτιο και το Βιργίλιο, το Φόσκολο και το Λε-

οπάρντι, πού είναι υποδείγματα υπέρτατης διαύγειας, και είναι άπλοι σαν τὸ διαμάντι.

Μερικὲς μοντέρνες ποιητικὲς, στὸν πόλεμό τους ἐναντίον τοῦ αἰσθη-
ματος, τῆς λογικῆς καὶ τῆς πραγματικότηκας, ἀξιῶνουν ἀπ' τὸν ποιητὴ
τὴν ἀποκλειστικὴ χρῆση μιᾶς γλώσσας πολὺτιμης καὶ σπάνιας, μαλλαρι-
κᾶ κατεργασμένης. Ἀπαντοῦμε σ' αὐτές, πὼς ὑπάρχει καθιερωμένη ποίηση
στὴν Ἀμερικὴ τοῦ Λη Μάστερς καὶ στὴν Εὐρώπη τοῦ Ζάμ, μὲ εὐρύτατη
ἀπήχηση, ἀναπτυγμένη σὲ ἐντελῶς πεζογραφικὰ στοιχεῖα.

Μερικὲς μοντέρνες ποιητικὲς, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἕνα καταφύγιο στὸ
μαγικὸ κόσμο πού αὐτὲς ἀντιπαραθέτουν στὸν πραγματικὸ κόσμο, τὸν ὀ-
ρατό, ἐπέμειναν ἐξαντλητικὰ πάνω στὸ ζήτημα τῆς μεθυστικῆς μουσικότη-
τας τοῦ στίχου, σάν σὲ ἀξία ἀπόλυτα καὶ ἀναπότρεπτα βασική. Μὰ ὁ
Μπωντλαίρ, στὸ *Spleen de Paris*, γράφοντας πεζὰ τραγούδια, δὲν ἐπρό-
δοσε καθόλου τὸν ποιητὴ τῶν *Fleurs du Mal*.

Μερικὲς μοντέρνες ποιητικὲς, μέσα στὸν παροξυσμὸ τους γιὰ μιὰ
μαγικὴ ὑποβολή, διέγραψαν τὴ συστηματικὴ ἀναζήτηση καὶ ἐξεύρεση σπα-
νιώτατων καὶ ἀμεταχείριστων μεταφορῶν, ὀνομάζοντας αὐτὸ «ἀναλογι-
σμὸ», (σάν νὰ ἦταν ἀλήθεια αὐτοὶ οἱ ποιητές, οἱ ἐφευρέτες καὶ οἱ ἀποκα-
λύψαντες, τὴν ἀναλογία τῆς συμμετρίας), τοὺς νόμους πού στοὺς ἄλλους
ἦταν τάχα σὲ κατάσταση νάρκης καὶ ἀφάνειας. Μὰ ἐμεῖς δὲ λησμονοῦμε
τοὺς δασκάλους αὐτῶν τῶν μαθητῶν, πού ἐγνωρίσαμε πολὺ πρὶν ἀπ' αὐ-
τούς, κι' ἕνας ἀπ' τοὺς ὁποίους, εἶναι κι' ὁ Λεοπάρντι τόσο φειδωλὸς
στὴν εἰκονοπλαστικὴ του, πού γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγει προτιμοῦσε νὰ προ-
σφεύγει στὴν παρομοίωση.

Μερικὲς μοντέρνες ποιητικὲς, μὲ τὴν ἀποστροφή τους στὴ λογικὴ, ὑ-
ποστηρίζουν πὼς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἢ λυρική ποίηση, διαθέτει δική της ἀρ-
χιτεκτονική. Δὲν τολμοῦν ὅμως νὰ ἀπροσιωπήσουν τὸ λυρικὸ μεγαλεῖο τοῦ
Ἀλφρέ ντε Βινὺ οὔτε καὶ κείνο τῶν φροσκολιανῶν «Τάφων».

Μερικὲς μοντέρνες ποιητικὲς, στὴν ἐπίμονη κι' ἀπελπισμένη μάχη
τους ἐναντίον τοῦ «λογικοῦ», ἢ καλλίτερα ἐναντίον τῆς ἀνθρώπινης σκέψης
πού συνδέει τὸ ἄτομο μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμο, ἀρνοῦνται τὴ νομιμό-
τητα σὲ μιὰ ποίηση «σκεπτικισμοῦ». Ἀλλὰ ἀφοῦ συχνὰ συμβαίνει τὸ Συ-
ναίσθημα νὰ γεννιέται καὶ ἀντανεκλαστικά, ἀπὸ τὸ στοχασμὸ, μὲ τίς
ιδέες πού τόσο ἀγαπήθηκαν καὶ μισήθηκαν στὴν ἱστορία τῆς γῆς, καὶ
ἀφοῦ μπορεῖ νὰ «τραγουδᾷ» ἢ σκέψη, πὼς νὰ ἱκανοποιηθεῖ τὸ παράλογο
αἴτημά τους καὶ νὰ πάψουν νὰ ὑφίστανται ὡς ποιητές ὁ Λεοπάρντι, ὁ Βι-
νὺ, ὁ Χαίλντερλιν, ὁ Μπωντλαίρ ;

Μάταια λοιπὸν μέσα στὸ ἀλαζονικὸ παραλήρημα τῶν «μοντέρνων»
αὐτῶν, ἀξιῶνεται νὰ ἐγκαινισθεῖ μιὰ *καινούργια ἐποχὴ*, ἐκείνη τῆς ἀλη-
θινῆς ποίησης. Εὐτυχῶς γιὰ τὴν ποίηση, οἱ Ἑλληνας, ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀρά-
τιος, ὁ Πετράρκα, ὁ Τάσσο, ὁ Φόσκολο, ὁ Λεοπάρντι, εἶναι παρόντες, καὶ
μαζὶ μὲ ἄλλους ἐπιφανεῖς εὐνοουμένους τῶν Μουσῶν, μᾶς ὑπαγορεύουν,
καὶ σήμερα ἀσπυρότερα παρὰ ποτέ, ὅτι ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ χρέος τοῦ
ποιητῆ εἶναι νὰ μεταμορφῶνει σὲ *ποιητικὸ συναίσθημα*, ἢ σὲ μιὰ διαυγῆ
καὶ ὄριμη ἔκφραση, τὴν *ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα*, πού τὴν ἀποτελοῦν
τὰ συναισθήματα τῶν ἀδελφῶν μας τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ἀκριβῶς, ὅπως
στὸ ἀπώτατο παρελθὸν ἔκαμαν ὁ Ἀλκαῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀρχίλοχος, ὁ
Μίμνερμος. Δὲ νομίζομε πὼς ὑπάρχουν λόγοι στὴν ἐποχὴ μας νὰ εἴμαστε
λιγότερο ὀρθολογικοὶ καὶ πραγματιστὲς ἀπὸ τότε. Ἀντίθετα ἡ ἐποχὴ μας
εἶναι ἀφάνταστα δριμύτερη, καὶ δραματικὰ ἔχει στραμμένα τὰ μάτια στοὺς
ποιητές της.

Τὸ βαθύτερο νόημα πού δίνομε γιὰ ἕνα «ρεαλισμὸ» εἰδικὸ στὴ λυ-

ρική ποίηση, γιὰ ἕνα *ρεαλισμὸ* πού μοιραῖα συνοδεύει τὴν ποίηση σάν συ-
ναισθηματικὴ ἔκφραση, μᾶς κάνει νὰ λαβαίνομε ὑπ' ὄψει καί, νὰ μὴ μᾶς
διαφεύγει τὸ μικρὸ καὶ ὄχι ἀνησυχαστικὸ πρόβλημα τῆς πολὺ ἐξαντλημέ-
νης ἀντίθεσης, μεταξὺ παράδοσης καὶ νεωτερισμοῦ. Ἀπ' τὴ στιγμή, πού ὁ
σημερινὸς ποιητὴς θὰ ἐκφράζει τὸ ἀνθρώπινο αἶσθημα καὶ τὴν πραγματι-
κότητα πού τὸ περιβάλλει, *ἔτσι ὅπως ἔκαμαν οἱ Κλασσικοί*, ὁποιοδήποτε
ἐγχείρημα διαγραφῆς τῆς κλασσικῆς ποίησης ἀπὸ ἄλλη θεμελιωμένη σὲ
μεθόδους ριζικὰ διάφορες καὶ καινούργιες, εἶναι ἀκατανόητο καὶ καταδι-
κασμένο. Ἡ ὑποταγὴ στὴ διαφάνεια τοῦ λόγου, πού ἀνύψωσε τὸν Ἀλ-
καῖο, εἶναι γιὰ μᾶς ἕνα ὑπόδειγμα. (*Ἡ ἀλχημεία* τοῦ λόγου, δὲν εἶναι
παρὰ ἕνας ἀπὸ τοὺς τόσους μύθους τοῦ ὀχτακόσια ... Καὶ ὁ Ρεμπώ δὲν
εἶναι πάντα ποιητὴς). Σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, μᾶς φαίνεται ὑποχρέωση, ναί,
νὰ εἴμαστε τῆς «παράδοσης» (ἀναγνωρίζοντας μάλιστα ἀρκετὴ τέτοια πα-
ράδοση στὶς ὠραιότερες σελίδες τοῦ Μαλλαρμέ καὶ τοῦ Ρεμπώ).

Μὰ, μιὰ τέτοια «παράδοση» ἔντονη καὶ ζωντανή, δὲν ἐμποδίζει στὴν
πιὸ τολμηρὴ πρωτοπορεῖα ὅταν εἶναι μάλιστα τόσο ὑποχρεωτικὴ καὶ εἰλι-
κρινῆς, νὰ βαδίσει στὸ πλάι της, ἀδιάφορη γιὰ τὸ χρονικὸ ὄριο πού ὑφί-
σταται ἀνάμεσά τους.

Ὅταν ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν πραγματικότητα πού
τὸν περιβάλλει, δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀνήκει στὴν ἐποχὴ του, καὶ τόσο περισ-
σότερο αὐτὴ τὸν διεκδικεῖ, ὅσο ὁ ποιητὴς εἶναι εἰλικρινῆς καὶ εὐαίσθητος,
ὅσο ὁ ποιητὴς δίνει μορφή στὶς ἐλπίδες της, στὴν ἀγωνία της, στὶς χαρὲς
της, στὶς ἀναταραχὲς της, στὰ μίση της, στὶς θυσίες της, στοὺς ἀγῶνες
της. Ἔτσι γίνεται σιγὰ σιγὰ ὁ πολλαπλὸς καθρέφτης κάθε αἰῶνα μὲ τίς
κρίσεις του, τίς μεταμορφώσεις του, ἐπιστημονικὲς, θρησκευτικὲς, πολεμι-
κὲς, φιλοσοφικὲς. Ἔτσι γίνεται ἡ «φωνὴ τοῦ καιροῦ» του.

Καὶ ἐπειδὴ λίγο πολὺ ἡ πραγματικότητα εἶναι ἴδια, βλέπομε σήμερα,
ὑστερα ἀπ' τὸ δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, τὴν «ἰσχνή» λεγομένη παρά-
δοση, τὰ θηλάζει ποιητὲς εὐρωστούς, πού ἐρωτοτροποῦν στὸν κλασ-
σικισμὸ τοῦ Καρντοῦτσι, στὸ ρωμαντισμὸ τοῦ Οὐγκώ, κι' ἀκόμα στοὺς τύ-
πους τῶν πιὸ κοντινῶν μας Μορεάς, Ἐρεντιά, Οὐάιλντ, Ζουΐμπουργ, Πά-
σκολι καὶ Ντανούντζιο ... Αὐτοὶ ὅλοι πιά δὲν ἐπαναλαμβάνονται, κοί εἶναι
μάταιος ὁ κόπος τῆς δοκιμῆς. Εἶναι ἀνάγκη νάναυθεῖ ἡ παράδοση μὲ
σύγχρονα καὶ προχωρημένα ἐκφραστικά «κλασσικο-μοντέρνα μέσα».

Ὁ «λυρικός ρεαλισμὸς», γιὰ τὸν ὁποῖο σᾶς μιλοῦμε, καταστρέφει
ἕνα βασικὸ δόγμα μερικῶν μοντέρνων ποιητικῶν : Τὴν ἀδιαφορία στὸ ἐπι-
χείρημα, τὴν περιφρόνηση στὸ θέμα. Ἄς τὸ ρίξουν πιά αὐτὸ τὸ δόγμα οἱ
ποιητὲς στὰ παλαιοπωλεῖα ! Ἡ ἐνδόμυχη δύναμη τοῦ Συναισθήματος ἐ-
πιβάλλει στὸ δημιουργὸ νὰ μιλήσει προτοῦ ἀρχίσει, γιὰ τὴ Μαντόνα Λά-
ουρα ἢ γιὰ τὸ Βροῦτο, γιὰ τὸ γέρο Λυράρη τῆς Χίου, ἢ γιὰ τίς γρηοῦλες
τοῦ δημόσιου κήπου, γιὰ τοὺς ἀρχαίους θρήνους τῆς Βαβυλώνας, ἢ γιὰ
τὴν παρθένο Ὑπατία, γιὰ τὸ θάνατο ἐνὸς λύκου ἢ γιὰ κείνον μιᾶς μάρτυ-
ρος, γιὰ τίς ἄδικες εἰσβολὲς σὲ ξένες χῶρες, σὲ παλῆες καὶ καινούργιες ἐ-
ποχές, ἢ γιὰ τὴν ἔκλειψη τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ πάει λέγοντας.

Ἀκόμα καὶ τὰ ὄνειρα, ὑπακούοντας στοὺς ζεστοὺς νόμους τοῦ Συ-
ναισθήματος, ἀποκαλύπτουν τὴν ἀσπείρουσα καὶ ἐνδόμυχη ἐπιθυμία τοῦ
παρόντος μας. Κανένα θέμα, ἀπ' τὰ ὑψηλότερα ὡς τὰ πιὸ πεζὰ καὶ ἀσή-
μαντα, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιφρονηθεῖ ἀπ' τὸ λυρικὸ ρεαλισμὸ. Ἄς ἀ-
φήσομε τοὺς ἀσυγκίνητους καὶ τοὺς περιθωριακοὺς νὰ μιλοῦν γιὰ «θεμα-
τογραφίες». Πρέπει νὰ ὁμολογήσουν ὀρισμένοι ἐρμητικοὶ μεταβαλερικοὶ
ποιητὲς, πὼς «θέμα» σημαίνει ἀντιμετώπιση μὲ τὴ ζωὴ, ζύγισμα ψυχικῶν
δυνάμεων, τίμημα εὐαίσθησις, στίβος ἡθικοῦ θάρρους, ἀγῶνας, ἔξαρση,

φαντασία, ανθρωπιά. Και όλες αυτές τις αρετές και πολλές άλλες, συνήθως δὲν τις διαθέτει ἢ περιορισμένη καὶ καταναγκασμένη μουσα τους. Τὸ «θέμα» λοιπὸν ἀνταποκρίνεται στὸ σίγουρο νόμο τοῦ πόνου μας καὶ τῆς χαρᾶς μας, κι' αὐτὸς ὁ πόνος καὶ ἡ χαρὰ μας δὲν εἶναι μόνο δικὰ μας.

Σήμερα, στὸν κόσμο γίνεται λόγος, καὶ ἀπὸ πολλές πλευρές, γιὰ ἓνα νεοουμανισμὸ πὸ εἶναι ἀνάγκη νάνατεῖλει στὴν Τέχνη, ὕστερα ἀπ' τὸ δαπανηρὸ σὲ αἷμα ξερίζωμα πὸ ὑπέστη ὁ ὑπερανθρωπισμός, ἓναν «νεοουμανισμό» θεμελιωμένο πάνω σ'ένα καινούργιο καὶ στερεὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ πάνω σὲ καινούργιες ἔννοιες ἀνθρώπινης ἀλληλεγγύης... Ἡ κίνηση τοῦ νεοουμανισμοῦ ἀπ' τὴ Γαλλία, διακλαδώνεται μέσα κι' ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς μεγάλης αὐτῆς πνευματικῆς χώρας. Στὴν Ἑλλάδα, χώρα ἀγαπητὴ καὶ τόσο δοκιμασμένη πρωτοπόρα κίνηση, ὁ Συναισθηματισμός, δίνει ἀπὸ πέρυσι πολυτίμους καρπούς. Στὸ Βέλγιο παρατηρεῖται ὁ ἴδιος πόθος.

Πῶς μπορούσε νάνατεῖλει ἓνα τόσο πλατὺ καὶ καινούργιο κίνημα ἰδεῶν, πάθους, ἠθῶν, δίχως μιὰ ποίηση δική του ; Δίχως ποιητὲς γιὰ σηματοφόρους του ; Καί, πῶς θὰ μπορούσε ἢ αὐριανὴ ποίηση, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἀπάνθρωπες ταλαιπωρίες τῶν λαῶν, νὰ μείνει ἀδιάφορη στὸ θέμα, νὰ περιφρονήσει τὴν παγκόσμια κι' αἰώνια κληρονομία τοῦ ἀνθρώπινου αἰσθήματος, καὶ νὰ ὑποταχθεῖ στὸν κλειστὸ χῶρο τῶν ἐργαστηριακῶν καὶ τῶν προνομιούχων, μακριὰ ἀπ' τὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων ; Ὁ «λυρικός ρεαλισμός», γιὰ τὸν ὅποιο τόσο ἀπλὰ σὰς μιλήσαμε, καὶ ὁ κλασσικὰ μοντέρνος «συναισθηματισμός», θὰ δώσουν μοιραῖα τὸ ποιητικὸ πρόσωπο τοῦ προοιωνιζόμενου νεοουμανισμοῦ.

Ἡ «Ἀνοικτὴ Ἐπιστολὴ αὐτῆ, γράφτηκε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1949 καὶ ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς ἑξῆς ὀκτὼ ἰταλοὺς ποιητὲς :

ALDO CAPASSO—LIONELLO FIUMI—GIUSEPPE GERINI—ELDIPIO JENCO—ARRIGO BUGIANI—ALBERTO MACCHIA—RICCARDO MARCHI—AMEDEO UGOLINI

*

Ὅταν ἓνας καλλιτέχνης ἐπιτυγχάνει μέσα ἀπ' τὴ σύλληψή του νὰ προξενήσει στὸν παρατηρητὴ τοῦ ἔργου του, καταστάσεις ἀπ' τὴν ἀφορμὴ πὸ τὸ γέννησαν καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ πὸ ἐπιδιώκει ὡς τις τελευταῖες λεπτομέρειες, μόνο τότε εἴμπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ γιὰ ἓναν καλλιτέχνη, ὅτι εἶναι μεγάλος. Γιατὶ ἔτσι ἡ ἐμπνευσή του, ἐπικοινωνῶντας μὲ τὸν θεατὴ, θὰ ἐξακολουθεῖ ἀκόμα μὲ τὴν ὁμιλία τῆς τέχνης, νὰ μεταγγίζει τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ καλλιτέχνη, καὶ νὰ νιώθει ὁ παρατηρητὴς πῶς ξαφνικὰ ἀπὸ ξένος, γίνεται ἀδελφός του. Αὐτὸ μοῦ φαίνεται σίναξα, κοιτώντας κάποιους πίνακες τοῦ διαπρεποῦς ζωγράφου Τάκη Βαλοάμ. Ὁ Ἕλληνας αὐτὸς καλλιτέχνης, μέσα ἀπ' τις ζωγραφικὲς συνθέσεις του, ἐπιτυγχάνει τὴ λυρική στιγμή (Πρὸς τις Ἄλπεις), τὴ δραματικὴ στιγμή (Τυφῶνας) καὶ τὴ συναισθηματικὴ στιγμή (Ἀκρωτήριο Σούνιο), καὶ μᾶς προσφέρει ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ του ζωὴ, στιγμὲς ὄχι ἐφήμερης διάρκειας.

GIUSEPPE PARRONI
Τεχνοκρίτης



ΣΤΙΧΟΙΣ Τῆς ΗΜΙΝ Ἡ ΟΥΛΑ

TAKH BALIAM



Τόσο ἡ «ἀνοικτὴ ἐπιστολή» πού ὑπέγραψαν οἱ ποιητές μας Φιοῦμι, Καπάσο, Γιένκο

καὶ ἄλλοι, γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψει ἡ ποίηση ἀπὸ τὰ σύνεφα στὸ χῶμα τῆς γῆς, ἀπ' τὸ σκοτάδι στὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα στὴν κοινὴ ἀπόλαυση καὶ συμμετοχὴ τῆς στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, ὅσο κι' ἀπ' τὴν κίνηση τοῦ Συναισθηματισμοῦ στὴν Ἑλλάδα, πού ἐκπροσωποῦν ἀγαπητοὶ φίλοι ποιητές καὶ καλλιτέχνες, μὲ σπρώχνουν νὰ εἰπῶ τῇ γνώμῃ μου, σὰν ποιήτρια πού ἔχει ἄμεσα ἐνδιαφέροντα μὲ τὴν Ποίηση, ἀκόμα καὶ ἠθικὰ καὶ ὄλικα συμφέροντα ἀπὸ τὴν πολυχρονη ἀσκηση τῆς λειτουργίας τῆς.

Ἡ ποίηση σὰν ὑπέρβαση τῆς ὄλικῆς ζωῆς καὶ σὰν ἐξύψωση καὶ προαγωγή τοῦ πνεύματος, ἀνέκαθεν θεωρήθηκε ἀπαραίτητη στοὺς ἀνθρώπους. Συνεπῶς σήμερα πού ἡ ζωὴ ἔφθασε στὸ ἀπελπιστικὸ σημεῖο τῆς τραχύτητας πού ὄλοι γνωρίζουμε, ἡ ποίηση θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθεῖ, τουλάχιστο μὲ ἴδιο ρυθμὸ, νὰ εἶναι εἶδος ἀνάγκης γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι γνωστὸ, πὼς ὄλοι οἱ ποιητὲς σήμερα, παραπονιόμαστε γιὰτὶ δὲν ἔχομε ἀναγνώστες καὶ ἐκδότες. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε ἢ ἀφορμὴ πού ἔκαμε τοὺς πρῶτους νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν, καὶ ἀπεθάρρυνε κι' ἔκαμε τόσο διστακτικοὺς τοὺς δευτέρους. Γιὰτὶ, πολλοὶ ποιητὲς, μὲ τὴν πρόφαση τῆς ἀνανεώσεως τῆς Ποιήσεως, μεταμόρφωσαν σὲ τέτοιο βαθμὸ τὸ πρόσωπό τῆς, ὥστε σήμερα νὰ τῆς γυροῦν τὶς πλάτες οἱ ἀνθρωποὶ, γιὰτὶ ἀμφιδάλλουν γιὰ τὴν ταυτότητά τῆς. Πὼς νὰ ζητήσουν οἱ ἀνθρωποὶ παρηγοριὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ξένη μὲ τὴν ἀκατάληπτη γλῶσσα ; Περὶττὸ νὰ βεβαιωθεῖ ἀπ' τοὺς ὑπαίτιους, πὼς καὶ ἡ ποίηση ὑπέστη ἀναγκαστικὰ τὴν ἐξέλιξη πού ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἄλλες τέχνες, καὶ πὼς ἂν καὶ κάπως διαφορετικὴ καὶ σκοτεινὴ, εἶναι πάντως ποίηση. Θάπαντούσαμε στοὺς καλοὺς συναδέλφους, πὼς καὶ αὐτὴ τῇ δῆθεν ἐξέλιξη ἐμεῖς τὴν ἀμφισβητοῦμε, καὶ δὲ θάτανε ἀδύνατο ν' ἀποδείξουμε ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ περιέλιξη δηλαδὴ συστροφῆ.

Εἶναι γνωστὸ, πὼς κάποτε, στὴν πλούσια ποιητικὴ συγκομιδῇ τῆς Ἰταλίας, γιὰ νὰ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τὴ χώρα μου, μὲ τοὺς γόνιμους ποιητὲς τῆς, ἐκτὸς ἀπ' τὶς πολὺ μεγάλες κι' ἐπιβεβλημένες φωνές, ἀνθίξε μιὰ ἀφθονη παραγωγὴ μέσης καὶ κατώτερης ποιητικῆς ἔκφρασης, συχνὰ γυμνῆς καὶ ξεδιάντροπης, πού μῦλο τοῦτο, παρουσιάζονταν μὲ ὄλες τὶς ἀμαρτίες καὶ ἀξίωνε μάλιστα καὶ κριτικὴ. Φυσικὰ, ὁ ἀναγνώστης, ἂν καὶ συχνὰ ἀκαλλιέργητος, ζύγιζε μόνος του ποιὰ μορφωτικὴ ἐπίδραση μπορούσαν νάχουν πάνω του αὐτὰ τὰ ποιητικὰ ὑποκατάστατα, καὶ σιγὰ σιγὰ τὰ ἐγκατάλειπε γιὰ νὰ στραφεῖ σ' ἐκεῖνες τὶς φωνές πού τὶς θεωροῦσε ἀπρόσιτες πρὶν. Ἔτσι στὴν Ἰταλία, ἡ λογοτεχνία τοῦ πεζοδρομίου συνέβαλε πολὺ στὸ νὰ διαμορφωθεῖ ἕνα κοινὸ μὲ ἀπαιτήσεις λεπτότερες, πού ἀηδιασμένο ἀπ' τὴ χυδαιότητα, ἀποζητοῦσε κάτι τὸ καλλίτερο.

Γιὰτὶ πιὰ σήμερα δὲν συμβαίνει αὐτὸ ; Γιὰτὶ ἀπλοῦστατα σήμερα παρατηρεῖται αὐτὸ τὸ παράδοξο φαινόμενο : Ὅσο ἡ ποίηση εἶναι κούφια καὶ δὲ λείε τίποτα, τόσο περιτυλίγεται μὲ διούλισμένες ἀσάφειες, πού πελαγώνουν τὸν ἀναγνώστη, καὶ τὸν ταπεινώνουν σύγχρονα, ὡς ἀνίκανο νὰ καταλάβει τὶς βαθιές τους ἐννοίες !

Μονάχα οἱ ἔξυπνοι ἀναγνώστες εἶναι σὲ θέση νὰ ἐννοήσουν, πὼς «ἐκεῖνος» ὁ εἰδικὸς ἐκφραστικὸς τρόπος, σκοπὸ ἔχει νὰ παρασύρει, νὰ θολώσει, μὲ σκοπὸ νὰ

παραδλεφθεὶ καὶ νὰ λησμονηθεὶ ἡ οὐσία τοῦ ποιήματος καὶ ἡ σημασία της. Μερικοὶ ποιητές, ἄς τοὺς ὀνομάσουμε ἔτσι, κινουῦνται ἀσυνείδητα, καὶ ἡ καταδίκη τους, ποὺ δυστυχῶς εἶναι γιὰ ἔλους κοινή, εἶναι τὸ παγερὸ κενὸ ποὺ δημιουργοῦν γύρω τους. Πρέπει μιὰ γιὰ πάντα νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια : Ἡ ποίηση αὐτὴ δὲν ἔχει ἀναγνώστες γιατί δὲν ἔχει τίποτα σ' αὐτοὺς νὰ πεῖ, πράγμα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κρύψουν μὲ ὄσους ἀκροβατισμοὺς καὶ φιλοσοφίες κι' ἂν ἐπιστρατεύσουν, ἀκόμα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ καταφέρνουν νὰ πείσουν μερικοὺς πὼς οἱ στίχοι τους εἶναι θησαυροφυλάκια... Εἶναι ἡ περίπτωση ἐδῶ τῆς «μόδας», ἀλλὰ κάθε μόδα, ἀλλοίμονο, πόσο διαρκεῖ ; Ὡς πότε μερικοὶ θὰ καυχῶνται πὼς ἀπευθύνονται μόνο στοὺς ...«μυημένους», γιατί ἔτυχε δυὸ τρεῖς ἐρευνητὲς νὰποκαλύψουν στοὺς στίχους των ἓνα νόημα ; Ὡς πότε θὰ συμπεριφέρονται σὰν «μύστες» στοὺς φτωχοὺς θνητοὺς, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ σύνολο τῆς ἀνθρώπου πύτης ; Καὶ ὡς πότε οἱ φτωχοὶ θνητοὶ θὰ διατάζουν νὰ τοὺς εἰποῦν κατὰμουτρα, πὼς «τίποτα δὲν λέτε», ἀπὸ τὸ φόβο μήπως βρεθεῖ κάποιος «μυημένος» καὶ τοὺς χαρακτηρίσει τρωγλοδῦτες καὶ ἄξεστους ;

Δυστυχῶς ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, τῶν θνητῶν εἶναι καὶ ἀρκετοὶ θολοί, μὲ δίχως θάρρος γνώμης, ποὺ παρὰ τὴν ἀληθινὴ τους πεποίθηση, ἐγκωμιάζουν τὴ «μαγικὴ σφαῖρα», τοὺς «κεραυνοβόλους ἀναλογισμοὺς», τὴ «λύτρωση», καὶ τίς ἄλλες ἀρλοῦμπες, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν καθυστερημένοι, ἢ γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς συγγραφείς. Πάντως, εἶναι ἀποδεδειγμένο, πὼς οὔτε αὐτοὶ ἀγοράζουν ποτὲ βιβλία μὲ τὴ μοντέρνα τούτη καὶ ἀκατανόητη ποίηση. Γιατί κι' αὐτοὶ, σὰν ἔλους τοὺς ἀνθρώπους, διψοῦν γιὰ τὴ γλῶσσα τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τὴν ρεαλιστικὴ οὐσία. Μάταια ἡ Ἀποκάλυψη τοὺς ὑπόσχεται τὴ Βασιλεία τοῦ Φωτός. Οἱ ἀνθρώποι πουθενὰ δὲν τὴν ελπέουν νὰνατέλλει. Παντοῦ σκοτάδι καὶ ὀμίχλη.

Οἱ ποιητές, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν οἱ κήρυκες ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς, περικυκλώνονται ὄλο καὶ ἀπὸ πυκνότερα σκότη. Φαίνεται κι' ὁ δικός μας ὁ φαῖδρος Μπουρκιέλλο, ἦταν στὸν καιρὸ του ἐρμητικὸς, ποὺ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰστειολογήσω, πολλοὶ ἀπ' τοὺς σημερινούς. Καὶ φαίνεται, δὲν ἦταν ὁ μόνος, ὅπως μᾶς καταδειχνεῖ ἓνα ἐπίγραμμα τοῦ Φρανσουά Μαινάρ, μέτριου γάλλου ποιητῆ τοῦ 600, ποὺ ἐξαπέλυε ἐναντίον πολλῶν συγχρόνων του, ἐπίγραμμα ποὺ ἔρχεται «γάντι» σὲ πολλοὺς σημερινούς ποὺ γνωρίζομε.

«Ὁ,τι γενῶ ἡ πέννα σου
μὲ χίλια πέπλα εἶναι τυλιγμένο,
κι' εἶναι μιὰ νύχτα τὰ γραψίματά σου
δίχως φεγγάρι κι' ἄστρα.
Γιὰ τὰ ποιήματά σου θὰ χροιάζονταν
μάγος νὰ τὰ ἐξηγήσει,
Μὰ ἀφοῦ τὸ πνεῦμα σου ἐπιμένει
ὅ,τι καλὸ γενῶ νὰ τὸ σκεπάζει,
γιατί, (καὶ ποῖός σὲ ἐμποδίζει)
δὲν τὸ σκεπάζεις πὺδ καλὰ
μὲ τῆς οἰοπῆς τὰ πέπλα ;

Φαίνεται καὶ τότε, φίλοι τοῦ σκότους, ἦταν οἱ κενοὶ καὶ οἱ ἀνίκανοι γιὰ λυρικὴ λειτουργία. Θυμᾶται κανεὶς ἀκόμα καὶ κείνο τὸ ζωγράφο του 600, ποὺ συμβούλευε τοὺς μαθητὲς του : «Ὅπου συναντᾷς δυσκολία, βάζε σκοῦρο χρῶμα. Αὐτὸ θὰ σημαίνει πὼς δὲν εἴξερες νὰ ἐξακολουθήσεις.» Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κατεργάρηδες σήμερα βασιλεύουν ἐν ὀνόματι μάλιστα τῆς ἐντιμότητος.

Ὅποιος ἔχει, ἢ νομίζει πὼς ἔχει, νὰ τείνει στὸν κόσμον ἓνα μήνυμα, ὀφείλει νὰ τὸ δώσει πρῶτα πρῶτα σὲ νοητὴ γλῶσσα. Ἀλλιῶτικα πὼς μποροῦν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀνθρώποι ποὺ ξέρουν νὰ συνδιαλέγονται μόνο μὲ ἀπλὲς καὶ καθαρὲς

λέξεις, καὶ ποὺ σ' αὐτὸν ἐλπίζουν νὰ βροῦν, συνοφισμένα καὶ φιλτρισμένα, ὄλα ἐκεῖνα ποὺ αὐτοὶ ἔχουν αἰστανθεῖ, δίχως ὅμως νὰ ξέρουν νὰ τὰ ποῦνε ; Τὴν ἀγάπη, τὸ πάθος, τὸ στεναγμὸ καὶ τὸν πόνο γιὰ κάποια περασμένα πράγματα, τὴ νοσταλγία, τὴ μαγεία μιᾶς στιγμῆς, τὴν ἀστραφτερὴ χαρὰ, τὸ πένθος ; Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ, ποὺ ἀντὶ τῆς ζεστῆ φωνῆ τοῦ ποιητῆ, ἀντικρύζουν ψαλλιδισμένες φράσεις ἀσύνδετες κι' ἐθελγημένα ἐκπληκτικὲς κι' ἀπροσδόκητες, μὰ καὶ ποὺ, τὸ ἐνοστικὸ τους πηγαίνει θαυότερα ἀπ' τὴν κρίση ποὺ διαθέτουν, καὶ δίχως νὰ ξέρουν αἰσθητικὴ κι' ἀνάλυση, νιώθουν πὼς αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν εἶναι ποίηση, δὲν πέφτουν ἔξω. Μὰ τί λοιπὸν ; Ἀξιοῦν τάχα νὰ μάθουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ποὺ ρωτοῦν, ἐλπίζοντας κρυφά, ν, ἀκούσουν ἀπὸ κανένα πὼς αὐτὸ εἶναι ποίηση. Εἶναι κάποιος ποὺ σὰς λέει—... Αὐτὴ εἶναι ἡ νέα μορφή τῆς ποίησης, ποὺ τὴ συντελεῖ ἡ πολύτιμη λέξη, ἡ δημιουργία ἀραιῆς ἀτμόσφαιρας, ἀπὸ τὴ συνάντηση τῶν ρυθμῶν καὶ τῶν συλλαβῶν...

Μπορεῖ. Μὰ ἐδῶ εἶναι ποὺ ἀθελγητὰ του κανεὶς σκέπτεται τὰ καλαμποῦρια ποὺ ὁ Ροστάν ἔβαλε στὸ στόμα τοῦ Συρανό : «... Et que le fin du fin ne soit la fin des fins...» Γιατί ἡ ἐξεζητημένη ὑπερλέπτυνση τῆς μορφῆς τῆς ἐκφράσεως πολλῆς νεωτερίζουσας ἐρμητικῆς ποίησης, σὲ κατακλεῖδα, ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ στὰ λαμπρὰ (ἄς τὰ ποῦμε λαμπρὰ) χρυσωτὰ της δικτυώματα, τὴν οὐσία, ἂν ἐννοεῖται ὑπάρχει καὶ αὐτή. Ἀλλάζοντας μιὰ λέξη ἐδῶ, ἀντλώντας ἓνα σοφισμὸ πάρα πέρα, μετατοπίζοντας αὐτὸ τὸ ρῆμα, ἀντικαθιστῶντας καὶ πάλι αὐτὴ τὴ λέξη, ὁ ποιητὴς τελειώνει μὲ τὸ νὰ μὴ θυμᾶται ἀπὸ τοῦ ξεκίνησε, κι' οὔτε πιά λέει ἐκεῖνο ποὺ «ἴσως» ἤθελε νὰ πεῖ.

Τοῦλάχιστο ἔτι ἀπόμεινε ἄδειο, νὰ ἦταν ἓνα ὠραῖο βάζο! Μὰ δυστυχῶς εἶναι μόνον ἓνας ἄδειος στίχος καὶ συχνὰ καθόλου ὠραῖος. Καὶ οἱ σαπουνόφουσκες βέβαια εἶναι χάρμα ματιῶν, μὰ εἶναι ὀμορφες γιατί κρατοῦν τόσο λίγο. Τὸ τυπωμένο χαρτί διαρκεῖ πολὺ περισσότερο, καὶ δὲν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ σήμερα δαγκώνουν τὰ χέρια τους, γιὰ κάποιες σαπουνόφουσκὲς τους μεγάλης διάρκειας. Ἐξ ἄλλου ἐκφραση καὶ περιεχόμενο συχνὰ εἶναι ἀσυμβάδιστο, καὶ κάθε οὐσία ντύνεται μὲ τὴν ἐκφραση ποὺ τῆς φαίνεται πὺδ «λογικὴ», ἄς ἀπέχει λίγες λεῦγες ἀπ' τὴν τελειότητα. Γιατί ἐπὶ τέλος ἡ τελειότητα εἶναι ζήτημα ἐμφύτων καὶ σκληρὰ ἀποκτημένων ἱκανοτήτων καὶ ὠριμότητος, ποὺ τὴν φτάνει κανεὶς ὕστερα ἀπὸ ἐπίπονη καὶ ὑπομονετικὴ πορεία, καὶ δὲν εἶναι ἀτιμωτικὸ τὸ γεγονός τὰ κατοπινὰ βιβλία τῶν ποιητῶν νὰ δεῖχουν τοὺς προοδευτικὸς σταθμοὺς τῆς ἀνάδου των.

Ὅταν στὴν καθαρὴ τελειότητα τῆς ἐκφράσεως ἀνταποκριθεῖ τὸ σύνολο καὶ ἡ νέα γεύση τοῦ περιεχομένου, αὐτὴ θάνατι μιὰ πολὺ ὠραῖα ἡμέρα γιὰ τὴν ποίηση, ποὺ θὰ μπορεῖ ἐπὶ τέλος νὰ καυχηθεῖ γιὰ τὸν μέσα στοὺς τόσους ἐκλεκτοὺς της. Καὶ τὰ βιβλία τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ θὰ γίνονται ἀνάρπαστα ὅπως τὸν παλῆθ καλὸ καιρὸ.

—Μὰ αὐτὸ, ἀπαντοῦν πάλι οἱ μοντέρνοι προφήτες, θάνατι ἡ ἐκπόρνευση τῆς Τέχνης. Γιατί θὰ πρέπει, λέγουν, νὰ σκύψει ὁ ποιητὴς στὸ κοινὸ καὶ νὰ μὴν ἀνυψωθεῖ ἐκεῖνο πρὸς αὐτόν ; Φυσικὰ ἔτσι θὰπρεπε νὰ συνέβαινε. Ἀλλὰ ἐπειδὴ γιὰ πολλοὺς γνωστοὺς λόγους ἡ καλλιέργεια τοῦ κοινοῦ θρίσκειται στὸ ἐπίπεδο ποὺ ξέρομε, δὲ θάταν δὰ κι' ἐξευτελισμὸς γιὰ τὸν ποιητὴ, νὰ δώσει τὸ χέρι του στὸ κοινὸ καὶ νὰ τὸ ἀνασηκώσει κάπως, κἀνοντας χρῆση, μιᾶς προσιτῆς γλώσσας, ἐκφραστικῆς, ἀπλῆς στὴ συνθετικότητά της, μὲ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ περιφρονημένου ἀνθρώπου, ἔτσι ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ μᾶς ἐρμηγεύσει καὶ νὰ μᾶς λογαριάσει κι' αὐτὸς ὡς ἐπιτελεστές μιᾶς κοινωνικῆς λειτουργίας.

Ἄς πάψει πιά ἡ Τέχνη νὰ ἐμφανίζεται στὸν κόσμον μὲ ὄρθια ἀγκύλια, σὰν ἀκανθόχοιρος, ποὺ δὲν ξέρει κανεὶς πὼς νὰ τὸν ἀντιμετωπίσει. Ἄς πάψει νὰ τοῦ ἀπευθύνεται μὲνα λεξιλόγιο ἀκατάληπτο καὶ μυστηριώδες, μὲ κείνη τὴ μασωνικὴ ἐκφραση ποὺ περιφρουρεῖ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς δημοτικότητος τοὺς τύπους καὶ τίς κατακτήσεις της.

Ἄν τέλος πάντων, σὲ μιὰ καθαρὴ καὶ διάφανη θάλασσα, παρεμβάλλονταν κι'

Ένα σκοτεινό κι' ανεξερευνή-ο νησί, ο αναγνώστης μ' ευχαρίστηση θά δοκίμαζε τις διανοητικές του δυνάμεις, στο ξεπέρασμα αυτού του βράχου, που θά του δλοκλήρωνε την απόλαυση σ' ένα έργο τέχνης. Μά σήμερα το θαύμα ξεκείται στο να συναντήσεις μια φράση τελειωμένη, δριστική και τελεισδίκη μέσα στη γενικότητα του χάλου. Έτσι συμβαίνει το αντίθετο. Ο αναγνώστης μάς αφήνει και πάει να περάσει άλλου την ώρα του. Δέν καταλαβαίνει και δέ συγχωρεί στον έαυτό του ένα τέτοιο μόχθο. Μήπως κοπιάζοντας θάνακάλυπτε κρυμμένους θησαυρούς. Η μήπως τά έντυπά μας έχουν τή γοητεία των αρχαίων περγαμηνών που τρελλαίνουν τους αρχαιοφίλους. Έδω πρόκειται για τή δυνατότητα του αναγνώστη να κυριεύσει μια πνευματική κι' αίσθητική χαρά, με τδ θάρρος και τήν ουσία τής όποιας, θά σταθμίσει τή δύναμη τής αντίστάσεώς μας στον όλισμό τής έποχής που μάς πολιορκεί και στο χρόνο που αφανίζει.

Έπειδή λοιπόν ή προσπάθεια που ζητούμε να καταβάλλει ο αναγνώστης, είναι έχθρά τής ανάπαυσης του και τής χαρής που έπιζητεί από μάς, σχεδόν έντρομος, μάς αποφεύγει και φυσικά οι εκδότες επιφυλάσσονται.

Δέν ώφελει να κλαυθυρίζομε. Μήπως όλοι αυτοί οι σημερινοί περιφρονητές μας είναι ευεργέτες τής Ποιήσεως, και δίχως να τδ ξέρουν, υπερασπίζονται τήν άληθινή της υπόθεση; Τδ κακό είναι, πώς οι επαγωγοί ποιητές (συχνά γεμάτοι τάλαντο) που προκαλούν αυτές τις αντιδράσεις, ζημιώνουν και κείνους που ζητούν να πλησιάσουν τήν καρδιά των πολλών, μά που μοιραία, συγχέονται με τους πρώτους και άπωθούνται μαζί τους από τδ κοινό. Δέν πρόκειται φυσικά για τους νοσταλγικούς που άπολακτίζουν ποιητικά σχήματα ξεπερασμένα ή για τους καθυστερημένους που έπιμένουν στους ναυουριστικούς σκοπούς τής κουαρτίνας! Ο λόγος είναι, για τους θαρραλέους, που άν και διαμόρφωσαν με καινούργιους τρόπους τδν ποιητικό τους κόσμο, τήν εκφραστική τους μορφή και τή μουσική τους, διαφύλαξαν μια φωνή διαυγέστατη, μια φωνή ανθρώπινη, άπαλλαγμένη από τά κλεισμένα σε «πυθιακές» λέξεις άπόκρυφα, από τή συνταγοδοτούμενη «άραιή άτμόσφαιρα». Αυτοί είναι οι άγνοι έρεείς που διατηρούν τδ σπόρο τής Ποιήσεως, περιμένοντας καλλίτερες μέρες. Μά να, σάμπως να σχηματίζεται ένα λαμπερό άλωνι στη σκοτεινή κι' άποπνικτική αυτή θέα. Είναι οι ποιητές που τδ προβάλλουν από κάθε μεριά τής Εύρώπης, όπου υπάρχουν καρδιές και ώριμες σκέψεις. Είναι μια σταυροφορία για τδ φώς, τήν καθαρότητα, τήν απλότητα τής Τέχνης. Για τδ θάρρος της, τήν τόλμη της μά και τδ σεβασμό της στις πηγές της και στο διψασμένο άνθρωπο τής έποχής μας. Έδω μιλούν για λυρικό ρεαλισμό, στην Ελλάδα για συναισθηματισμό, στη Γαλλία για νεοουμανισμό. Είναι ο ίδιος πόθος τής επανασύνδεσης του ποιητή με τήν πραγματικότητα του τόπου του, τής πατρίδας του, του κόσμου και δλόκληρης τής ανθρωπότητας. Ο πόθος του να έξασφαλισθεί αυτός και τδ έργο του. Ο πόθος του ο φυσιολογικός να ώφελήσει. Δέν φεύγει άπ' τά μάτια κανενός μας, τδ παράδειγμα εκείνων που είναι ακόμα δλοζώντανοι ανάμεσά μας, ύστερα από χιλιοτηρίδες κι' έκατοντατηρίδες, άθικτοι από χρονικές και χωρικές άποστάσεις, γιατί ή ποιητική ουσία των έργων τους είναι τόσο καθαρή κι' άκρατη, που να έπιζητεί στις γλωσσικές έξελικτικές διαμορφώσεις, στη σμίκρυνση των παραδόσεων, στις ιστορικές μεταβολές, άκριθώς γιατί τδ μήνυμά τους άπευθύνεται στον άνθρωπο και στην καρδιά του, που θά κατοικεί πάντα τούτη τή γή και λίγο πολύ, θάνα ο ίδιος σ' όλα της τά γεωγραφικά πλάτη. "Ας γράφουν, άς πλάθουν, αλλά άς μάς τδ δίνουν «καθαρό και άνοιχτό» όπως θά έλεγε ο Δάντης. ο μέγας δάσκαλος, που άκριθώς γιατί έζησε κι' αυτός σε τόσο σκοτεινούς καιρούς, έξερε να καθαγιάζει τούς στίχους του με πολύ φώς, έτσι που στην ύπόδουλη έποχή του να λάμπει ή ποίησή του σαν μια φυλακισμένη πάμφωτη καλλονή.

Πώς είναι δυνατό στα έρα τής Ποιήσεως, που με τόσα δάκρυα κι' αίμα έχει συχνά ζυμωθεί και ήλεκτρίσει λαούς, πώς είναι δυνατό να καταξιώνεται τδ παιχνίδι εκείνων που διασκεδάζουν κλείνοντας τδ μήνυμά τους σε έφτά σιδερένια

κλειώτια κλειδωμένα, τδ ένα μέσα στο άλλο, και που τά κλειδιά τους ύστερα ρίχνουν στη θάλασσα; Γνωρίζομε έξαφνα έναν ποιητή, που δέν έξευρε να έρμηνεύσει τά ίδια του ποιήματα στους μαθητές του. Τι θά σκέφτονται οι μαθητές για ένα τέτοιο δάσκαλο; Πώς λοιπόν άξιώνομε να γεύονται οι αναγνώστες εκείνο που για τδν ίδιο τδ συγγραφέα είναι ανεξήγητο;

Αυτά όλα, σεμνά και μυαλωμένα συλλογιζόμενοι, ύστερα από τήν ανάγνωση τής «Ανοιχτής έπιστολής προς τούς Ιταλούς ποιητές», στη ρωμαϊκή έπιθεώρηση «Νέες Σελίδες», υπογραμμένη από όκτώ γνωστότατους και σημαντικούς ποιητές μέσα στην όποία με γνώση και ευγένεια, καλούνται οι συνάδελφοι, να πειθαρχήσουν σε μια γλωσσική συνέπεια και σε μια προπαντός στερεότητα περιεχομένου.

Τά ίδια νέα μάς έρχονται από τήν Ελλάδα και τδ Βέλγιο. Στην Ελλάδα πρωτοστατούν καλλιτέχνες και ποιητές, που ως πληροφοροδμαι, πολύ ένωρίτερα από έμάς έχουν ήχησει συναγεμδ για τή σωτηρία τής Τέχνης από τή διάλυση που τήν οδηγούν καλπάζοντας οι σουρεαλιστές και οι μετέπειτα έρμητικοί. Οι συναισθηματιστές, ως δνομάζονται, είναι μια ομάδα αξιολόγων δνομάτων, ως ο ζωγράφος, Τ. Βαλσάμ, που έγνωρίσαμε στην Ιταλία από ένα κριτικό δοκίμιο του έπίσης συναισθηματιστή και γνωστού μας ποιητή Νίκου Παππά, ο ποιητής και πεζογράφος Γιάννης Σφακιανάκης, ο πεζογράφος Άλκ. Γιαννόπουλος, που μεγάλωσε και σπούδασε στο Μιλάνο, ο ποιητής και κριτικός Μηνάς Δημάκης, ή ποιήτρια Μελισσάνθη, ο πεζογράφος Γιάννης Χακίμης, ή ποιήτρια Γιάννα Χριστοφή, ο ποιητής Χρ. Κουλούρης, ο ποιητής Κρίτων Αθανασούλης και ή γνωστή και άγαπητή στη χώρα μας ποιήτρια Ρίτα Μπούμη Παππά.

Τόσο οι υπογράφαντες τήν έπιστολή Ιταλοί λογοτέχνες, όσο και οι έλληνες συναισθηματιστές και οι νεοουμανιστές γάλλοι, ξαναφέρνουν έπι τάπητος με δεινότητα θεωρήσεως, τδ πρόβλημα τής σύγχρονης ποιητικής κρίσης και των αίτιων της, που είναι ή περιφρόνηση του συναισθήματος άπ' τούς μοντέρνους ή ή κατά σύμβαση άναγνώρισή του στη σφαίρα τής διανοητικής τους ποιήσεως.

Είναι γνωστό πώς οι σουρεαλιστές και έρμητικοί θεωρητικοί έφθασαν στο σημείο ν' αντιλαμβάνονται τήν ποίηση σαν μηχανική λειτουργία, άπ' τήν όποία κατά συνέπεια, πρέπει ν' άποκλεισθεί τδ αίσθημα, γιατί ως είναι τδ μεδούλι τής καθημερινής ανθρώπινης ζωής και τής πραγματικότητας, προσβάλλει σφοδρά τδ «άμωμο» τής ποιήσεως.

Σ' αυτά τά συνεφώδη θεωρήματα άπαντούν κι' όλας με τδ έργο τους δεκάδες ποιητές από κάθε χώρα, που εκφράζουν για τή χαρά των συνομοίων τους τδ ανθρώπινο αίσθημα σε όλες του τις εκδηλώσεις. Είναι ποιητές που κατά μέγα μέρος έθήτευσαν στον έρμητισμό, και άπεκόμισαν άπ' αυτόν τά λίγα ψήγματα τής ώφελιμότητας που περιείχε. Είναι αόστηρά αυτοελεγχόμενοι καλλιτέχνες, που χάριν μιας πλατύτερης ανταπόκρισης, δέ θά προδδσουν ποτέ τήν Τέχνη και δέ θά ρίξουν τά άγια στα σκυλλιά.

Αυτοί είναι που υπόσχονται σήμερα να δώσουν στον άνθρωπο τή χαρά τής ποιήσεως και στην ποίηση τδν έρωτα των ανθρώπων.

Δέν μπορεί, να μήν έρθει ή Βασιλεία του Φωτός, που μάς υποσχέθηκε στην Αποκάλυψή του ο έξόριστος στην Πάτμο Ιωάννης.

MARIA LILITH

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

(ΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ "ΝΕΩΝ ΡΥΘΜΩΝ,")

Νέοι Ρυθμοί. Ένα μεγάλο αισθητικό σύνθημα και ιδεολογία. Καί, «Νέοι Ρυθμοί», ένα χεροπιαστό μηνιαίο λυρικό κ' αισθητικοκριτικό κείμενο, επίσημο «δράγνο των συναισθηματιστών» φορέων του και ευαγγελιστών του. Ένα καινούργιο ανανεωτικό «πιστεύω» στην Τέχνη. Μιά κατάβαθρη μορφολογική συγκεκριμένη ανανέωσή της. Η πιό τέλεια και, για τούτο, τελευταία σχολή και τεχντροπία, στο άδυσσαλέο αισθητικό οικογενικό παρόν. Ξωστή φωνή «δοῶντος, ἐν τῇ ἐρήμῳ» τοῦ συγκαίρου μας, πού παραπαίει στήν εὐρεσί τῆς ἀληθινῆς αισθητικῆς πόλωσῆς του.

Εἴμαστε «συναισθηματιστές», —διαλαλοῦν ἀπ' τὸ ἐξώφυλλο κ' ὄλας τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ των αὐτοῦ—, καί φορεῖς κ' ευαγγελιστές καί διωτῆς Νέων Ρυθμῶν στήν Τέχνη.

Τὸ λένε θαρραλέα. Καί συντάσσουν ἀπολογητικά κ' ἐξαγγελτικά —σάν ἀρχιερεῖς καί συγκλητικοὶ θεμελιωτῆς τῆς πιό φωτεινῆς αισθητικῆς αἰρέσεως, οἱ συμπαθεῖς ἐπιτελεῖς καί συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ—, τίς γραμμές του, σὲ ἄρθρα, θαρρεῖς, καί συνταγματικά ἐδάφη, πού θά ρυθμίζου γενικά τὴν ἐλεύθερη συμπολιτεία τῶν ἀπανταχοῦ τῆς αισθητικῆς γῆς συνεργαζόμενων «συναισθηματιστῶν», μὲ τὸ διεθνικό αισθητικό ἐπίκεντρό της πάλι στήν ἀπειροελάχιστη —ἀπειρομέγιστην Ἑλλάδα μας.

Τὸ λένε καθαρά. Συγκινητικά εἰλικρινά καί ντόπρα : Εἴμαστε ἓνα κίνημα στήν Τέχνη κ' «ὁ ἰσχυρότερος καλλιτεχνικός προσανατολισμός τῆς ἐποχῆς μας» (σελ. 20α, 69). Δίνουμε λύσι σωστή στὸ ἄλυτο αισθητικό πρόβλημα : πῶς προκαλεῖται τὸ συναίσθημα καί γιὰ τούτο δικαιούμαστε καί μ' ἐγκαύχησι αὐτοκαλούμαστε συναισθηματιστές. Ἡ δημιουργία μας μέσα στοὺς «Νέους Ρυθμούς» θάνε σὲ θέση νὰ «προκαλεῖ ἔντονο καί πλείριο τὸ ποιητικό συναίσθημα» (σελ. 5α, 6α). Εἴμαστε μεταρρυθμιστῆς μορφολογικοὶ τῆς τέχνης, ὄχι ἠθικολόγοι, κοινωνιολόγοι καί φιλόσοφοι. Ἡ ανανέωσι εἴμαστε τῆς τέχνης, καί τὸ μυστικό μας εἶνε : «πρόσμιξη τῆς ζωντανῆς παράδοσης μὲ τὴν πιό τολμηρὴ μοντέρνα ἔκφρασι» (σελ. 196). Ὅχι ἀποστεομένη κλασσικὴ παραδοσιαρχία, οὔτε πρωτοποριακὴ ἀσυνδοσία καί παραλογισμός (σελ. 646) Χρυσοκάνονας κ' αἴτημα τῆς Σχολῆς μας εἶνε ἡ ἰσορροπία τῶν κλασσικῶν μὲ τὰ πρωτοποριακά στοιχεῖα τοῦ καιροῦ μας. Εἴμαστε αισθητικοὶ κινήματιες, πού ἐκπορευόμαστε ἐκ τοῦ κλασσικισμοῦ καί πεμπόμαστε διὰ τῶν μοντέρνων ἐκφραστικῶν μέσων. Δὲ δλαστήσαμε ἀπ' τίς πρωτογονικῆς σχολῆς κ' ἀσφαλῶς πρὸ πάντων καθόλου ἀπ' τὸν παραλογιστικό σουρρεαλισμό. Εἴμαστε αισθητικό κίνημα καθαρῶς ἐλληνικό (σελ. 716), μὲ αἰσιόδοξη προοπτικὴ παγκόσμιας ἀπήχησης. Κάθε λογοτέχνης καί καλλιτέχνης πού ἔτσι «ὀμιλεῖ», εἶνε «συναισθηματιστῆς» καί αὐτόματα ὀπαδός μας, ἐντεταγμένος στήν αισθητικὴ μας πορεία καί αἴρεσί μας, καί εἶνε ἀκόμα ὀμολογητῆς τοῦ πιστεύω μας καί τοῦ μανιφέστου μας, ὀπωσδήποτε ἑτερόκλητα κ' ἂν διῶνε κατὰ τὰ ἄλλα. Ἀγκαλιάζει, ἡ τεχντροπία μας λοιπόν, ὀλάκερο λαό δημιουργῶν χάρι στή γενικότητα τοῦ αισθητικοῦ μας κανόνα, πού εὐρύνει καί διαστέλλει κοινωνικώτατα τὴν ἀρτιγέννητη Σχολή μας.

Ὅσοι πιστοί, λοιπόν, κ λ η τ ο ι εἶστε ἀπ' τὴν εὐαισθησία μας. Ἐλάτε. Πλαισιώστε μας ἐγκαρδιακά. Ὅγκωθῆτε περιτρίγυρά μας καί ἀγκαλιάστε τοὺς πρωτεργάτες τοῦ παλατιοῦ τῆς Σχολῆς μας μὲ τὴ θαρεῖά εὐωδιά τῆς στοργῆς σας καί τὴ

δωρικότητα τῆς γενναίας σας αισθητικῆς ἀποφάσεως. Ἔτσι, πού ὁ ἰδρυτῆς τῆς σχολῆς μεγάλος ζωγράφος τῶν «θαθύσκιωτων φαραγγίων τοῦ Τυρόλου» Τάκης Βαλσάμ νὰ προαχθεῖ ἐξαίσιος καί τιμητικὰ σ' ἐκπρόσωπο τοῦ συνόλου τῶν ανανεωμένων κ' ανανεωτικῶν συλλογικῶν ἑαυτῶν σας. Ὅσοι πιστοί, καί πρὸ παντὸς οἱ νέοι σεις, πού ζητᾶτε ἀπεγνωσμένα πόλωσι καί προσανατολισμὸ στή μορφή τῆς Τέχνης.

Τὸ κίνημα τοῦ «Συναισθηματισμοῦ», αἰσθάνομαι τίς οἶδε, μᾶλλον μοῦ φαίνεται πῶς κιάλας μίλησεν ἐντὸς μου. Κι' ἂν δὲν εἶμαι «συναισθηματιστῆς» δημιουργός, τί σημαίνει ; Φτάνει ἡ εὐεξία μου ἡ πρωτομέγεθθ πού μοῦ χάρισε τὸ γοητευτικό θαρύτιμο κήρυμά του κ' οἱ χεροπιαστοὶ λυρικοὶ ψαλμοὶ καί ἰριδῶσεις τῶν προδρόμων κ' ἐπίσημων τωρινῶν ἐνοσρκιωτῶν του πού ἠψφραναν τίς πενταισθήσεις μου καί τὴν ἔκτη μου τὴν αἴσθησι. Μοῦ φαίνεται λοιπόν, ἀπὸ διαίσθησι πρὸ πάντων —γιατί ἴμαι ἀκόμα ἀμύητος κ' ἴσως ἀλλοίμονο μὴ δεκτικὸς μυσῆσεως—, ὅτι ἐδῶ βρίσκεται ἡ αισθητικὴ Κασταλία. Ἐδῶ, στὸν «Συναισθηματισμὸ» τοῦ Βαλσάμ. Ὅχι στὸν «αὐσονισμό» (σελ. 716), οὔτε στήν παλιὰ κλασσικὴ συναισθηματικὴ τάση πού ἦταν ἀπλῶς ἓνα παρακλάδι τοῦ ἐμπρεσιονισμοῦ (σελ. 706). Ἐδῶ πατώντας θεωρητικά, κ' ἐδῶ περιδιαβάζοντας μυητικά καλλοιογικά, νειώθει ἀνακούφισι στὸ νοῦ σου μαγεία στήν περιπλανηθεῖσα αἰσθαντικότητά σου καί παρρησία κ' εὐεξία στήν αισθητικὴ τὴ βούλησή σου. Θαρρῶ, πῶς κιάλας κρούω τὴν Ὁραία Πύλη τῆς νέας Σχολῆς τοῦ «Συναισθηματισμοῦ», ζητώντας ἀπλῶς ἐγγραφὴ ἀγνωμοῦ ἀκροατοῦ, ἀπλῶς ἐκκλησιαζόμενου, μᾶλλον κατηχούμενου, πού, εἰς τὸ «τὰς θύρας τὰς θύρας» νὰ μὴ ἔχω τὴν ἰταμὴν ἀξίωσι τὴν ἀνεπίγνωτη, ἴσης νομῆς τῶν ἀφθαστων μυστικῶν θελητῶν πού ἀνθοβολοῦν οἱ ἔτσι δά, «συναισθηματικά» ἀξίωματοῦχοι θαττολογούντες καί οἱ συνειδητὰ ἐκεῖ γνήσιοι πιστοὶ καί λειτουργοὶ πού ἔκαναν τέχνη ἀληθινὴ πάνω στὸ ἱερὸ μορφολογικό εἰλητὸ τοῦ Ἀδύτου τῆς Τέχνης, καί λάμπουν ἐκεῖ μὲ τὸ ἀνέμοιαστο ἀνεπαλλοτρίωτο αὐτογενὲς ταλέντο τους.

Δὲν βολεῖ ἐδῶ νὰ ἐμνημόνευα, ἀναλυτικά κιάλας σπουδαχτικά, τίς ὀδόντα σει λίδες τοῦ μηνιαίου αὐτοῦ περιοδικοῦ τῶν «Νέων Ρυθμῶν», πού ἐκδοτικά δίνει τὴν ἐντύπωσι τοῦ ἀντίποδα π. χ. τῆς «Νέας Ἑστίας» ἢ τῆς «Ἑλληνικῆς Δημοουργίας» Γι' αὐτὸ, καί φρόνιμα ποιῶντας, σταμάτησα περσότερο στὰ δύο πρώτα ἄρθρα, πού εὐτυχῶς εἶνε καί τὰ οὐσιαστικώτερα γιὰ τὸν ἀναγνώστη πού θά ἤθελε νὰ εἰσαχθεῖ στὸ «πιστεύω» τῆς νέας αὐτῆς Σχολῆς τοῦ Συναισθηματισμοῦ. Δηλαθὴ στὸ ἄρθρο «Σύγχρονη Αἰσθητικὴ», τοῦ Τάκη Βαλσάμ, ἀρχηγοῦ τῆς σχολῆς, στὸ ἄρθρο «Συναισθηματισμός», τοῦ κυριώτερου θεωρητικοῦ τῆς σχολῆς Νίκου Δ. Παπᾶ, τοῦ γνωστοῦ μας κ' ἀπ' τὸ αισθητικό δοκίμιό του «Ὁ Ζωγράφος Τάκης Βαλσάμ», πού ἡ Ρίτα Μπούμη τὸ μετᾶφερε καί στὰ ἰταλικά : «ἰλ πιτόρε γκρέκο Τάκης Βαλσάμ», καί τίς μελέτες «Νέες αισθητικῆς τάσεις» τοῦ λαμπροῦ λογοτέχνη Γιάννη Σφακιανᾶκη. Στὴ Νεοελλάδα, οἱ τρεῖς αὐτοὶ αισθητικοὶ ἡγῆτες, —ὁ Βαλσάμ, ὁ Παπᾶς, ὁ Σφακιανᾶκης βιώνουν αὐτόφωτα, συνειδητὰ καί μὲ παρρησία στή σύνολη θεωρία καί καλλιτεχνικὴ πράξι τοῦ κινήματος τοῦ Συναισθηματισμοῦ πού τοῦ εἶνε πλέον οἱ αὐθεντικοὶ του γενήτορες. Τόσο μάλιστα γνήσια, ὀρθόδοξα κ' αὐθεντικά κ' ὀποδειγματικά, ὥστε λέγοντας «συναισθηματισμὸ» νὰ νοῆται, ὡς ὀμφαλός κ' ἐπίκεντρό του, ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Τάκη Βαλσάμ κ' ἡ ποίησι κ' αισθητικοκριτικὴ τοῦ Νίκου Δ. Παπᾶ καί τῶν ἄλλων πρωταγωνιστῶν του.

Τὰ πρώτα αὐτὰ τεύχη ἀκολούθησαν βέβαια κ' ἄλλα πάντα ὀμως πρὸς ἓνα χείμαρρο πού δὲν σταματᾶ. Στὸ δεύτερο αὐτὸ τεύχος εἴχαμε τὴν πολυτίμητην εὐκαιρία νὰ γευτοῦμε τοὺς ἀνθούς καθ' αὐτὸ ὀποδειγματικῆς «συναισθηματικῆς ποίησης, πού ἔχει συνθέσει ὁ συντοπίτης μας ποιητῆς Νίκος Δ. Παπᾶς, ἀπὸ τοὺς κυριώτερους στυλοβάτες τῆς Σχολῆς, σὲ «μιὰ μεγάλη σειρὰ νέων ποιημάτων του», σάν «δειγμὰ γνήσιας συναισθηματικῆς ποίησης» (σελ. 706). Ὁ πρώτος στὸ συναισθηματικό χορὸ τῶν «Νέων Ρυθμῶν», Νίκος Δ. Παπᾶς μᾶς εἶνε βέβαια γνωστός κ' ἀπ' τὸν

καιρό πού, όντας έδω, έγκαινιάσε τó γνωστό του κίνημα : «Αφύπνιση τής Έπαρ-
 χίας!» Από τήν Τρίκη πάντα, ó Τρικαιός αισθητικός Ιππότης, αυτός, ή σταυρο-
 φορία του και ή έξόρμησί του. Ένας αισθητικός μαντατοφόρος. «Ατίλας» άς είνε,
 τó δεχόμαστε όπως τόν είπαν, πού ζητάει όμως ν' άνανεύσει κατά τόν ροΰν τής
 μεγαλοφυΐας του και τού συναισθήματός του τήν έκπορευμένη μορφή τής Τέχνης.
 Ένας μεγαλεπήβολος κινηματίας, Τρικαιός Οιδίποδας πού έδωσε λύσι στό φρικτό
 έρώτημα τής Σφίγγας - Μορφολογικής Αγωνίας τών αισθητικών άναρχικών καιρών
 μας : «πώς προκαλείται τó γνήσιο ποιητικό συναισθημα ;» κι' όλόσια τραβά, σέ
 μέγιστη πορεία, τó αισθητικό Βυζάντιο μέσ' στήν οικουμενική τεχνολογία, (νά σπεί-
 ρη τόν σπόρο του ó καλός σπορέύς, νά ιδρύση αιώνας, νά κατακτήση και ν' άνα-
 κτήσει. Μά τήν άλήθεια τέτοιες στιγμές και δίνω και θρίσκω τεράστιο ένα νόημα
 στή γνωστή προφητεία τής πιό τέλειαις αισθητικής, στήν Ιστορία τής Τέχνης.

Χαιρετίζουμε τή Νέα Σχολή, τó Νέο Κίνημα, τó άνανεωτικό μορφολογικό στήν
 Τέχνη, μ' ένα δέος άληθινό πού θλασταίνει μέσ' άπ' τήν ευεξία μου και τó έδραιω-
 μένο αίσθημα τής αισθητικής πλέον άσφαλείας. Ευχόμαστε άνθισι άσωτα άνθηρή τής
 Τέχνης στα αισθητικά, έδω θερμοκήπια τής επίδοξης τεχνολογίας τών «Νέων Ρυθ-
 μών». Τό πιό μεγαλογράμματο κεφάλαιο τής Ιστορίας τής παγκόσμιας Αισθητικής
 και Τέχνης, νά είνε, τó ευχόμαστε, μιá ήμέρα αισθητικού κι' αιώνιου άπολογισμού
 και δικαιοκρισίας, και νά επιγραφεί : Ό Χρυσός Αίώνας τής Συναισθηματικής
 Τέχνης.

ΜΙΧΑΛΗΣ Γ. ΠΟΥΡΙΚΑΣ

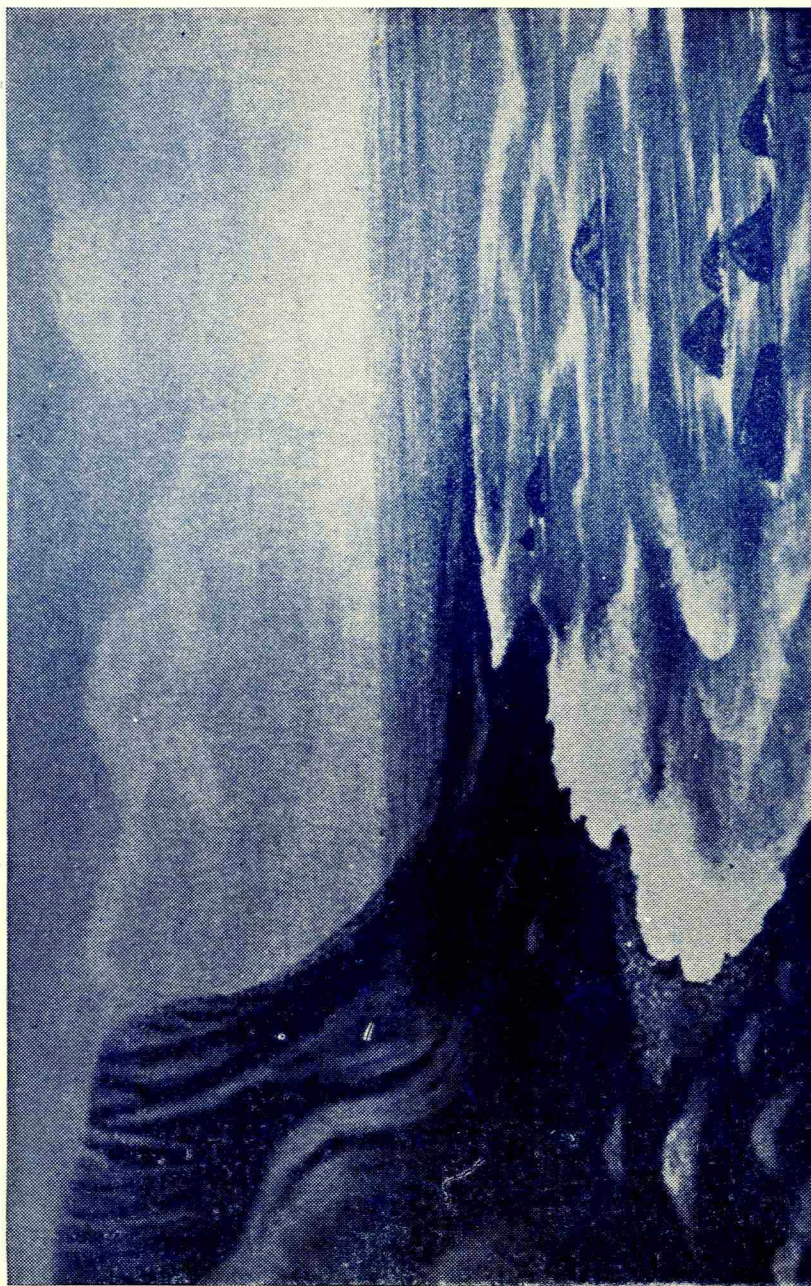
Τρίκαλα

*

Οι «Νέοι Ρυθμοί», τó όργανο τών έλλήνων συναισθηματιστών, είνε μιá πνευ-
 ματική επιθεώρηση έξαιρετικού ένδιαφέροντος, πλατειά διεθνής και πολύ έκλεκτική.
 Τά ποιήματα πού δημοσιεύει είνε έξοχες λυρικές συνθέσεις, όι δέ μεταφράσεις
 ξένων κειμένων φροντισμένες μέ τήν πιό άύστηρή επιμέλεια. Άπ' τά περιεχόμενα
 του συγκεντρώνω στοιχεία, για νά δώσω έδω έντός τού Μαρτίου, μιá διάλεξη για
 τή νεοελληνική ποίηση, και γενικά για τή ζωτικότητα τής σύγχρονηςέλληνικής πνευ-
 ματικής ζωής. Μεγάλος έπαινοςάξίζει στήν όμάδα αύτή τών συναισθηματιστών
 πού τó διευθύνει.

GASTON-HENRY AUFRERE
 Νεοελληνιστής

Δ)ντής τού Περιοδικού «Marches de France»

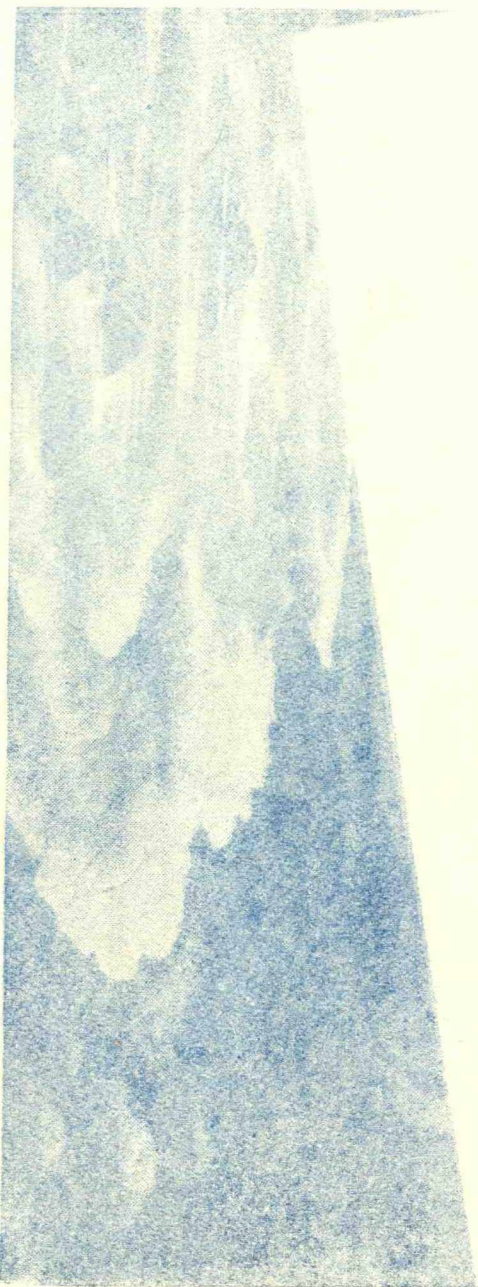


ΑΠ' ΤΗ ΦΡΕΑΤΙΔΑ

ΤΑΚΗ ΒΑΛΣΑΜ



ΑΔΑΜ ΠΑΝΟΣ ΗΓ. ΠΑ.



ΜΑΤΙΝΑ ΗΚΑΤ

Μέσα στο άπαρασάλευτο χάος τών ημερών μας, ο συναισθηματισμός κατέκτησε άναμφισβήτηση θέση: αίσθητική και πνευματική.

Από την αίσθητική πλευρά καμμιά άλλη τάση δέ μπόρεσε να εμφανιστεί όχι σαν κίνημα αισθητικό, μα ούτε σαν μια εκδήλωση μερικώτερη, πού να παρουσίαζε κάποια όμοιογενή στοιχεία. Από την άλλη πλευρά την πνευματική, τó ηθικό κύρος μίας τόσο πνευματικής προσπάθειας βρίσκει μια θεμελιώδη δικαίωση στη σύγχρονη πνευματική περιοχή, για την ευρύτερη συμμετοχή του στα πιο ζωτικά καλλιτεχνικά προβλήματα και την τίμια όσο και άποφασιστική αντιμετώπιση τών προβλημάτων τούτων, με μέσα καθαρά δημιουργικά και αισθητικά.

Είναι ένθαρρυντικό τó φαινόμενο, πώς μέσα σ' ένα χρόνο, η αισθητική αρχή τού συναισθηματισμού, κατόρθωσε να περιλάβει ολάκερο τó νόημα τής ζωής και τής Τέχνης, τή νέα αίσθηση, τή διάχυτη ανάγκη να οργανώσει ó σημερινός τομέας τής αισθητικής μια έσωτερικότητα πού να μπορεί να συγκριθεί με τά καλλίτερα προϊόντα τού πνεύματος στο χώρο τής δημιουργίας.

Στή χώρα μας, οι πνευματικοί κύκλοι είναι διασκορπισμένοι σε συντρίμματα και θρύψαλα ομάδων και άτομων. Ο καθένας με τόν ήχο του, με τή μονομανία του, με τó φουσκωμένο και κενό εγωισμό του, άλλοι άπαρηγόρητοι για τήν εξέλιξη πού δέν μπόρεσαν να δημιουργήσουν, άλλοι ήσυχασμένοι στα φυλλαράκια τής δάφνης τών πέντε σελίδων τους, οι περισσότεροι προικισμένοι με τή ρωμείκη λαμπουριστές, έτοιμοι να υποδεχτούν κάθε σοβαρή δουλειά με τά ίδια μέτρα και σταθμά, πού δέχονται και τόν πιο καθη-

Ο ΜΗΝΑΣ

μερινό άστεϊσμό τους. Οι παλαιότεροι μουδιασμένοι, άπρόσιτοι άπό κάθε νέο ήχο, άπό κάθε καινούργια και διαφο-

ρητική ύλη, ριγμένοι στα ξένα επαγγέλματα, προσφεύγοντας στις πνευματικές ασχολίες τους κατά σύμπτωση και κατά τις περιστάσεις, δημιούργησαν μια κατάσταση πραγμάτων άσφυστική και άδιάφορη, σε τρόπο πού για τά πιο σημαντικά πνευματικά γεγονότα πού συνταράσσουν τόν κόσμο, να μην άφίνουν καμμιάν άπήχηση και να μην προκαλούν κανένα ενδιαφέρον ανάμεσά τους. Οι νέοι βρίσκονται στη πιο χαώδη και πιο άπελπιστική κατάσταση. Από όλες τις πλευρές άκουγαν χίλιες προσκλήσεις, διαφορετικές κραυγές. Πίστευαν στα πιο άντιπνευματικά κινήματα, σήμερα προσκολλημένοι στην κατεύθυνση τή χτεσινή κι αύριο άπαγοητευμένοι ζηζούσαν μια νέα γωνιά, για να στήσουν τήν άπολεσμένη ίσορροπία τους. Από όσα γινόντανε έξω άπ' τήν Ελλάδα, ελάχιστοι ψίθυροι έφταναν ως τ' αυτιά τους και τούτοι με μια παραλλαγή προς τó σκοπό πού ό καθένας πού τούς μετέδιδε έβαζε για τόν έαυτό του. Όταν ήρθε η ώριμη πιά στιγμή για μια οργανωμένη εμφάνιση στην Ελλάδα, όλων εκείνων τών νέων τάσεων, πού θα δημιουργούσαν μια κατάσταση σταθερού προσανατολισμού, χρειάστηκε πολú θάρρος και άποφασιστικότητα, για να φτάσουμε στο σημείο τού ξεκινήματός μας. Κανένας μας δέν πίστευε στην άποτυχία. Μα και κανένας δέν παραγνώριζε τούς τρομερούς σκοπέλους πού έκρυβε με επικίνδυνη δολιότητα, τó πέλαγος τής άσυδοσίας, πού κατακάλυπτε άπό χρόνια τήν καλλιτεχνική μας περιοχή.

Ο συναισθηματισμός ήταν μια έξορμηση ώριμασμένη μέσα στην πίστη πολλών συναδέλφων τής τέχνης. Είχε μια έμ-

βάθυνση αισθητική, στα πιο καιρία προβλήματα. Είχε ανοίξει έναν ορίζοντα αισθητικών επιτευξέων, έφερανε βάρος και νόημα και πρόσφερε μέσα εκφραστικά, που μπορούσαν να δώσουν μια καλλιτεχνική επιτυχία στον καθένα που είχε τάλαντο.

Αυτό αποδείχτηκε από τις πρώτες ημέρες, που εμφανίστηκε. Οι νέοι μαγεμένοι κυριολεκτικά απ' το σταθερό όριο των επιδιώξεων του συναισθητισμού, έβλεπαν αυτόματα τις πιο βασικές απορίες τους για το πρόβλημα της δημιουργίας. Δεν είχαν πια άλλο περιθώριο για λοξοδρομήσεις κι' αμφιβολίες. Η μορφή που προσφέρει ο συναισθητισμός στην Τέχνη, ήταν εκείνη που διευθυνότανε και που δεν μπορούσαν να διαμορφώσουν οι νέοι. Το περιεχόμενο που αξιώνει, το ανθρώπινο στοιχείο του, το συγκεκριμένο γεγονός, γέμισαν τα κενά που άφισαν μέσα της, οι μεταφυσικές τάσεις κι' η άφηρημένη Τέχνη της παρακμής. Όσοι είχαν ταλέντο και καρδιά, χαρήκανε τη συναισθηματική σχολή μας σαν ένα μεγάλο γεγονός, που άνοιγε τα μάτια τους για την αληθινή δημιουργία. Εκείνοι που ένοχλήθηκαν φοβερά, είναι οι καυμένοι στεγνοί και χωρίς καμιά πνοή γεροντάκοι, που χρησιμοποιήσαν τα γλωσσά νειάτα τους για την ηδονιστική έσχατολογία κι' έζησαν τόσα χρόνια στάση στα μάτια των συνανθρώπων τους, με τις κουρασμένες και μονότονες αδράνειες του έρμητισμού των. Αυτόι όλοι που εύρισκαν καταφυγή στα διάφορα έφευρήματα των δήθεν σχολών, καλύπτοντας την ανυπαρξία της προσωπικότητάς τους, με τις ματιές και τις αλχημίες, ένοιωσαν όλη τη γύμνια τους, μέσα στο δημιουργικό όργασμο που έφερε στη ζωή μας ο συναισθητισμός. Φυσικό ήταν όλοι τους, ύστερα από την πρώτη αυταρέσκεια της βέβαιης θέσεώς των, να δοκιμάσουν σκληρή απογοήτευση και πικρία για το νέο τουτο ρεύμα, που τους παρασύρει κι' αυτούς στον αφανισμό. Η στάση τους είναι έχθρική, άμυντική, δικαιολογημένη, άφου δεν έχουν την ευρύτητα της δημιουργικής χαράς και του προικισμένου ανθρώπου, που θα τους έκαμε να χαρούν με την επιτυχία των άλλων. Έφεραν στην

επιφάνεια για παρηγοριά τους, ταυτόχρονα και επιθετικά, τον ύπαρξισμό και τον περσοναλισμό, ψευτοφιλοσοφικές διαστρεβλώσεις της έννοιας του ανθρώπου, για να μειώσουν την έντίπωση του συναισθητισμού. που άρρηνωπά και όλοσωμα τοποθετούσε το πρόβλημα της αισθητικής μορφής και το πρόβλημα του ανθρώπου στην Τέχνη. Αντί να προκαλέσουν ενδιαφέρο ανάμεσα στις τάξεις των νεώτερων, δημιούργησαν αντίθετα μιαν αντιπάθεια και μιαν αντίστροφα ίσχυροποίηση των άρχων και των κατευθύνσεων του συναισθητισμού.

Ένας χρόνος που ο συναισθητισμός παρουσίασε στην Ελλάδα τους πινάκες και τα κείμενά του, τις απόψεις του και την όρημητική δυναμικότητά του, κι' έχουμε μιαν αναμφισβήτητη πνευματική ζωή γύρα απ' τις αρχές και τ'όνομά του. Όσοι παρακολουθούν τους «Νέους Ρυθμούς» σαν περιοδικό και σαν πνευματικό όργανο του συναισθητισμού, με το όποιο προβάλλουν την θεωρία τους και πραγματώνουν μιαν διεθνή επικοινωνία στα πιο ζωτικά θέματα της Τέχνης και παρακολουθούν συγχρόνως και την πνευματική ζωή από τις στήλες του υπόλοιπου πνευματικού μας τύπου, θάχουν σχηματίσει με ασφάλεια μιαν γνώμη για την ποιότητά, τη σοβαρότητα και το σύγχρονο κλίμα της δικής μας προσπάθειας. Εκτός από τη στροφή που έδωσαν κι' όλας στην τέχνη μας προς την ουσιαστικότητα, την ποιότητα, την τολμηρή ανανέωση, που εν τούτοις δεν έμοιαζε με τις άλλες δήθεν πρωτοπορίες, που κατάστρεψαν κάθε νόημα και κάθε έννοια ενότητας και δημιουργικής πνοής, εκτός από την αγάπη τους για τους άξιους νέους, που άμέσως βρήκαν τιμητικά τη θέση τους στις σελίδες και στην καρδιά μας, ισότιμοι και όμοιοι μ' έμάς, τους πρώτους πρωτεργάτες του κινήματος, εκτός από τον έκτεταμένο πίνακα της παγκόσμιας κινήσεως που είδικοί συνεργάτες μας έδωσαν με κείμενα τέχνης και λόγου, συμπληρώνοντας και υποδεικνύοντας το κοινό ή ανάλογο πνευματικό αίτημα, που σ' όλο τον κόσμο σήμερα αναπτύσσεται, δημιούργησαν οι «οί Νέοι Ρυθμοί» μιαν διεθνή έπαφή με μερικούς απ' τους πιο σημαντικούς εκπρό-

σωπους της Τέχνης, κι' επέβαλαν σεβασμό στη νέα μας λογοτεχνία και στην τέχνη μας γενικά, που γνώριζαν ως τότε από προσωπικές προτιμήσεις, κακά υποδείγματα και τις πιο άσημαντες αντιπροσωπείες μας. Το αποτέλεσμα είναι εθνικός θρίαμβος και καλλιτεχνική νίκη, γιατί ποτέ ως τα σήμερα, δεν προσοθήθηκε τόσο πλατειά και με τέτοια δικαιοσύνη, η ποιητική έπιλογή της Ελλάδας στον καλλιτεχνικό στίβο του έξωτερικού. Η Ευρώπη μιλάει με σημαντικές της υπογραφές για τη σύγχρονη πνευματική μας επίδοση, οι «Νέοι Ρυθμοί» και ο συναισθητισμός λογαριάζονται σαν τα πιο σοβαρά δείγματα της νέας Ελλάδας κι' όσοι διαβάζουν τις σελίδες μας θα νοιώθουν μαζί μας δίκαιη ύπερηφάνεια και θάναλογίζονται πόσο μέλλον άνοιγεται μπροστά μας, για την τύχη και την αξία της καλλιτεχνικής μας παραγωγής.

Στο τεύχος μας έτοϋτο διαφαίνονται καθαρά από ύπογραφές έγκυρες και φημισμένες όλες οι διαπιστώσεις μας, περισσότερο και καλύτερα από όλα τα δικαστικά λόγια. Σ' όλα τα ζωντανά πνευματικά γεγονότα της ευρώπης ο συναισθητισμός αντιπροσωπεύει την Ελλάδα τιμητικά. Οι συνεργάτες μας δίνουν τα κείμενά τους κι' εκείνα τον αντιπροσωπεύουν στο σταθερότερο χώρο των νέων προσανατολισμών στο αναγνωστικό κοινό του έξωτερικού, με ανταπόκριση τιμητική για τη χώρα μας. Συγχρόνως καταφαίνεται καθαρά πόση διεύδυση στη ζωή επέτυχε ο συναισθητισμός, που άποδεικνύεται πως όχι μόνο δεν αποκλείει κανένα, μαντίθετα χωράει όλους όσους μπορούν να προβάλλουν ένα γνήσιο και προσωπικό τόνο.

Έγιναν πολλά στο μικρό χρονικό διάστημα των δέκα μηνών, που μέσα στο στενό περιθώριο του τόπου μας και σε σύγκριση με το χάος που επικρατούσε στη λογοτεχνία μας και τις καλές τέχνες, είναι ακόμα περισσότερα. Όμως έχουμε ακόμα μεγάλο δρόμο. Όμως ο όπλισμός μας ο θεωρητικός, οι δημιουργοί πρωτεργάτες και η αλήθεια του συναισθητισμού, όλο και θα μεγαλώνουν την ώραία υπόθεση του κινήματός μας.

Με πνευματικά ή αισθητικά μέσα κι' έπιχειρήματα, κανένας δεν τόλμησε νάντιμετωπίσει το κίνημα του συναισθητισμού και το καλλιτεχνικό υλικό που περικλείνει για όλες τις περιοχές της τέχνης.

Οι μόνες επιθέσεις που δέχτηκε ήταν προσωπικοί λίβελλοι, κακοήθειες ποιότητας χαμηλής, κουτοπονηριές, τόσο διαφανείς, που όχι μόνο δεν άξιζαν τον κόπο ν' άπασχολήσουν και να ένοχλήσουν τους σοβαρούς κι' αξιοπρεπείς ανθρώπους, μα και που άφιναν καθαρά να διαφανούν οι σκοποί των επιθέσεων κι' οι άνθρωποι που τις παρακινούσαν.

Ο Συναισθητισμός είναι μιαν αρχή πολύ καθαρή. Έχει χυμό και ζωντάνια, έφρόδια και νέα στοιχεία, συγκίνηση και βαρύτητα, συνέπεια και ανθρωπιά, που μόλις ήρθαν σ' έπαφή με τον κόσμο που διψούσε για μιαν δροσερή αποκάλυψη, μαρμαμένος από τα φρικαλέα υπόλοιπα των αλαμπουργέζικων κατασκευασμάτων, έδειξαν τη λαμπρότητά τους και τη σύνδεσή τους με τους ανθρώπους.

Ο άρχηγός του συναισθητισμού, ο Βαλσάμ, έκλεκτός ζωγράφος, έμπνευστής της νέας αισθητικής, οι στενοί συνεργάτες του, ποιητές και λογοτέχνες όλκιμης, στοχαστές κι' έρευνητές των προβλημάτων της Τέχνης, έζησαν όλοι μαζί το στερεό βάρος του όγκου των, στον περίγυρο της πνευματικής μας περιοχής. Οι «Νέοι Ρυθμοί», το όργανο των συναισθητιστών, χωρίς να συμπληρώσουν ακόμα ένα χρόνο ζωής, έδωσαν μιαν εικόνα καλλιτεχνική έκτακτης ποιότητας κι' άπόδειξαν σε ποιο σημείο θ' ανεβάσουν ακόμα το δημιουργικό μας επίπεδο, με την επίλεκτη ύλη τους, με το πρωτοφανές πνευματικό επίπεδο που διατηρούν, με την πλούσια έπαφή που εφαρμόζουν στην διεθνή επικοινωνία, και τη συνέπειά τους να προωθούν την τέχνη προς την κατεύθυνση των αισθητικών άρχων τους, με κείμενα δικά τους, μελέτες και άλλο υλικό, παρμένο από όλους εκείνους που έδωσαν το σπέρμα ή την καταγωγή προς την κατεύθυνση έτούτη.

Φυσικό ήταν να στενοχωρούν όρισμέ-

νοι άνθρωποι, όρισμένοι κύκλοι πού από καιρό παριστάνουν τόν πνευματικό παράγοντα, προοιώντας τὰ μικρά τους λόγια στό όρόσημο τών σπουδαίων. Φυσικό ήταν νά βρεθούν άξια από την παρουσία και τόν έλεγχο τών «Νέων Ρυθμών» γυμνοί, ξεσκεπαστοί, μέ τὰ ψεύτικα κατασκευάσματά τους, πού έπαργύρωναν για νά τὰ προσφέρουν στους άμύητους, τους επιπόλαιους και τους βιαστικούς, σάν γνήσια. Όλοι αὐτοί, στό μισοσκόταδο και στά παρασκηνία, άλέθουν μέ την πάντα άκάθαρτη γλώσσα τους, λόγια και κουτσομπολιά, άντάξια τής ψυχικής τους κατωτερότητας, πού δέ μπορεί ποτέ νά νοιώσει τή χαρά και την θαναμαστική όμολογία για τους συνανθρώπους τους, όπως τό νοιώθουν οί καθαροί και οί γενναίοι. Βρίζουν, ανασκαλεύουν τις άκαθαρσίες πού συνοδεύουν τό χώρο τής μικρής τους ζωής, έρευνούν τόν τρόπο τής εκδόσεως του περιοδικού μας, νοιάζονται για τὰ οικογενειακά τών συνεργατών μας, και γενικά δέν μπορούν νά ήσυχάσουν όταν βλέπουν τους «Ν. Ρυθμούς» νά αναπνέουν. Ένας από τους ανθρώπους των, πού δέν κοιτάξε ποτέ προσεκτικά τόν έαυτό του, κατεπλάγη γιατί τό περιοδικό βγαίνει μέ ... χρήματα. Θα ήθελε νά βγαίνει μέ ... κολλοκύθια λόγου χάριν και νά ναι εύχαριστημένος. Αναφέρει όνόματα πού δήθεν τό χρηματοδοτούν, πού δήθεν τό στηρίζουν. Οί καυμένοι αὐτοί άκούσιοι βιογράφοι μας, δέν μπορούν νά καταλάβουν πώς δέν είναι και έγκλημα νά μαζεύονται τρεις-πέντε πού ζούν μέ τό πάθος τής τέχνης και νά συνεισφέρουν από τό ύστερημά τους κάτι, προκειμένου νά βγάλουν ένα περιοδικό σάν τό δικό μας, πού σκουπίζει όλες τις περιττές ύλες από τους καλλιτεχνικούς χώρους. Οί μικροί αὐτοί κουτσομπόληδες άγνωστον πώς πολλά άπ' τὰ περιόδικά του κόσμου, προβάλλουν τιμητικά στην πρώτη σελίδα τους τὰ όνόματα τών οικονομικών των χρηρηγητών πού είναι άνθρωποι άσχετοι μέ τὰ Γράμματα και πού όμως έχουν περισσότερη από μās ιδέα για τή χρησιμότητα τών χρημάτων τους. Δέν ξέρουν άκόμα οί μικροί κακοποιοί τής αλήθειας, πώς όλα τὰ περιοδικά τὰ βγάζουν στην Ελλάδα οί άνθρωποι τους μέ τὰ λεπτά τους, μέ τό κύρος και τή θυ-

σία τους.

Άλλά ειδικότερα για τους «Νέους Ρυθμούς», έχουμε νά τονίσουμε μιá για πάντα τὰ έξής: α) Πώς δέν πρόκειται τὰ μικρόψυχα λόγια τους νάχουν κανένα άποτέλεσμα, εκτός από τό νά λερώνουν εκείνους πού τὰ ξεστομίζουν. β) Πώς οί «Νέοι Ρυθμοί», άπ' την πρώτη στιγμή στηρίζουν την ύπαρξή τους στην κυκλοφορία τους πού καλύπτει όλα τους τὰ έξοδα γιατί τους αγαπούν όλοι όσοι ξέρουν νά διαβάζουν, οποσδήποτε δέν δηλώνουν πώς κανένας άλλος εκτός του εκ των μελών τής επιτροπής τους Νίκου Παπλά δέν έχει κανένος είδους διαχειριστική άνάμιξη και γ) πώς οί «Νέοι Ρυθμοί» δέν πρόκειται νά σταματήσουν τό δρόμο τους, πού τόσο τους ένοχλεί και τους ξεσκεπάζει, άκριβώς γιατί έχουν αὐτό τόν προσορισμό, μαζί μέ τή θετική προβολή τής ελληνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Ό άρχηγός του συναισθηματισμού ζωγράφος Βαλσάμ, εγκαινιάζει την πρώτη του έφετεινή εκθεση πινάκων του στον «Παρνασσό» στις 11 Φεβρουαρίου. Όπως πάντα τό ενδιαφέρον για την Τέχνη του προκαλεί άληθινή άνυπομονησία στους κύκλους πού γνωρίζουν νά εκτιμούν τή γνήσια Τέχνη. Ειδικότερα για τή φρεινή περίοδο, ή εκθεση του Βαλσάμ, θά περιλαμβάνει ύπερ τους τριάντα πίνακες του καινούργιους, άνάμεσα στους όποιους υπάρχουν μερικοί εξαιρετικής λαμπρότητας. Έννοούμε τό μεγάλο πίνακά του «Πορεία του Μαγελάνου», την «Επαρχιακή σελήνη», εμπνευσμένη άπ' τό όμόνυμο ποίημα του Νίκου Παπλά, τό «Σεισμό» πού περιέχει τό τεύχος μας τουτό, τή «Συνουκία τών κακοποιών στο Βουκουρέστι», και άλλους άπ' τους όποιους αναπηδάει ή συναισθηματική τεχνουργία γεμάτη ποίηση και όνειρο, μέσα άπ' τὰ όποια τό αντικείμενο διατηρεί όλη την αντικειμενική και ύλική στερεότητά του. Ό Βαλσάμ, μέ την ιδιόρρυθμη τεχνική του, μέ τόν εκφραστικό του τρόπο και τάλλα δυναμικά του στοιχεία, μέ τὰ όποια στέρωσε τή σχολή του, δίνει έφέτος μέ

την εκθεση του, νέο μέτρο τών ζωγραφικών του δυνάμεων, αλλά και νέα άφετηρία για ξεκίνημα πού θά στηρίζεται πιά στα δεδομένα τής πρώτης επιτυχίας και στην διαδρομή πού ξανοίγεται μέ τόσο σημαντική προοπτική. Οί νεότεροι ζωγράφοι άς μιμηθούν τό παράδειγμά του. Άς άντλήσουν άπ' αὐτό τόν τρόπο τής δουλειάς τους, τό αισθητικό τους πιστεύω, άς έρμηνέψουν τό θέμα τής τεχνικής, άς ξεδιαλύνουν μέσα τους τή θολούρα πού τους άφισε ή χαοτική περιπλάνηση σε τόπους κι' εκτάσεις χιμαιρικές κι' άπαράδεκτες κι' άς συντονίσουν τις δυνατότητές τους, μέ τὰ έφόδια πού χαρίζει ό συναισθηματισμός, ίσως κι' ανακαλύψουν τό χαμένο έαυτό τους.

Η άνοικτη έπιστολή τών Ιταλών πού δημοσιεύουμε στό ειδικό μας τουτό τεύχος, ύπογραμμένη από μερικές εξαιρετικές φίρμες, πού έχουν από καιρό ξεπεράσει τὰ όρια τής χώρας τους, είναι ένα χρές συναδελφικό για ένα ξεκίνημα συγγενικό κι' όρμητικό, πού γίνεται και στην Ιταλία, για τό ξανάνθισμα τής ποιήσεως, πού γίνηκε τόσο αντιδημοτική και άπλησίαστη περιοχή για τό κοινό, άπ' άφορμή την διαλυτική και καταστροφική επίδραση πού ήσκησαν οί έρμητικοί κι' οί συρραελιστές. Είναι όμως και μιá τιμή για τους «Νέους Ρυθμούς», όχι τόσο γιατί έντολή ειδική και παράκληση έγινε προς αὐτούς για νά εμφανίσουν την ποιητική τούτη εξέγερση τών Ιταλών συναδέλφων, έναντίον τής ποιητικής άπομονώσεως, πού κήρυξαν οί διάφοροι στιχοταχυδακτυλουργοί, αλλά κυρίως γιατί μέσα από τις σελίδες αὐτής τής έπιστολής διαφαίνεται καθαρά ή επίδραση πού άσκησε ό συναισθηματισμός και στην Ιταλία, ή στις άλλες χώρες, όπου μέ άρθρα συνεργατών μας, μέ την κυκλοφορία τών «Νέων Ρυθμών» και την προσωπική άνταλλαγή αισθητικών και πνευματικών άπόψεων, οί θεωρίες και ή αισθητική μας, βρίσκουν ζωρη άνταπόκριση και άποδοχή. Όσοι διαβάσουν την άνοικτη έπιστολή τών Ιταλών ποιητών, θά θυμηθούν και θά διαπιστώσουν τις βασικότερες άρχές μας και

θά εκτιμήσουν άκόμα πιδ σοβαρά τό βάρος και τή διεθνή σημασία του συναισθηματισμού. Και από τὰ άλλα άρθρα τών ξένων συνεργατών μας και από τις δημοσιευόμενες γνώμες έπιλεκτων ξένων προσωπικοτήτων, φαίνεται ή εκτίμηση και ή σύμπτωση τώτων κοινών αισθητικών άπόψεων στις όποιες τώση προτεραιότητα έχει ό συναισθηματισμός. Οί ξένοι συναδελφοί τό ξέρουν καλά αὐτό και δέν στεροούνται ποτέ τής προθυμίας νά διατρανώσουν την τιμητική αὐτή διαπίστωση. Γι' αὐτό και στό μανιφέστο πού ετοιμάζεται από τους ζωντανώτερους σύγχρονους ευρωπαίους τής ποιήσεως και τής τέχνης γενικά, ό συναισθηματισμός θάχει την πρωτοκαθεδρία όπως οί ίδιοι σάν χρές τους τό θεωρούν.

Τ Α Β Ι Β Λ Ι Α

ΚΩΣΤΑ ΜΑΚΙΣΤΟΥ : Σίφουνας
(νουβέλλα τής πείνας) Έκδότης Μαν-
ρίδης, Αθήνα 1949.

Τα τραγικά γεγονότα τής Κατοχής, ό Ιστορικός λιμός πού άποδεκάτισε τό λαό μας, και πού μονάχα μέχρι τώρα, ή ποίηση ώρισμένων ποιητών μας έθιξε, καθώς και μερικές διηγηματογραφικές άπόπειρες, σπαρμένες έδώ και κει, σήμερα βρίσκει την εκφρασή του σ' ένα πεζογράφημα πρώτης γραμμής.

Ο κ. Μάκιστος είναι μυτιληνός, κι' έζησε, ως φαίνεται από πολύ κοντά την τραγωδία τών νησιών του Αιγαίου στους μαύρους μήνες τής πείνας, κι' όπως μπορώ σάν αϊγαίατίσα νά ξέρω, είναι ένα από τὰ πιδ πιστά και πολύτιμα χρονικά πού έχουν γραφτεί πάνω σ' αὐτό τό τραχύ θέμα. Είναι εύτύχημα γιατί βρέθηκε ένας άνθρωπος μέ καρδιά, πού είναι επί πλέον και λαμπρός λογοτέχνης, να διαφυλάξει τό φοβερό θησαυρό τών άναμνήσεων και τών ντουκουμένων άπ' τή θεομηνία αὐτή, σ' ένα πικνό και οργανωμένο βιβλίο. Και σάν άπλό χρονικό, ή εργασία του κ. Μ., θάχε άνυπολόγιστη αξία Ιστορική, τόσο περισσότερο γιατί, μεταπολεμικά παρατηρήθηκε, στους λογοτέχνες μας μιá τάση ν' άποσιωπηθεί και νά λησμονηθεί αὐτή ή φριχτή έθνική τραγωδία πού άντικρύσαμε όλοι μέ τὰ μάτια μας, περισσότερο από ένα χρόνο. Γι' αὐτό

ή νουβέλλα του κ. Μ., έχει και ήθική σημασία πρώτου μεγέθους: Γιατί υπενθυμίζει και υπογραμμίζει την ευθύνη και το πνευματικό χρέος του λογοτέχνη, αντίκρου στα ιστορικά γεγονότα της εποχής του, όταν μάλιστα αυτά είναι τόσο μεγάλα και αλησμόνητα. Γι' αυτό χαιρετώ ειλικρινά το βιβλίο και σαν ιστορική συμβολή και σαν προσφορά λογοτεχνική. Είναι ή φωνή του λαού μας, που δεν πρέπει να την κατασκαπάζουν τα άλλα γεγονότα, είναι το σπαραχτικό παράπονο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων αυτής της γης, που βρήκαν τον πιο άπεριγραπτο θάνατο, λίγο ύστερα απ' τις δάφνες του αλβανικού έπους, και που συχνά καταφαγώθηκαν απ' τα σκυλιά.

Το βιβλίο τούτο έρχεται έπίκαιρα να υπενθυμίσει στους καθιερωμένους πεζογράφους μας, που παλιά έδιναν πρωτεύουσα σημασία στο στοιχείο του ανθρώπινου πόνου κι' έκαναν όνομα και τύχη, μονάχα χάρη σ' αυτό, κάποιο χρέος που άμείλησαν. Ίδιαίτερα στον κ. 'Ηλία Βενέζη, που ταξίδεψε στην 'Αμερική για ν' ανακαλύψει, λέει, το «νέο μύθο», περιφρονώντας τον άνεξάντλητο μύθο της έλληνικής γης.

Ό άγνωστός μου Κώστας Μάκιστος, που πρώτη φορά πιάει και γράφει ένα πεζογράφημα, που σ' ώμορφιά κι' ανθρωπιά, να μπορεί εύθως να συγκριθεί με τα πιο άρτια της σύγχρονης πεζογραφίας μας, περνά στα κούφια. Είναι ίσως γιατί το ύλικό του, καίει πολύ, ίσως κιόλας να το άπεχθανόμαστε, γιατί θυμίζει στο τσουρούτικο μπόι μας τον ύψηλότερο Γολγοθά των έλλήνων, ίσως να τον ξεχάσαμε κι' όλας. Οι βολεμένοι εύκολα ξεχνούν...

Είναι ένα βιβλίο που έρχεται να ραπίσει τα μάγουλά μας, είναι ή φωνή εκατοντάδων χιλιάδων νεκρών, φτασμένη από τον κάτω κόσμο. Πάνε δυο μήνες που το διάβασα. Δεν έγραψα άμέσως, έπίτηδες, για να καταλαγιάσει μέσα μου ή τρικυμία που σήκωσε. Για να γράψω όσο πιο ψύχραιμα μπορώ, άν κι' αυτό δεν είναι κι' όλοτελα τίμιο. Άνοιγοντας το, ξαναφουντώνει μέσα μου ό καύμος και μία έπιθυμία άβάσταγη, να το ξαναδιαβάσω.

Δεν λείπει τίποτα απ' αυτό το πεζογράφημα, που άν και πιστό χρονικό στη βάση του, αναπτύσσει μία σύνθεση πολυπρόσωπη, με πρωταγωνιστή, πρωτομάρτυρα θα έλεγα, ένα άγύρι 14 χρονών, τον Κουμή, που δυο μήνες τώρα δέ φεύγει από τα μάτια μου και το νού μου. Ό Κουμής, κι' ή μάνα Στανθία, ή μάνα του, δυο ύπάρξεις όλοκληρωμένες απ' το συγγραφέα, μ' ένα πάθος σπάνιο. Ένα άσκέρι, μία λιτανεία από μεγαλομάρτυρες, πλαισιωμένων με τη σκληράδα των ήμερών και των ανθρώπων, με τη βρώμα τους και την ευωδιά τους, κινούνται δραματικά στη μονομαχία τους με το θάνατο, Όποιος έ ν σ α ρ κ ώ θ η κ ε τους μήνες του 41, όποιος παρακολούθησε την έθ-

νική συμφορά με τη δίψα κάποτε να την ζωντανέψει με το λόγο, κι' ή ύποφαινομένη είναι μία στους όσους, θα όμολογούσε πως μέχρι στιγμής, κανένας άλλος, ούτε ποιητής ούτε πεζογράφος, ούτε μουσικός, μάς έδωσε έναν τέτοιο πίνακα. Έξαιρέση έκανε μία ζωγράφος: ή Σελέστ Πολυχρονιάδου, και πολύ λιγότερο ένας γλύπτης: ό Καπράλος. Ή πρώτη μόλις λευτερωθήκαμε παρουσίασε μία ιστορική έκθεση της Πείνας στον «Παρνασό», που με τις γνωστές δραματικές αναταραχές, έπερασε σχεδόν άπαρατήρητη. Ή κυρία Σελέστ, και άξίζει να το μνημονεύσω έδω, ζωγράφιζε μέσα στην Κατοχή τα φοβερά της συμπλέγματα, και με κίνδυνο να τουφεκιστεί απ' τους γερμανούς, έκρυβε τα σχέδιά της από σπίτι σε σπίτι. Έκατοντάδες Κουμήδες και μάνες Στανθίες, που πάλευαν άκαρπα με το θάνατο. Μία πολυάριθμη συλλογή πινάκων και σχεδίων, που μία χώρα σεβόμενη την ιστορία της, έπρεπε να την αγοράσει όλόκληρη και να ιδρύσει μ' αυτή μία ειδική Πινακοθήκη, που να θυμίζει παντοτινά το ύψος της θυσίας αυτού του λαού στον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο.

Ό κ. Μάκιστος έρχεται να συμπληρώσει τη ζωγράφο με μία πυκνογραμμένη νουβέλλα. Έδω οι μάρτυρες κινούνται, πληγισμένοι, σκέπονται, μηχανεύονται, άγανακτούν, ύπομένουν και κάποτε φιλοσοφούν. Ένας «άπομακρυσμένος» απ' το χειμώνα του λιμού, ένας που «άμυδρά» θυμάται, ένας που τον «άποφεύγει», διαβάζοντας το «Σίφουνα», μπορεί να τον θεωρήσει ύπερβολικό... Όσοι όμως θυμούνται, κι' είναι καμπόσοι, μπορούν να βεβαιώσουν πως ό συγγραφέας του, όχι μόνο δεν ύπερβάλλει, αλλά σά γνήσιος λογοτέχνης, φιλτράρει και μετουσιώνει το όραμα εκείνο, φτάνοντας συχνά να το άπαλύνει και να το γλυκαίνει με λυρικούς χρωματισμούς, κι' αυτό είναι το μόνο ψεγάδι που του βρίσκαω. Έχει μία πρόθεση, θαρρείς, να άμβλύνει την τρομακτική ωμότητα των ρεαλιστικών πινάκων. Του το συγχωρώ, γιατί ό πρωτομάρτυρας του βιβλίου, είναι ένα τρυφερό άγύρι, κι' είναι άνάγκαια ή συνύπαρξη μιας διάχυτης άθωότητας μέσα στο άπάνθρωπο και όδυνηρό τοπίο. Ίδιαίτερα πρόσεξα την ψυχολογία του παιδιού, που μολονότι την έξαντλει, δεν πέφτει ποτέ, πράγμα που δείνει ειδικές ίκανότητες του συγγραφέα, στο δυσχερή αυτό τομέα της παιδικής ψυχής. Σε τίποτα δεν ύστερεί και πουθενά δεν περισεύει ό λόγος του, άς τον κάμει να βράζει σαν μούστος, ό ειλικρινής του ανθρωπισμός, που όρμά από παντού είτε θετικά είτε άρνητικά. Τό ήθικό ύψος του ήρωά του (πότε στα σχολεία θα διαβάζον τέτοια βιβλία τα παιδιά μας;) μάς θυμίζει το Γκέργκεσταμ και άλλους βορεινούς συγγραφείς που έχουν άσχοληθεί με τη σοβαρή πλευρά της παιδικής ύπόστασης Ή γλώσσα του

περίφημη, έλληνική, πεντακάθαρη, δίχως γραμματιζούμενες παρεμβάσεις, παρμένη καθ' εύθειαν, με όλο τον πλούτο της, από τα χείλια του λαού μας.

Δεν ξέρω τι να πρωτοχαρώ αισθητικά σ' αυτό το βιβλίο. Το πάθος του συγγραφέα, που σύμπτωση, κατάγεται απ' το ίδιο νησί που μάς χάρισε τη «Ζωή εν Τάφω», τις αναλογίες στη σύνθεσή του, το σπάνιο χρώμα, το ρεαλισμό που από τέτοια άπάνθρωπη άθλιότητα, γυρίζει τα μάτια προς την ώμορφιά, πεινώντας και γι' αυτήν ίσα, το ψυχολογικό του νυστέρι, ή τη ζωντάνια της αναπαράστασης των γεγονότων. Έκείνες οι δαντικές, οι ντοστογιεφσκικές παράγκες στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, με τους έτοιμοθάνατους ήρωες, με τον Κουμή που άγγελεύεται την πεθαμένη του μάνα στις τελευταίες μέρες του, τι ύλικό για ποίηση, για θέατρο, για κινηματογράφο, για εύαγγελικό κήρυγμα άγάπης!

Άν μεταφραζόνταν αυτό το βιβλίο σε μία ξένη γλώσσα, και πρέπει να μεταφραστεί, για να βγει έξω ένας τέτοιος φωτοστέφανος μαρτυρίου, μά κι' ένα τόσο άρτιο πεζογράφημα, είμαι σίγουρη, θα σημείωνε άπροσδόκητη έπιτυχία και θάφερνε τύχη στο συγγραφέα του. Κι' άκόμα και ουσιαστικό κέρδος στην Έλλάδα, που συχνά διαφημίζεται στο Έξωτερικό με καρικατούρες, ύποκατάστατα και ξεθυμασμένα από καιρό έργα.

Έγώ προσωπικά, με τις ισχνές δυνάμεις που διαθέτω, θα κάμω ό,τι μπορώ για να διαβαστεί έξω αυτό το πεζογράφημα και παρκαλώ όποιον μπορεί, να το κάνει, σαν ένα έθνικό, ανθρώπινο και πνευματικό χρέος.

ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΑ

**

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΠΑΠΑΛΗΜΑ: Νέα Έλληνική Γραμματολογία— Γενικά Στοιχεία, Άθήνα 1948, σελ. 400.

Ύστερα από τη δημοσίευση των Στοιχείων, μιας συγκριτικής φιλολογικής εργασίας, ό Άδ. Παπαδήμας όλοκληρώνει μία πλατύτερη και σημαντικότερη συμβολή στην έπιστήμη της Φιλολογίας και της Κριτικής, με τη νέα αυτή μελέτη του γύρω απ' τη Νεοελληνική Λογοτεχνία, στην όποια φαίνεται να όδηγήθηκε από σοβαρή και πρωτότυπη μέθοδο, που του επέτρεψε την άποτελεσματική αντιμετώπιση δυσχερών έρευνών και την άναψηλάφιση και την έπιμελέστατη συμβουλευτική περιεργασία άναρίθμητων έργων. Ό διαπρεπής κριτικός, που μεταξύ

άλλων είναι και πολύγλωσσος, άφου μετέφρασε λογοτεχνικά, αισθητικά και κοινωνικά έργα άναμφισβήτητης άξιας, απ' τη ρωσική τη δανική, τη σουηδική, την κασλιάνικη και τη γαλλική γλώσσα, από το 1928 άσχολείται ως έπί το πλείστον με τα αισθητικά και γλωσσικά προβλήματα.

Τό νευραλγικό σημείο της «Νεοελληνικής του Λογοτεχνίας» αυτής, έγκειται στη μεταχείριση του πιο πολύπαθου και ένδιαφέροντος προβλήματος της νεοελληνικής λογοτεχνίας: του γλωσσικού ζητήματος. Ό συγγραφέας το μελετά κρατώντας στο χέρι κάθε άποδεικτικό πειστήριο, απ' τα πιο άπώτερα σημεία της καταγωγής του. Άν και γλωσσικό πρόβλημα δεν ύπάρχει για τους Έλληνες πιά, παρά μόνο ύφίσταται σαν καθαρά αισθητικό ζήτημα, ό κ. Παπαδήμας εν τούτοις το επαναφέρει στο φώς της ιστορικής και έπιστημονικής άντικειμενικότητας, με σκοπό να δώσει μία πειστική άνακεφαλαίωση, για ένα άποφασιστικό προσανατολισμό προς τη λαϊκή γλώσσα, που αντιπροσωπεύει τη ζωντανή παράδοση μέσα στην πνευματική και ήθική γνήσια δύναμη της νεοελληνικής φυλής.

Ή δημοτική γλώσσα, λέγει, μιλεί στην καρδιά των έλλήνων δίχως περιστροφές. Ή διγλωσσία, που άνάγεται σε πάρα πολύ μακρυνές ρίζες κι' έποχες, άρχίζει πραγματικά σαν πρόβλημα, απ' το Βυζάντιο και ξαναφαίνεται σαν τέτοιο, ύστερα από την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και με διάφορα και ποικίλα έξελικτικά στάδια, φθάνει μέχρι τις ήμέρες μας. Ή έλλειψη σταθερού προσανατολισμού στη λαϊκή γλώσσα, όφείλεται κυρίως στην πολύχρονη τουρκική κατοχή, κατά τη σκληρή διάρκεια της όποιας, ό έλληνικός λαός συσπειρώθηκε γύρω απ' την έκκλησία του, που ζηλόφθονα ως σήμερα διαφυλάσσει της βυζαντινές παραδόσεις. Έξ άλλου έσφαλμένη αντίληψη των άρχαιομανών διανοουμένων, ύπεστήριζε ότι μόνο άν τα πνευματικά έργα έγγραφονταν στην άρχαία γλώσσα, θα ήταν δυνατό να σωθεί ή πολύτιμος κληρονομία των προγόνων.

Έτσι, άντι με την άπελευθέρωση της Έλλάδος απ' την τουρκική κυριαρχία, το γλωσσικό πρόβλημα να λυθεί όπως ήταν φυσικό εύχερέστερα και γοργότερα, με τη συνοχή όλων των πνευματικών και ύλικών δυνάμεων του άναγεννημένου Έθνους, μπερδεύτηκε τόσο περισσότερο, που μάταια οι Έλληνες λόγιοι μέχρι σήμερα άγωνίζονται για την έξεύρωση μιας λύσεως.

Γι' αυτό επιβάλλεται ή άνάγκη να επανατρέξομε στις φάσεις του προβλήματος και ν' άποδειχθεί, το γιατί, το πνεύμα της νεοελληνικής ράτσας πρέπει να άναζητηθεί κυρίως σ' εκείνα τα έργα, που ήρθαν και έρχονται σε άμεση έπαφή με τον πολιτισμό την πραγματικότητα ενός μικρού και ήρωϊκού λαού, ιστορικού για τους άδιάκο.

πους μέχρι σήμερα αγώνες του για την ελευθερία.

Το πρώτο έθνικό έργο θεωρείται τα «Ακριτικά» Ασμάτων, ακολουθεί ύστερα το έπος του «Ερωτόκριτου», του οποίου ο συγγραφέας καθορίστηκε απ' τον Κοραΐ ως «Όμηρος της λαϊκής λογοτεχνίας». Ακολουθούν τα τραγούδια του Ρήγα Φεραίου, με τα όποιον το άρματωλίτικο πνεύμα κατεβαίνει απ' τον Όλυμπο, τη Λιάκουρα, την Πίνδο, και ποτίζει τους κάμπους. Έτσι ο Ρήγας εκπροσώπησε ένα είδος λαϊκού Απόλλωνα στη μαρτυρική αυτή χώρα, και οι πρώτες στροφές της λύρας του, στροφές άγνωστου πατριωτισμού, μεταβάλλουν εκείνη την εποχή το ρομαντικό και πλατωνικό φιλελληνισμό της Εύρωπης σε μιὰ άληθινή δύναμη, και οι στίχοι του ερεθίζουν και ζυπνούν την πράσινη έλπίδα στους σκλάβους των Βαλκανίων.

Τα σύνορα του ελληνικού λαού χαρακτήκαν με το αίμα των ήρώων και των μαρτύρων του. Τότε ακριβώς προβάλλει η φωτεινή και εκ γενετής καλλιτεχνική φυσιογνωμία του Διονύσιου Σολωμού, που δίνει στο λαό αυτό πρώτη φορά λογοτεχνική συνείδηση. Ο Σολωμός πιστεύει στη δύναμη της γλώσσας του λαού, και ντύνει με αυτή την ποίηση του, αν και η τέχνη του, μίγμα ενός δυτικού ρομαντισμού και ενός κλασικισμού, αναπτύσσεται σε μιὰ υψηλότερη σφαίρα λογοτεχνικού ιδεαλισμού. Ο ύμνος του στην Ελευθερία, ξεπερνά τα όρια των νησιών του Ιονίου, και γίνεται ο έθνικός ύμνος, που θερμαίνει με τους στίχους του την καρδιά κάθε Έλληνα πατριώτη. Αργότερα ο Βαλαωρίτης στά «Μνημόσυνα», θα διαδηλώσει ακόμα πιο έντονα, πως η γλώσσα του λαού θα είναι η γλώσσα της νεοελληνικής λυρικής ποιήσεως. «Μ' αυτή τη γλώσσα, λέγει, το ελληνικό έθνος έθρήνησε απ' το Μωάμεθ το Β' τον κατακτητή, μέχρι τον άπελευθερωτή Ρήγα. Μ' αυτή τη γλώσσα, ο άρματωλός και κλέφτης τραγουδούσαν στην Πίνδο, στον Κίσαβο, στον Όλυμπο. Οι άλυσιδες, τα κλάματα, η καταδίωξη, οι μάρτυρες, οι κρεμάλες, το αίμα, οι κάθε είδους δηώσεις, καθάγιασαν αυτή τη γλώσσα».

Και ο Παλαμάς στο σύνολο του έργου του πιστεύει στη δημοτική. «Μονάχα η γλώσσα του λαού, γράφει, μπορεί να σε κοινωνήσει την ύψηλη συγκίνηση. Με την καθαρεύουσα δε γίνεται ποίηση». Ο λυρισμός του μεγάλου ποιητή, έχει τις ρίζες του στο δημοτικό τραγούδι και στο νεώτερο ελληνικό μύθο, οι πηγές των οποίων μίλησαν στην καρδιά του, ακόμα όταν ήταν μικρό παιδί. Στην ίδια γλώσσα έγραψαν και άλλοι σπουδαίοι ποιητές ως ο Μαλακάσης, ο Γρυπάρης, ο Σικελιανός, ο Μελαχρινός, ο Βάρναλης και όλοι οι νεώτεροι.

Από τη λεπτομερειακή και φωτεινή εξέταση του Αδ. Παπαδήμα πάνω στην καλ-

λιτεχνική παραγωγή της νεοελληνικής λογοτεχνίας, απ' τις πηγές της ως τη σημερινή της ανάπτυξη και τις έκδηλώσεις της, συμπεραίνει κανείς άμέσως και δίχως δυσχέρεια, ότι ένας μελετητής της, όφείλει να ανατρέξει στην πρόσφατη έθνική ιστορία και πρό παντός να μελετήσει τις παραδόσεις του ελληνικού λαού. Γιατί, και είναι τιμητικό για τους Έλληνες λογοτέχνες, το έργο τους ποτίζεται άμεσα ή έμμεσα από το θησαυρό της λαογραφίας τους, και ο έντεχνος λόγος τους είναι, μπορεί να πει κανείς, ή σάρκα και το αίμα, ή συνισταμένη, αυτής της μεγαλειώδους παραδόσεως. Κάθε έρευνητής μάλιστα ξένος, που θ' αντιπαρέλθει αυτό το βασικό σημείο, θα πέσει σε σοβαρά σφάλματα.

«Η νεοελληνική ζωή, λέγει ο Αδ. Παπαδήμας, παρουσιάζει διάφορες και ποικιλόμορφες έκδηλώσεις. Άς σκύψουμε πάνω της με αγάπη, γιατί μόνο έτσι θα ξεπεράσουμε την άγωνία της ψυχής του Έλληνισμού μέσα στο νέο άφανισμό της παγκόσμιας καταγίδας. Με το άκτινοβόλο φως της ζωντανής μας γλώσσας, που τα άξια χέρια παλιών και νέων λογοτεχνών μας τόφεραν ως τα τετραπλά πλαίσια της μουσικής έκφρασης, θα φωτίσουμε όλα τα προβλήματά μας».

Ίσως σ' αυτό τον έρωτα του συγγραφέα για τη δημοτική γλώσσα, να όφείλεται ότι μέσα σε μιὰ τέλεια ισορροπημένη ιστορικοαισθητική σύνθεση, κρίνει ίσως πολύ άσχηρά το έργο του Κωνσταντίνου Καβάφη, του οποίου την ποίηση καθορίζει ως παραρηκασμένη, αισθησιακή και αντιλυρική. Ως γνωστό ο νεοέλληνας άλεξανδρινός ποιητής ύστερα από τον Κάλβο, προτίμησε τη χρήση της καθαρεύουσας. Ίσως κιόλας, ο συγγραφέας να ύψώνει δίκαια τη φωνή του, αντιδρώντας κατά ένα τρόπο στους φλογερούς όπαδούς του Καβάφη, που του προβάλλουν έναντιον του Σολωμού και του Παλαμά.

Η «Νεοελληνική Λογοτεχνία» του Αδ. Παπαδήμα, είναι κάτι το νέο, χρήσιμο και έπαγωγό, στον τομέα των νεοελληνικών σπουδών και αξίζει την προσοχή τόσο των ειδικών ελληνιστών όσο και των μελετητών της φιλολογίας και της αισθητικής. Η αξιόλογη αυτή έκδοση θα έχει ως συνέχεια ένα δεύτερο τόμο, όπου ο συγγραφέας θα διαπραγματευτεί το νεοελληνικό θέατρο και τη σύγχρονη κριτική της χώρας του.

ΠΑΟΛΟ ΣΤΟΜΕΟ

Υ. Γ. Έχω ύπ' όψει μου και την πρόσφατα έκδοθείσα Ιστορία της Έλληνικής Λογοτεχνίας» του Κ. Θ. Δημαρά, για την οποία θα γράψω προσεχώς.

Π. Σ.



ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΥΡΟΛΟΝ

TAKH BALSAM

ΞΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ

GIOVANNI CARDELLA: «Τὸ ξέρουν τ' ἄστρο» (ποίηματα).

Ὁ κ. Καρντέλλα ἀρχίζει τὴ συλλογὴ τοῦ μὲ τὸς ἐξῆς στίχους: «Ἀλήτη ἀδερφέ μου, ποῦ πηγαίνεις—μὲ γυμνά πόδια καὶ μαλλιά στὸν ἄνεμο!—Μήπως γνωρίζω; Ἔτσι περπατῶ,—πολὺ ὄνειρεύομαι, κάτι ζητῶ, ποτὲ δὲν ξαποσταίνω.—Τὶ μπορεῖ νὰ ζητᾷς ἐσὺ τρελλὲ ἀλήτη;—Μπορεῖ ἓνα ἄστρο, μιὰ καρδιά, μπορεῖ καὶ τίποτα!»—Στὸ σύνολό τῆς ἡ ποίηση τοῦ κ. Κ. εἶναι καλὰ ὀργανωμένη, πλοῦσια σ' εὐαισθησία καὶ εἰλικρίνεια κι' ἀκόμα μεστή ἀπὸ ἓνα στοχασμὸ πούχει ὀριμᾶσει καὶ ψυχραιμίσει ἀπ' τὶς συγκινήσεις τῆς πρώτης νεότητος. Συντηρητικὸς στὰ ἐκφραστικά του μέσα καὶ μὲ μιὰ ἀδιακόσμητη ἀπλότητα τραγουδᾷ κοινὰ θέματα, μὲ ἓνα φιλολογικὸ θάλεγε κανένας τόνο. Ἡ ἰδιαιτέρα καὶ προσφιλές του προσήλωσι στὰ περασμένα, καὶ σ' ἓνα κοσμικὸ ὄραμα, ποῦ ἀντιλαμβάνεται καθαρὰ ἰδεαλιστικά, δημιουργεῖ ἓνα λυρικὸ πεδίο ρομαντικῆς θερμοκρασίας, στερεό, ἄψογο στιχουργικά, λεκτικά εὐφορο, ποῦ ὅμως, δὲ σοῦ δίνει τὸ ρίγος. Ἡ ἀνταπόκρισή του μὲ τὸν ἀναγνώστη συντελεῖται ἐντελῶς τυπικά. Ἀμυδρὰ μέσα ἀπ' τὴν ἔκφρασή του διακλαδώνεται, ποῦ καὶ ποῦ, ἡ ὑπόγεια φλέβα, ποῦ νομίζω, ὁ ἐκλεκτὸς σικελὸς λογοτέχνης, δὲν ἐκμεταλλεύεται ὅσο καὶ ὅπως θὰ ἔπρεπε. Ἔτσι, ἔχομε μπροστὰ μᾶς ἓναν κόσμον λυρικῆς διασποράς, θὰ ἔλεγα, ποῦ γιὰ νὰ συγκεντρώσεις τὴν ποσότητα τῆς οὐσίας του, θὰ πρεπε νὰ περιηγηθεῖς ἑκατοντάδες ἄψογες λογοτεχνικὲς σελίδες (ἔχω ὑπ' ὄψει μου καὶ ἄλλα δυὸ βιβλία τοῦ ἰδίου), δεκάδες ποιήματα ἄρτια ἐνορροηστρωμένα.

Εἶναι ὁ ποιητῆς, ὁ ὀργανωμένος ὁ δίχως ἐλάττωμα τυπικὸς, ὁ στοχαστῆς, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲ μπορεῖς νὰ νιώσεις ἄλλο ἀπὸ ἓνα διακριτικὸ σεβασμὸ. Δὲν σὲ συνεπαίρνει, δὲ σοῦ γενᾷ ἐρωτήματα, δὲν ταραξεῖ νὰ νερά τῆς ἡμερία σου. Πιστεύω, πῶς αἰτία εἶναι, ὁ κάπως ἀναρχονιστικὸς τρόπος τοῦ κ. Κ. νὰ θεᾶται, νὰ σκέπτεται καὶ συνεπῶς νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ ἐκφράζεται. Αὐτὴ ἡ ἀπουσία του ἀπ' τὶς ἀγωνίες τῆς ἐποχῆς, αὐτὴ ἡ ἔλλειψις κροδασμοῦ στὸ λόγο του, δὲν εἶναι μόνον συνέπεια μιᾶς ἡμέρας καὶ ὄνειροπόλας ἰδιοσυγκρασίας, ἀλλὰ καὶ ἀγωγῆς καὶ πίστης. Εἶναι μιὰ χτυπητὴ περίπτωση ἢ δική του, ποῦ δικαιώνει ὅλη τὴ νέα ποίηση, τὴν ἀκατάστατη, τὴν ταραχώδη, τὴν ἐλαττωματικὴ ἔστω, τὴν ἀκομψή, τὴν ἀμυση, ποῦ ὅμως, ἔχει νὰ μᾶς διηγηθεῖ καὶ νὰ μᾶς μεταδώσει τὸ ἄσθημα τοῦ ποιητῆ. Ὁ κ. Κ. εἶναι ὄριμος καὶ γνωστὸς συγγραφέας, ἔχει πιά στρεφωμένους πεποιθηθεῖς κι' ἓνα πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ ὄχι συνηθισ-

μένο. Ἐκ μέρους 'μου, θᾶταν τοῦλάχιστο ἀφέλεια, νὰ τοῦ ὑποδείξω ἀπὸ ποῦ πνέει ὁ ἄνεμος....

FERNANDA REGALIA FASSV: «Τὸ μυστικὸ μου θερμοπήπιο» καὶ «Μελαγχολία σὲ μαῦρα τσίνορα», (ποίηματα).

Τὴν ἐκλεκτὴ ἰταλίδα ποιήτρια τὴ γνωρίζω στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ πρόπερι ἀπ' τὴν «Ποιητικὴ Τέχνη» μὲ τὸ τελευταῖο βιβλίο τῆς «Ἐποχὴ Τρύγου», ἀπ' ὅπου καὶ μετάφρασα κάμποσα ποιήματα. Καὶ στὰ βιβλία τῆς αὐτὰ ποῦναι προηγουμένα, τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο κυριαρχεῖ ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο. Ἐνας ἐρωτισμὸς ἀπεριόριστος καὶ γυμνός, ποῦ κυριολεκτικὰ εἰσβάλλει ἀπὸ κάθε ἀφορμὴ καὶ πλημμυρίζει τὰ πάντα. Ἡ κυρία Φάσσου, τραγουδᾷ, θάλεγε, γιὰτι ἀγαπᾷ, γιὰτι ζηλεύει γιὰτι πονᾷ ἐρωτικά. Μόνον καὶ μόνον, γι' αὐτό. Δὲν ὑποπεύσεται ὅτι μπορεῖ τίποτ' ἄλλο νὰ τὴ συγκινήσει. Ἔχει μιὰ πλοῦσια κι' ἄφθονη νεότητα, ἀναπτυγμένη σὲ πολὺ ψηλοὺς βαθμοὺς πάθους ποῦ μᾶς τὴ δίνει ἀσπάρουσα μέσα σ' ἓνα λυρικὸ ὄργιο. Γιὰτι ἡ ἀξία τῆς φυσικᾶ δὲν ἔγκειται στὴ θηλυκὴ τῆς θερμοκρασία, ὅσο στὴ μουσικὴ καὶ συχνὰ πολὺ καθαρὴ καὶ καινούργια φωνή τῆς, ποῦ κατορθώνει νὰ ντύνει μὲ ἀγνότητα καὶ τοὺς πιὸ προκλητικὸς τῆς πόθους: «Τὸ στόμα μου εἶναι ἓνα ῥόδο μισάνοιχτο — μ' ἓνα χαμόγελο σὲ κερνᾷ τὴ γύρη του — ποῦ σὺ ρουφώντας τὴν τὴν κάνεις μέλι», Κι' ὕστερα: «Σὲ καρτερῶ, —μὰ ὅταν θάρθεις, βουβὴ θὰ μείνω— νὰ μὴν ταραξῶ τῆς προσμονῆς τὸ ποιήμα—ποῦ θ' ἀντικρύσεις μουσικὸ στίς κόρες τῶν ματιῶν μου».— Ἡ φράση τῆς εἶναι ἀπλή μὰ ὄχι τυχαία, κι' οἱ λέξεις τῆς ταιριάζονται μὲ μουσικὴ ἱκανότητα κάπου κάπου πολὺ σύνθετη. Στὴ μεγάλη δασκάλια τοῦ ἐρωτικοῦ πένθιμου τραγουδιοῦ, τὴν Ἄντα Νέγκρι, (τὸ βιβλίο τῆς Μάρας) φαίνεται ἡ κυρία Φ. νὰ καθρεφτίστηκε ἀρκετὰ. Καὶ δὲν εἶναι ἴσως δίχως πρότυπο αὐτὴ ἡ ζεστὴ τῆς ἀπλότητα, αὐτὴ ἡ καίρια ἐρωτικὴ φράση, ἡ τόσο αἰχμηρὴ καὶ θαρραλέα. Σὲ πολλὰ τραγούδια τῆς, ἀκούεται εὐκρινῶς ἡ ἡχὴ τῆς φωνῆς τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀδελφῆς τῆς. Εἶναι πρὸς τιμὴν ὅμως τῆς κυρίας Φ., τὸ πῶς ἐπαναλαμβάνει μὲ δικὸ τῆς τόνο τὴ γυμνὴ καὶ δίχως πέπλα ἐρωτικὴ ἐκείνη φωνή: «Νύχτα κι' εἶμαι μονάχη—ὅμως σὲ νιώθω πλάι στὸ μαξιλάρι μου—σὰ μιὰ δροσιὰ διαπεραστικὴ—Τὸν ὕπνο περιμένοντας χαμο γελῶ στὸ πρόσωπό σου—ποῦ μοῦ γελᾷ μ' ἓνα λεπτὸ ἐρωτικὸ παιχνιδισμα—Ἄν κάτι ἀγγίσει τὸστρακο τοῦ αὐτιοῦ μου—καὶ βᾶψει πορφυρὰ τὰ μάγουλά μου—ἐσὺ εἶσαι—ποῦ ψιθυρίζεις λόγια τσουχτερά—καὶ τὰ ροσκία τῶν φλεβῶν μου ἀναστατώνεις—καὶ τάνταμώνεις θελκτικὰ μὲ τόνειρο.—Σένα

θυμάμαι και ριγώ—μέσα στα κάτασπρα λινά σεντόνια».—Η Φερνάντα Ρεγκάλια Φάσσο, και δεν είμαι εγώ που θά το πω πρώτη, είναι μια από τις δεξύτερες σύγχρονες γυναικείες ιταλικές φωνές.

G. BATTISTA FROGGIO: "Ελληνες λυρικοί (Σαπφώ, Αρχίλοχος, Αλκμάνης, Ανακρέων). Νά ένα βιβλίο που δέ μπορεί νά μάς αφήσει αδιάφορους. Τούτη ή αγάπη τών Ιταλών ποιητών στητ αρχαία μας Μοῦσα, είναι κάτι, που ἀμφιβάλλω, ἄν μπορεί κανείς νά συναντήσει σέ ἄλλη εὐρωπαϊκή χώρα. Οἱ Ἴταλοί ποιητές, που κατά μεγάλη ἀναλογία εἶναι ἐπιστήμονες φιλόλογοι, μελετοῦν μέ πάθος τήν κλασσική μας Λογοτεχνία καί εἶναι ζήτῃμα τιμῆς γι' αὐτοῦς νάχουν στό ἐνεργητικό τους ἕνα δυό μεταφραστικά ἔργα. "Ἐτσι βλέπομε, τοὺς ἀρχαίους μας ποιητές νάχουν μιά τέτοια δημοτικότητα στην Ἰταλία, μιά τέτοια ἐπίμονη ἐκδοτική ἀνανέωση ἀπό γενεά σέ γενεά, ποῦναι νά θαυμάζει κανείς καί νά πέρνει μαθήματα.

Ὁ κ. Φρότζιο μάς δίνει ἀποσπασματικά τέσσερις ποιητές, ἀντιπροσωπευτικούς μιάς μεγάλης Ποίησης που ἄσθηκε, κι' ἀπό τήν ὁποία ἀρκοῦν καί τὰ συντρίμια, γιά νά μάς πείσουν γιά τή λάμψη τῆς. Δέν εἶναι ποτέ ἐπανάληψη ἢ προσπάθεια νά μεταφράζομε σέ σύγχρονα γλωσσικά κείμενα, ἔργα ποιητικά, που σέ κάθε ἐποχή ἔχουν πάντα κάτι νά διδάξουν, ἀπό τή διαύγεια, τή λιτότητα καί τήν ἀπλότητά τους. Ὁ κ. Φρ. μεταφράζει σ' ἐλεύθερους στίχους, μ' ἕναν τρόπο, θάλεγα, ἀέρινο, που ἐπιτρέπει νά μὴν τόν κατατάξει κανείς στη χορεία τών ἱταλών νέων ἰδίως ποιητῶν, που ἀσκοῦνται μεταφράζοντας τοὺς κλασσικούς μας. Κάτι περισσότερο λοιπὸν προσφέρει ἀπὸ κείνους, μάλιστα σήμερα, θά μπορούσε κανείς νά πεί, πὼς γίνεται καί συνεπικούρος τῶν ὑγιῶν στοιχείων, που ἐπιδιώκουν τήν ἀποκατάσταση τῆς ποιήσεως, ἀποκαλύπτοντας τήν ἀλάτῃτη λυρική γλῶσσα τῶν δασκάλων προγόνων.

"Ὅχι δίχως σκοπιμότητα, ὁ ποιητής Ἄλντο Καπάσο στόν πρόλόγο του, μνημονεύει τὸν ποιητὴ Κουασιμόντο, ἕναν ἀπ' τοὺς κορυφαίους τοῦ ἐρητισμοῦ, που μεταφράζοντας τελευταία ἑλληνες κλασσικούς, μέσα στοὺς ὁποίους καί ἀριστοργηματικά, ὅπως λέγεται, τήν ἀισχύλεια Ὁ ρέσ τ ρ ε ι α, ἀπέβαλε τὸν ἐρητισμὸ του.

FRANCO MATACOTTA: Ὑπάκοοι στή γῆ (ποιήματα) Σπάνια συναντᾶ κανείς σέ ποιητικό βιβλίο νέου, (ἔτσι φαντάζομαι νά εἶναι ὁ κ. Μ., ἀφοῦ τὸ πρῶτο του βιβλίο τὸ τύπωσε στὰ 1942), τόση συνέπεια, τόση οἰκονομία στὰ ἐκφραστικά καί μουσικά μέσα, τόση ὁμοιγένεια στοιχείων, τόση εὐγένεια στην ἀνταπόκριση του μέ τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμον. Χαίρεται κα-

νείς διαβάζοντας τέτοιους ἄρτιους κι' ὀλοκληρωμένους στίχους, τέρπεται ἀκολουθῶνας τὸν ποιητὴ στίς πνευματικές καί ψυχικές του περιηγήσεις, Τοπεῖα κοινά, ἢ γῆ, ἢ θάλασσα, ἢ χλόη, τὸ πεῦκο, ὁ τοῖχος, ὁ ἥλιος, ὁ ἀλήτης, κι' ἄλλα που ἀνικρῶζομε καί πατοῦμε κάθε στιγμή, κι' ὅμως, κοιταγμένα μέ τόση διείσδυση, κατανόηση καί ἀγάπη, καί χρωματισμένα μέ τόσο διακριτικά γλωσσικά χρώματα, που ἀποκτοῦν μιά παράξενη μυστικότητα καί ὑποβολή, μιά χάρη καί ἕνα θέλημα ἄκόμα καί τὰ πιὸ θλιβερά καί τραυματισμένα πράγματα. Ἡ φωνή του μινόρε, ὄλος του ὁ κόσμος μετριωπαθῆς, εἶναι ὁ τρυφερός ποιητῆς που κερδίζει καί πείθει πὸ ἀποτελεσματικά μέ τὸ παραπάνο παρά μέ τήν ἀγανάκτηση καί τήν ἐξανόσταση: «Ἦλιε γιά ποιὸν ἐπλάστηκες—σάν τὰ παιδάκια τῶν φτωχῶν κρυώνουν καί φοβοῦνται;—Ἴσως γιά τὰ χρυσάνθεμα τῆς ἐκκλησίας,—γιά τήν κίτρινη πᾶχνη τῆς μιμῶζας...»

Ὁ κ. Ματακόττα, ξέρει ὡς ποῦ μπορεί νά φτάσει. Δέ γελιέται. Καί μένει ἐκεῖ ἀξιοποιῶντας μέ μιά ἐπιμελέστατη καλλιέργεια τίς δυνάμεις του. Γι' αὐτὸ καί δέ μάς ξεγελά μέ κάλπικα νομισμάτα, ὅπως συνηθίζουν καί πόσοι ἑλληνες τῆς ἡλικίας του. Ἄκουστε τοὺς «ἀλήτες» του: «Χαίθεῦνε τὰ μάτια μας, τίς φοῦντες τῶν φυτῶν—που τίς φωτίζει ἢ νύχτα ἢ ὀλογάλη—τὰ χέρια μας βουτοῦμε στό νερό—καί κάνομε πιὸ καθαρά τὰ μάτια μας.—Στοὺς κρίνους γνέφομε τῶν λόφων—που κείναι μέ ἄσπρες φλόγες—τοῦ δρόμου ψάχνομε τίς πέτρες—λόγο γλυκὸ νά βροῦμε.—Ἄλητες εἴμαστε—στῆς γῆς τήν κόκκινη τή ράχη—μὰ ἀνθρώπινη πατημασιά στή χλόη σάν βροῦμε,—τὴν κλειοῦμε στή σφεντόνα τῶν χεριῶν μας—γλυκά, καθὼς μιά σαύρα πράσινη».—

ALFONSO SALA: Ἀγρυπνία ἢ μερῶν (ποιήματα).

Λίγες φωνές, ἀπ' ὅσες νέες γνωρίζω, στή σημερινή ἱταλική ποίηση, ἔχουν τή δυνατὴ ὡμορφιά νά σέ ἀναστατώσουν καί νά σέ ξαφνιάσουν. Τὸ ἱταλικὸ ποιητικὸ κλίμα τὸ χαρκτηρίζει ἢ ἀπαλωσῆν, ἢ εὐγένεια καί ἢ ἐμφυτὴ μουσικότητα, που προικίζει τίς φωνηεντόληκτες καί ὑγρές λέξεις τῆς ἱταλικῆς γλώσσας, Βασισμένη σέ μιά ἱστορικὰ πλούσια παράδοση λυρική, καί θρεμμένη ἀπὸ τὸ μεσογειακὸ λατινικὸ στοιχεῖο ἢ ποίηση ἐκεῖ, δέν παρουσιάζεται ἀπὸτομα ἀνεβοκατεβάσματα κι' ἐξελίσσεται μαῶλον, σ' ἕνα ὕψος συγκρατημένο, σταθερό, καί μέ ὀργάνωση ποιητικὴ ὑποδειγματική. Ἐτσι ὅταν σ' αὐτὸ τὸ πειθαρχημένο κλίμα, ἀκουστεῖ ἕνας βόγγος ὀξύς, μιά τρελλή νότα, ξαφνιάζει. Μιά τέτοια φωνὴ ἀκούω σήμερα ἀπὸ τὸν κ. Σάλα. Ὁ ποιητῆς αὐτός, που πρώτῃ φορὰ τὸν διαβάζω, καί φαίνεται νέος, εἶναι ἀπὸ ρά τ σ α, ὄχι ἀπὸ

καλλιέργεια ἢ ἄσκηση. Εἶναι σάν καί κείνους που ἔρχονται σάν ἀνεμοὶ γιά νά μάς ποῦν γρήγορα ὅτι ἔχουν, γιὰ τὴν θαρρεῖς, βιάζονται νά φύγουν.

Ἀμεταχείριστη ἔκφραση, ἀρρενωπὴ ὀρμή, ρεαλισμὸς ζυωμένων μέ δειρο, βάθος ψυχῆς ὑπερήφανης, στοχασμὸς ἀνήσυχος, ἀκοιμητος θά ἔλεγα. Τὸ θέλημα τῆς τραχύτητας, τοῦ πρωτόγονου τοπεῖου τῆς κεραυνοβόλας φράσης, διαδέχεται ἕνας εἰλικρινῆς καί ἐνεργητικὸς ἀνθρωπισμὸς, μιά ὀπλισμένη ἀπὸ ὑπερήφανα βέλη ἀγανάκτηση: «Γυναικὲς κρατήσετε ὄρθια τὰ μικρά—πάνω στή χλόη τῶν πατέρων μας—που οἱ χωριάτες κλέβουν οὐρλιάζοντας—κάτω ἀπὸ τῶν θεριῶν τάνοιχτὰ στόματα.» Εἶναι ὁ ποιητῆς, δίχως ἀμφιβολία τῆς μεταπολεμικῆς ἀγωνίας, ἐκεῖνος που ὕχασε ὅλους τοὺς συντρόφους, που χτυπιέται πάνω στή φλοῦδα τῆς γῆς ζητῶντας τὸ μερτικό τῆς ζωῆς του: «Τὸ στόμα δαγκώνει τὸν ἀέρα—ὅπως τὸ ψάρι ποῦριξαν στην ὄχθη.» Εἶναι ὁ ποιητῆς που στόν ἀπρίλη τῆς ζωῆς του «δὲ γνώρισε ἄλλο πράσινο, ἀπὸ κείνο τῶν κυπαρισσιῶν», που «παραβιάζει τίς νύχτες τῆς σιωπῆς τῶν μεταπολεμικῶν κοιμητηριῶν μέ τὰ βήματα του», που «τρῶει τὸ ψωμί του στὰ κρῶα τραπέζια τῶν ἐστιατοριῶν», δίχως ἕνα σπῆτι, που γυρνᾶ τίς νύχτες καί κουβεντιάζει τρυφερὸς μέ τὴ σελήνη «προβατίνα που βόσκει στὰ λειβάδια τῆς καταχνιάς», καί που «μεταμορφώνει, ὄξω ἀπ' τίς πόρτες τῶν πειρασμένων, σέ ψωμιὰ τὰ κιονόκρανα, ψωμιὰ ξεχασμένα στίς νύχτες τῆς ἀνθρωπότητας». Καί στὰ ἐρωτικά του, μιά καταγωγικὴ φωνὴ ἀδαψίλευτη, μιά μουσικὴ βαρβαρική, που θυμίζει ἄλλο μεγάλο ποιητὴ ράτσας, τὸν Γκοβόνι, ἕνας ἐρωτισμὸς ἀκέραιος που ἀπευθύνεται πανθεϊστικὰ σέ πλάσματα καί πράγματα, μιά καρδιά γενναία καί πληγωμένη πολλὰς φορὰς ἀπ' τὸ θάνατο, κι' ὡστόσο ὄρθια ἀπὸ τὴν πίστη τῆς ζωῆς, κατακλύζει μέ τὸ καινούργιο παραμιλητὸ τῆς τίς σελίδες τοῦ βιβλίου του, που τελειώνει μέ αὐτὸ τὸ στίχο: «Φωνάζοντας στην ἔρημο, ἔχασα τὴ φωνή μου».

Ὁύτε σ' ἔρημο φωνάζει ὁ ἐκλεκτὸς ποιητῆς, οὔτε τέτοια φωνὴ μπορεί ποτέ νά χυθεῖ. Ἄς εἶναι βέβαιος.

NELLO DA TARGIA: Σκυλιά, κορῆκία, ποιητές, (ποιήματα)

"Ἐνα ἄκόμα βιβλίο ποτισμένο ἀπ' τὴν πίκρα καί τὴν ἀπογοήτευση τῶν πολεμικῶν συνεπειῶν. Ἄπ' τὸ πρῶτο μιάς ἡττας χρωματίζονται σχεδὸν ὅλα του τὰ ποιήματα, καί πλαισιώνουν τὴν ἔξαψη τῆς ψυχῆς τοῦ κ. Ντὰ Τάρτζια, ἀντίκρου στίς ἀτυχίες τῆς πατρίδας του. Θά τολμούσαμε νά ποῦμε, ἄν κι' αὐτὸ εἶναι μιά ἐλαφρὴ παρέκλιση τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς τῆς στήλης, πὼς σάν ποιητῆς καί μάλιστα ὄχι τυχαῖος, ἴσως, θά ὤφειλε νάντιμωπώσει τὸ τραγικὸ πρόσωπο τῆς καταστρο-

φῆς σάν ἀνθρώπος, τόσο περισσότερο μάλιστα, που αὐτὴ τὴν καταστροφή, θά τὴν εἶδε πρώτα νά προκαλεῖται σέ χῶρες που δέχτηκαν μίαν ἐπίθεση ἀδικη. Εἶδε μέ τὰ μάτια του πόσο σκληρὸ εἶναι νά τσαλαπατοῦν τὴν πατρίδα του «σενεγαλέζοι, ἰνδοί, γιάνκηδες, νά τὴν καίνε μέ τίς βόμβες. Νά πίνουν οὔσκου οἱ γυναῖκες τῆς γῆς του καθισμένες στὰ γόνατα τῶν εἰσβολέων... Μὰ γιὰ τὴν νά γίνονται ὅλα αὐτὰ; Ἐδῶ θά ἔπρεπε ν' ἀπαντήσει.

Ἄλλὰ, ἄν ἔχασε μιά πολεμικὴ μάχη, ὁ κ. Ντὰ Τάρτζια, κερδίζει μιά πνευματικὴ μέ τὸ βιβλίο του, κι' αὐτὲς εἶναι οἱ ὠραίες κι' ἀναφαίρετες, ὅπως ξέρει, νίκες. Πολεμῶντας γιά τὴν ὡμορφιά καί τὴν ἀλήθεια, μένα ἐξάρητο καί πλούσιο ὀπλισμὸ συμβόλων, ἐπέτυχε νά χτίσει μιά γερὴ λυρική οἰκοδομὴ ἀπ' τοὺς μύδρους καί τὴ λάβα τῆς ἡφαιστειακῆς σικελικῆς του ψυχῆς, που στόν ἥλιο ἀστραποβολεῖ καί ἱριδίζει. Στὰ ποιήματά του, κατορθώνει νά ἰσορροπεῖ τὸ βάρος τῆς πραγματικότητας μέ τὸ λυρικό, νά μὴ ζημιώνει τὸ ἕνα θυσιάζοντας τὸ ἄλλο, καί ὅπου ὀξύνει τὴ φωνὴ του περισσότερο ἀπ' ὅσο οἱ δυνάμεις του ἐπιτρέπουν, νά συνακολουθεῖ στόν ἐρεθισμὸ του αὐτὸ, μιά εἰλικρινῆς ψυχικὴ ἀνάταση. Λιτὸς φραστικὰ, μέ μιά κλασσικοφάνεια καί διαύγεια στοὺς στίχους του, (ὁ κ. Ντὰ Τάρτζια, διδάσκει ἀρχαῖα ἑλληνικά σέ γυμνάσιο, καί λατρεῖται τὸ κλασσικὸ μας πνεῦμα) τροφοδοτεῖται ἀπ' τὰ σύμβολα τῆς μυθολογίας μας, που δέν τὸν ἐγκαταλείπουν ποτέ, ἔτσι που, κάτω ἀπ' τὴν ποιήσῃ του, νά ὑπάρχει τὸ στερεὸ μόνιμο ἀγέραστο ὑπέδαφος τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου, που ξέρει νά ζωντανεῖται καί νά συσχετίζει μέ τὴν τραχύτητα τῆς ἐποχῆς μας. Καί ὅταν πέρα ἀπ' τὸ προσωρινὸ ἀνεῖσει ὁ ποιητῆς, καί κεῖ, στό αἰώνιο, τοποθετεῖται μέ ὑπερήφανεα καί δίχως τὴ χριστιανικὴ ταπεινώσῃ: «Στενόχωρο εἶναι τὸ διάστημα ἀπ' γῆ ὡς τὸν οὐρανὸ—γιά τὰ φτερά μου». Καί σὸ ποιήμα «Σπῆλαιον», που προφανῶς ὑποδηλοῖ τὸν τάφο: «Ἐκεῖ ξανασυνθέτονται οἱ ζωὲς ὅλες ποῦχουν ζῆσει:—Κάθε γυναῖκα ἦταν σύζυγός σου—καί μάνα κι' ἀδερφή.—Τώρα τὸ ξέρει.—Καμμιά ζωὴ δέν βλάστησε ποτέ—που νά μὴν ἦταν καί δική σου—κι' ἦσουν πάντα ἐσὺ—γιὸς καί πατέρας».—Πανθεϊστικὴ ἀντίληψη καρπὸς πίστεως, μὰ καί ὑποσυνειδήτῃ ἐφηση, κληρονομημένη ἀπὸ ἕναν παγανιστικὸ κόσμον, ὅπου εἶναι ἄκόμα ὀλοζώντανη ἢ ἀνάμνησῃ του, καί ἢ ἀναπνοὴ τῶν φιλοσόφων του, στή γῆ τῶν Συρακοῦσων, ἀπ' ὅπου κατὰ γεται ὁ ποιητῆς. Ἄς τὸ ὁμολογήσει ὁ ἴδιος: «Κάποτε εἶμαι μοναχὰ ψυχὴ κι' ἄστατη παραδέρνω.—Τότε φοβάμαι τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ—τὸ πρῶτο του φωτὸς στήν ἐκκλησία—κι' ἄκόμα καί τὴ βρόμα τῶν κερῶν.— Τὸ τρίμα ἀπὸ τὸ μάρμαρο τῆς σαρκὸφάγου—που λιώνει σάπιον καί γλυστρά—μέ συμβουλεύει μιά τρελλὴ καί ἀγύριστη

φυγή, —σάν τότε πούκλεβα πύρινα πορτοκάλια — από της Όρτυγίας τους κήπους—Μά τούτη δώ, μέθη καινούργια είναι:—Σέ κιονόκρανα έθνικών έχω καθίσει—σ' έλληνικών θεάτρων τις κερκίδες—και όλους τους εύρύχωρους δρόμους τους ξαναβρίσκω—έκείνης της άρχαίας μου πορείας,—Όχι, δέν είμαι ένας δραπέτης:—Σύντριφα ό ίδιος της στενές τις φυλακές—δπου κρημνίστηκα—τότε πού άπ' τον ούρανό μέδιωξαν και τον έχασα».

ANTONIO NAPPO: "Ισως στο σκότος, (ποιήματα).

Πρωτόλειοι στίχοι, πού όμως δέν είναι έντελώς άνεφοδίαστοι από κάποια αίσθηση λυρική και συνείδηση. Τραγουδάκια Ιστορημένα σε λακωνικές φράσεις, έλλειπτικές έννοιες και μέ άποσιωπητικά διαλείμματα μεγαλύτερα άπ' την έννοια πού ύποτονίζουν. Συμπαθητική φωνή, πούχει ως σημαντικότερο σύμμαχό της, την άγνότητα τή σχεδόν παιδική του ποιητή, πού τά ένδιαφέροντά του, συχνά ξανοίγονται πέρα από τις ύποθέσεις της αισθηματικής του νεότητος, για να θερμάνουν άχάϊδευτα και άνύμνητα πλάσματα, όπως στο ποίημα «Πεθαίνω μαζί σου», στη «Φωνή του άδελφού», και στη «Φτωχή γυναίκα άρρωστη». Ό κ. Νάππο, έχει τάλαντο, πού μέ ύπομονετική καλλιέργεια θά καρποφορήσει. Το λέω αυτό, γιατί στο πρώτο του βιβλίο «Στιγμές», πού χαρίζει στο δάσκαλό του Ούγκκαρέττι, προτάσσει έναν άμυ και άδικαιολόγητα άνυπόμολο πρόλογο. Από τότε, έχει βάλει νερό στο κρασί του, και φαίνεται μάλλον πεπεισμένος, πώς ή αξία του ποιητή, είναι κάτι, πού δέν ύφαρπάζεται και δέν άφαιρείται. Μονάχα ό δρόμος της ποιήσεως είναι λίγο μακρύς...

ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΓΜΗ ΠΑΠΑ

Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ

—Ό διάσημος νορβηγός συγγραφέας Κνουτ Χάμσον (βραβεύο Νόμπελ), τύπως ένα βιβλίο μέ τίτλο «Στά παλιά μονοπάτια», όπου ό όγδοντάρης πεζογράφος, άφηγείται τις περιπέτειές του, άπ τή μέρα πού συνελήφθη άπ' τις άρχές της πατρίδας του, για συνεργασία μέ τους γερμανούς, στο διάστημα της ναζιστικής Κατοχής στη Νορβηγία.

—Στό Παρίσι έκτέθηκε για πώληση μία σπάνια συλλογή έπιστολών του Μπαλζάκ, άνάμεσα στις όποιες κι' ένα γράμμα του προς τή Μαρκησία ντε Καστρέ, γαμμένο του Μάρτη του

1835. Η συλλογή, πού θεωρείται το πιό σημαντικό μέχρι τώρα διαφωτιστικό όλικό γύρω από τή ζωή του μεγάλου συγγραφέα, πουλιέται 120.000 φράγκα.

—Στή Μόσχα έγιναν μεγάλες συγκεντρώσεις λογοτεχνών και φοιτητών, μέ την ευκαιρία των εορτών γά τό γάλλο ποιητή και συγγραφέα Ρομαίν Ρολλάν, του όποιου τά έργα, ως άνακοινώθηκε, έχουν μεταφραστεί σε διάφορες γλώσσες της Σοβιετικής Ένώσεως και κυκλοφορούν σε 2 εκατομμύρια 200 χιλιάδες αντίτυπα.

—Η δανική εφημερίδα «Ρομπενχάδ», δημοσιεύει άναπόκριση άπ' τό Όσλο, στην όποια λέγει, ότι ένας νορβηγός εύρηκε τυχαία ένα χειρόγραφο σχεδόν πλήρες του Ίμσον, πού περιέχει τή συνέχεια του περίφημου δράματος «Κουκλόσπιτο».

—Στό Τορίνο εγκαινιάστηκαν οι «φιλολογικές Παρασκευές»—μέρος του προγράμματος γαλλοϊταλικής πνευματικής φιλίας—μέ μία διάλεξη του Ζύλ Ρομαίν, μέ θέμα «Άναμνήσεις άπ' τό δόκτορα Κνόν». Ό Ζύλ Ρομαίν ποιητής ως γνωστό, πεζογράφος και φιλόσοφος, παρουσίασε στο κοινό της Ιταλικής μεγαλουπόλεως του βορρά, άναμνήσεις και ανέκδοτα, σχετικά μέ τό έργο του «Κνόν ή ό θρίαμβος της Ιατρικής», πού είχε τή μεγαλύτερη τύχη άπ' όλα του τά έργα. Αυτή ή κωμωδία πού τόσο καυτηρίαζε τήν Ιατρική επιστήμη, γεννήθηκε σ'ένα άγροτόσπιτο όπου ό Ζύλ Ρομαίν φιλοξενήθηκε ένα καλοκαίρι, κι' ό περίφημος Ζουβέ, μόλις τή διάβασε, τήν άνέβασε άμέσως στη σκηνή. Στην προμετέρα του έργου ό Πάολ Μπουρζέ άγανακτισμένος σηκώθηκε κι' έφυγε στην άρχή της δεύτερης πράξεως. Ύστερα από τήν πρωτοφανή έπιτυχία του έργου, και σαν ρωτήθηκε άπ' τον ίδιο το συγγραφέα γιατί περιφρόνησε τήν παράσταση, ό Μπουρζέ έδικαιολογήθηκε. πώς έπρεπε να συνοδεύσει έξω μία φίλη του κυρία, πού ξαφνικά άδιαθέτησε! Το έργο αυτό έχει δημοσιευθεί στην πρώτη περίοδο της «Νέας Έστίας».

—Σ' ένα άρθρο του Μάριο Βερντόνε στη «Φιέρα Λεττεράρια» για τήν άνάγκη της άναγεννήσεως του κατ' έξοχήν Ιταλικού λαϊκού θεάματος του Τσίρκου, και τήν έξυψωτική επίδραση πού άσκει αυτό στις ψυχές των μαζών, αναφέρεται ό περίφημος Ιταλός εφηβος άκροβάτης Ραστέλλι, πού κατά τή ρωσική επανάσταση δρόβηκε στην Πετρούπολη. Ό Ραστέλλι όκτώ ώρες τήν ήμέρα έκανε άσκηση στα νούμερα πού θά έμφανίζονταν, κι' ήταν ύπόδειγμα, έγκράτειας, άρετής και ήθικής. Η επανάσταση έμαίνετο στους δρόμους της ρωσικής πρωτεύουσας, κι' όταν άνοίχτηκε τό σπίτι του από μία ομάδα επαναστατών, αυτοί μέ κατάπληξη και θαυμασμό, αντίκρυσαν ένα παιδί μέ χαρούμενα μάτια να παίζει τους πύρινους δίσκους του, σαν άλλος Άρχιμήδης, άσυγκίνητος για τό τι συνέβαινε στην πολιτεία.

—Ό εκδότης Ρενέ Ζυγιάρ, τύπως δυό τόμους σχεδόν άγνωστου βέλγου συγγραφέα Ζοζέ Άντρέ Λακούρ, μέ τήν έξής διαφημιστική προκήρυξη. "Αν ό εκδοτικός οίκος δέν πουλήσει τό ελάχιστο πεντακάοια αντίτυπα άπ' τό όittoμο έργο του Λακούρ «Βασανισμός των θυμάτων», θά χάνει 2.800.000 φράγκα. Φυσικά ό εκδότης έχει έμπιστοσύνη και ίσχυρίζεται ότι ή γαλλόφωνη πεζογραφία έχει 30 χρόνια να ιδεί τέτοιο συγγραφέα. Ό Λακούρ είναι 29 ετών, πρόπερσι τύπως ένα άλλο βιβλίο «Πανικός στη Δύση», και σε λίγο καιρό εξαντλήθηκαν 30.000 αντίτυπα. Στο έργο «Βασανισμός των θυμάτων», ό Λακούρ περιγράφει, άνάμεσα σε πολυάριθμα πρόσωπα, τή δραματική έξοδο των βέλγων και τήν κατάληψη των Βρυξελλών άπ' τους γερμανούς.

—Δημοσιεύθηκε στο γαλλικό περιοδικό «Καρρεφούρ» της 2 Νοεμβρίου, ένα γράμμα του Άλφρέ Μπάρντλεϋ, μοναδικού αυτόπτη μάρτυρα της ζωής του Ρεμπώ στην Άφρική. Το γράμμα φέρνει χρονολογία 15 Άπριλίου 1923, όταν ό έμπορος Μπάρντλεϋ ήταν όγδόνα χρονών. Ό Ρεμπώ, λέγει, ήταν ένα μεγάλο παιδί, και σαν τον πρωτόδε, του φάνηκε ένας τύπος άνωμαλος, δειλός και παραξένος. Γρήγορα άντελήφθη πώς ό νεαρός ύπάλληλος είχε κρίση έξαιρετική, θάρρος και τόλμη. Στή δουλειά του ήταν έπιμελής και φαίνονταν να μην τον άπασχολεί τίόλου ή λογοτεχνία. Τόσο στο "Αντεν όσο και στο Χαρράρ πού τον έστελναν, έκανε λαμπρές έμπορικές συναλλαγές κυρίως σε καφέδες, στέλνοντας τά φορτία μέ τους «νταλλάχ», μέ τους ίθαγενείς άγωγιάτες. Περίμενε τά καρδάνια άπ' τό έσωτερικό, τά καράδια, για να έπιτύχει μία καινούργια καλή αγορά ή πώληση. Σάν του περισσευε λίγος καιρός, ριχνόταν μέ τά μούτρα στα ντόπια βιβλία για να τελειοποιηθεί στη γλώσσα. Ποτέ δέν έρριξε μία ματιά σ' εφημερίδες και βιβλία, πού έφταναν άπ' τή Γαλλία. Κι' όμως συχνά έλεγε και σχεδίαζε να γράψει βιβλία. Σάν ταξίδευε ειρωνευόταν τά πάντα στην Αίθιοπία. Κι' όμως συχνά πρόδινε άκαταμάχητη αγάπη για τά τοπία και τους ίθαγενείς. Λάτρειε τήν έρημο και τά βουά του Χαρράρ. Κι' όταν ό Μπάρντλεϋ τον έπισκέφθηκε στο νοσοκομείο της Μασσαλίας, όπου τουχαν κόψει τό γαγγραινιασμένο του πόδι, και περνούσε τις τελευταίες ώρες της ζωής του, ό Ρεμπώ, δέ βρήκε άλλο να του πει, παρά πώς γύρισε άπ' τό δρόμο της Νομαλίας, μ' έναν τόνο νοσταλγικό, πού επέτεινε, θαρρείς, τήν άγωνία του.

—Αφού σαν καλός σκηνοθέτης, έτόιμασε τήσ εκθεσή του ό Άντρέ Ζίντι, τή μέρα των εγκαινίων της έξεφανίστηκε στην έξοχή. «Φεύγω είπε, αυτή ή εκθεση μου δίνει τήν έντύπωση ότι είμαι νεκρός». Ως γνωστό ή εκθεση διοργανώθηκε για τά 80 χρόνια του και περιλάμβανε κάθε γραπτό και έντυπο χαρτί, κάθε εικόνα και άνάμνηση άπ' τή ζωή του διάσημου συγγραφέα.

—Μέσα στα έγκωμιαστικά άρθρα πού πε-

ριέχει τό μεγάλο Ιταλικό περιοδικό «Φιέρα Λεττεράρια», σε ειδικό τεύχος του για τό Ζίντι, χαρακτηριστικές είναι μερικές αντίθετες γνώμες. Ό διάσημος ζωγράφος Ντέ Κίρικο πού ρωτήθηκε, άπάντησε: «Μού άρέσει ό Άντρέ Ζίντι, μ' άρέσει επίσης κι' ό Κλωντέλ. Μά πεαρισσότερο κι' άπ' τους δυό προτιμώ τήν κρέμο καραμελέ.» Ό γνωστός πάλι πολιτικός ήγέτης Τολιάττι, πού έχει λόγους να μη συμπαθεί τό γάλλο συγγραφέα, γιατί ως γνωστό, ό Ζίντι, άπακαρυζε όρισμένες πεποιθήσεις του, είπε: «Δέν ια σχολούμαι μέ τή λογοτεχνία. Ό Ζίντι είναι πγ σήμερα ό κλασσικός των άντικομμουνιστών συγγραφέων, και ή γνώμη μου θά κριθεί ως μη σαμερόληπτη. Έδιάβασα τήν τελευταία έκδοσή μ' άλληλογραφία του μέ τό Κλωντέλ, σχετική άέκεινο τό έστράτισημά του, πού τον έκανε ξοφνικά γνωστό σ' όλο τον κόσμο. Η γνώμη μου είναι, πώς αν οι ρώσοι, τότε πού έπισκέφθηκαν τή χώρα τους, του έβαλαν πλάι ένα ένεργητικό και βολικό κτήνος μεγέθους, πού να μπορούσε να του δώσει τις μεταφυσικές Ικανοποιήσεις πού άναζητούσε, άσφαλώς, γυρίζοντας άπ' τή Ρωσία, δέ θάλεγε τά όσα είπε. Μά τέτοια κτήνη πιά δέν ύπάρχουν εκεί κάτω! Άν σέπιτομαι έτσι, είναι γιατί μέδιδαξε ό Μπενενέττο Κρότες, σε κάθε γεγονός να ζητώ και να βρίσκω τά ελατήρια.» Ένας άλλος, ό Καγιούμι, γράφει: «Ό Άντρέ Ζίντι έπιμένει να μάς διδάξει δυό πράγματα πού δέ μάς ένδιαφέρουν: Το Εύαγγέλιο και τήν παιδαγωγία.» Κι' ακόμα ή μεγαλύτερη ζωντανή Ιταλίδα ποιήτρια ή Σίμπιλλα Άλεράμο, πού τον γνώρισε στη Φλωρεντία στα 1912, κι' έγραψε ένα θράδι σε μία ταβέρνα παρέα μέ τό Ζίντι, τον Παπίνι και τό Βαλερύ Λαρμπύ, και πού ύστερα από δέκα χρόνια τον συνάντησε στο Παρίσι και τή ρώτησε πώς της φάνηκε τό βιβλίο του «ό άνηθικιστής», ή Άλεράμο του είπε: «Δέν είναι από τά βιβλία πού θά ήθελα να είχα γράψει εγώ.» Άλλά κι' ένας διάσημος γάλλος συνομηλικός του, ό καθολικός φιλόσοφος Ζύλ Μπεντά, δέν τον χωνεύει: «Ό Ζίντι, λέγει, είναι ό παμπόνηρος γέρος, πού βασανίζεται χρόνια από διανοητική άδυναμία. Ό Ζίντι δέν πιστεύει σε καμμία ήθική αξία. Είναι ό θεωρητικός της όποκρισίας και τήν άσκει μέ άκριβεία. Άρκει και ένα άγκύλι κριτικής σου για να τον κάνει έχθρό σου άσπονδο.»

—Πέθανε στις 4 Δεκεμβρίου στη Σόφια, σε ήλικία 71 χρονών, ό Δημήτρης Ίβάνωφ, θεωρούμενος ως ό μεγαλύτερος βούλγαρος πεζογράφος. Ήταν γνωστός μέ τό ψευδώνυμο Έβλιν Πελλίν, και τά έργα του έχουν μεταφραστεί στις περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες. Στα έλληνικά έχει άποδοθεί, παλαιά, άπ' τον Άργη Κόρακα.

—Στήν Όσάνδη πέθανε ό διάσημος ζωγράφος Ζάμ Ένσορ, πού κατά τον πόλεμο το Ραδιόφωνο του Λονδίνου τον είχε θρηνήσει ως θύμα των άγρίων βομβαρδισμών πού όπείστη όδελγικός αυτός έλιμένος. Ό Ένσορ διατηρούσε μία περίφημη προσωπική πινακοθήκη και τό σπίτι του

ήταν προσκύνημα τών πιστών προς ένα μάγο. Η ζωγραφική του θεωρείται μαστίγωμα άνελέητο στις κοινωνικές έλλειψόντες που ο καλλιτέχνης εκφράζει με δραματικά μπουφόνικα πρόσωπα, τέρτα και στρίγγλες, δράκους και γελωτοποιούς, παρμένα, όπως ο ίδιος ομολογούσε, απ'τά παραμύθια της παραμάνας του που άκουγε παιδί. Μ' αυτά έφτιανε άτμσφαιρα άποκρηάτικη με δραματικό χαρακτήρα και ξεγύμνωσε στα πρόσωπα με τις κωμικές γκριμάτσες, την ανθρώπινη ψυχή, όπως έκανε ο Γκόγια σαν τρελλάθηκε.

—Κι' ένας τρίτος πέθανε στη Ρώμη στις 30 Νοεμβρίου. Πρόκειται για το διακεκριμένο έλληνοιστή και φιλόσοφο, Ιταλό Έμιλιο Μπορντέρρο. Μέχρι τα γερατιά του μελετούσε και μετέφραζε κλασσικούς Έλληνες φιλοσόφους και ποιητές.

—Στη Γερμανία αναπτύσσεται μία μεταπολεμική ποίηση απ' τους νέους, που ή κριτική την καθορίζει ως «ποίηση τών έρειπίων». Κάποια άποστροφή σημειώνεται στα παληά ιδανικά τών Γερμανών, μία τάση ένδοσκόπησης, ένα ειλικρινές πλησίασμα προς τόν άνθρωπο. Χαρακτηριστικό είναι πως συχνά θέματα τών νέων ποιητών είναι τα έρειπια, τα θύματα και οι μάρτυρες τών ναζιστικών στρατοπέδων, οι αιχμάλωτοι, οι λαοί που ποδοπατήθηκαν απ' τις όρδες του Χίτλερ. Είναι ή τάξη τών άγνων διανοουμένων που σηκώνει στους ώμους της το μεγαλύτερο μέρος απ' το φορτίο της ντροπής, της ταπεινώσεως και της καταστροφής.

—Στο Ισπανικό περιοδικό «Ι Κουαντέρνος» δημοσιεύτηκαν έξη άνέκδοτα ποιήματα του Φεντερίκο Γκάρθια Λόρκα πλαισιωμένα από τέσσερα σχέδια του ζωγράφου Γκρεγκόριο Πριέτο και μία αυτοπροσπογραφία απ' τόν ίδιο τόν Λόρκα. Ο ίδιος ζωγράφος έτοιμάζει: Λεύκωμα στη μνήμη του ποιητή με δγδόντα σχέδια έμπνευσμένα απ' τη ζωή, το έργο του και τόν τραγικό θάνατό του.

—Στη Βραζιλία, υπό την αιγίδα της ΟΥΝΕΣΚΟ και με συμμετοχή άμερικανικών και βραζιλιανών πνευματικών οργανώσεων, εγκαινιάστηκε άποφασιστικός άγώνας κατά του άναλφαβητισμού. Μεγάλο ποσοστό ένηλικών της άμερικανικής ήπειρου, κατά το τελευταίο Συνέδριο, φέρεται ν' άγνοεί άνάγνωση και γραφή. Καταστρώθηκαν σχέδια και πρακτικά προγράμματα εκπαιδεύσης, που θα εφαρμοσθούν ιδίως στις πιο καθυστερημένες οικονομικά χώρες, σε τρόπον ώστε το άποτέλεσμα νά είναι θετικό και ταχύ.

—Η Γκουγκενχάιμ Φαουντέσιον, άπένειμε 144 βραβεία, σε ίσάριθμα έπιστημονικά, λογοτεχνικά, μουσικά και καλλιτεχνικά άμερικανικά και καναδικά έργα που διεκρίθησαν το 1949. Όγδόντα τρία απ' αυτά δόθηκαν για έπιστημονικές έρευνες που έγιναν έξω από την Άμερική. Δεκαεπτά βραβεία κερδήθηκαν από γυναίκες.

—Τό γαλλοίταλικό βραβείο Σάν Βενσάν, για ποίηση, πεζογραφία και δοκίμιο με ένα έκατομμύριο λιρέτες τό καθένα, δόθηκε στο γάλλο

Πιέρ Έμμανουέλ για τή μελέτη του «Ποιός είναι αυτός ο άνθρωπος», στον Ιταλό Ένρικο Πέα για τό πεζογράφημα «Η ζωή στην Αίγυπτο» και στον Ιταλό ποιητή Μπρούνο Μπαρίλλι, για τή συλλογή του «Νέα Ποιήματα». Τήν Έπιτροπή άπάρτιζαν μεταξύ άλλων οι ποιητές Ούγγκαρέττι και Άντρέ Μωραί.

—Στις Ένωμένες Πολιτείες τή μεγαλύτερη έκδοτική έπιτυχία στο 1949 τήν είχε ένα μυθιστόρημα του J. P. Marguand, με τόν τίτλο «Point of No Return», άκολουθεί ή ιστορική βιογραφία «Ρουβέλτ Χόπκινς» και τά «Άπομνημονεύματα του Τσώρτσιλ. Μεγάλη κυκλοφορία είχαν επίσης τά έργα του Τόμας Μάν, του Μούντς, του Σέρουοντ Άπ' τις 48 πολιτείες της Άμερικής, ή Νέα Άγγλία, που περιλαμβάνει τά τά 250ο του πληθυσμού τών Ένωμένων Πολιτειών, άπορροφά τή μεγαλύτερη ποσότητα έντου χάρτου και βιβλίων.

—Ο έκδοτικός οίκος Γκαρζάντι κυκλοφόρησε τό τελευταίο βιβλίο του Τζοβάννι Παπίνι «Η ζωή του Μικελάντζελο στη ζωή της έποχής του» όπου ο διάσημος Ιταλός συγγραφέας χαρακτηρίζει άδρά τή μορφή του μεγάλου καλλιτέχνη της Άναγεννήσεως και τούς ανθρώπινους και υπεράνθρώπους άγώνες του, με όλα τά σκοτεινά και ισχυρά πρόσωπα της έποχής του, αντίπαλους, άγίους, ποντίφηκες και συναδέλφους.

—Στη Λωζάννη συνήλθε πριν λίγες έβδομάδες Ευρωπαϊκό Συνέδριο Κουλτούρας, με άπόφαση νά συντάξει και «καταστατικό χάρτη». Έλαθαν μέρος πολλοί κορυφαίοι ευρωπαίοι συγγραφείς. Ένας γάλλος άκαδηματικός έπετέθηκε κατά του μηχανικού πολιτισμού, που τείνει νά κατακτήσει και νά εξαφανοποιήσει τά μεγαλύτερα κοινωνικά στρώματα, άποτελούμενα από άμαθεις, χθροός του πνεύματος και κάθε ήθικης.

—Τό Βραβείο Χεμιγούαίη, που θέσπισε και τιτλοφόρησε με τ' όνομά του στην Ιταλία, ο γνωστός άμερικανός συγγραφέας για ένα μυθιστόρημα τό χρόνο, τό κέρδισε ένας δάσκαλος απ' τό Παλέρμο, 38 χρονών, που πρώτη φορά έγραψε. Είναι ένας σεμνός άνθρωπος, κι' όπως ομολογεί, τό μυθιστόρημα «Σορόκος». που βραβεύθηκε και τυπώνεται τώρα σ' έναν απ' τούς μεγαλύτερους Ιταλικούς οίκους, του Μονταντόρι, τήγραψε για τρεις μέρες για ν' άφηγηθεί τή ζωή σ' ένα μικρό οικελικό χωριό.

—Ο Μάξ Ζακόμπ ισχυρίζεται ότι είδε τό Χριστό! Μία φορά στο σπίτι, ν' άγκαλιάζει τά παιδάκια της θυρωρού του, που ο γάλλος ποιητής συμπαθούσε και προσάτευε, και μία δευτέρα στην θόνη, όπου έπροβάλλετο ένα έργο του Πάβ Φεβάλ. Ο Ζακόμπ, ομολογεί σ' ένα του ποίημα, πως έσπευσε νά τό πει στον έξομολόγο. Ο αυστηρός πάστορας τόν ρώτησε με κατάπληξη: «Σεις καθολικός και πηγαίνετε στον κινηματογράφο;» Και ο πνευματώδης ποιητής: «Μά κι' ο Χριστός, όπως βλέπετε, πάει!»

—Στη δασκάλα Άουγκούστα Ρότσι, που έκλεισε στη Μπολόνια τά 99 της χρόνια, ο παλαιός

μαθητής της Γκουίντο Γκονέλλα, ύπουργός της Παιδείας στην Ιταλία, έστειλε ένα συγγινημένο κι' έμπνευσμένο γράμμα, παλλόμενο από τό αίσθημα της σύγχωμοσύνης και γεμάτο εχές.

—Για πρώτη φορά στην Ιταλία, ο μαέστρος Γγκόρ Μάρκεβιτς, που τελευταία έγινε Ιταλός όπηκος, έρμήνευσε έργα του άρμένιου μουσικοσυνθέτη Άαράμ Κατατουριάν, που ως γνωστό θεωρείται ο πιο αντιπροσωπευτικός φολκλорίστας της σύγχρονης σοβιετικής μουσικής. Οι κριτικές είναι έξαιρετικά ενοσικές και τόν συγκρίνουν με τό Στραβίνσκυ, που ένωρίτερα άκόμα, μεταχειρίστηκε ως πυρήνα τών συνθέσεών του «Τό πουλί της φωτιάς», «Πετρούσκα» κ. ά., τήν εθνόφωνη μουσική της χώρας του.

—Ο διάσημος γάλλος ήθοποιός Σάρλ Ντυλέν, που πέθανε τόν παραμένο μήνα στο Παρίσι πάμψωχος και βασανισμένος, παρ' όλη τή δόξα του, γεννήθηκε σ' ένα όρεινό χωριό της Σαβοΐας κι' ήταν τό δέκατο δγδσο ραχητικό παιδί μιας μικροαστικής οικογένειας. Όχτώ χρονών τσοκασε απ' τό σπίτι του άκολουθώντας τάμάξι νομάδων ήθοποιών πουχαν έπισκεφθεί για τό πανηγύρι τό χωριό του. Άργότερα δραπέτευσε κι' απ' τό σεμνάριο που τόν είχαν κλείσει για παπά και όρέθησε στο Παρίσι, στη Λυών, όπου άπάγγελε με πάθος ποιήματα, στους καλλιτεχνικούς θαμώνες τών καφενείων. Στα 1911 είχε τήν τύχη νά τόν προσέξει ο Ζάν Κοπώ, που ντεμπουτάρισε σκηνοθέτης, με τούς «Άδερφους Καραμάζωφ» του Ντοστογιέφσκυ, και νά του δώσει τό ρόλο του Σμερδιακόφ. Η παράσταση αυτή απ' τό «Θέατρο Τέχνης» του Παρισίου έμεινε θρυλική στην ιστορία του γαλλικού θεάτρου. Στα 1921 κατάφερε νά ιδρύσει δικό του θέατρο τό περίφημο «Άτελιέ», που ήταν σύγχρονα και δραματική σχολή. Από τότε τ' όνομά του έλαμπε σταθερά μαζί με τά όνόματα τών Ζουβέ, Μπατό, και Πιτόεφ.

—Ο Ιταλός σκηνοθέτης της ταινίας «Πικρό ρύζι», που στην Έλλάδα μεταφράστηκε... έπί τό όρεκτικότερο «Πόθοι στους δάλτους», τελείωσε μία καινούργια ταινία, για τήν οποία πολός λόγος γίνεται, που τιτλοφορεί «Πάσχα αίματος». Ο Ντέ Σάνκτις θεωρείται απ' τήν κριτική, ως ο πιο σοβαρός σκηνοθέτης του κινηματογράφου στη χώρα του, πάνω στον όποιο τό μέλλον της κινηματογραφικής τέχνης, στηρίζει τις πιο τολμηρές προσδοκίες του.

—Στο θέατρο «Έλιζέο» της Ρώμης εγκαινιάστηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1949 ή Έκθεση Πιτόεφ, με τήν ευκαιρία της δέκατης έπετειού απ' τό θάνατο του ένδοξου καλλιτέχνη. Τήν έκθεση άνοιξε ο θεατρικός κριτικός Σύλβιο Ντ' Άμικό. Τόν Πιτόεφ χαιρέτησαν με θαυμάσιες προσφωνήσεις οι Άνογι, Κοκτώ και Ζουβέ. Ο πρώτος τόν άποκάλεσε «ύπεροχο πένητα, ταξιδιώτη δίχως άποσκευές». ο δεύτερος τόν προσόρισε σαν «μία μεγάλη ψυχή που τυχαία είχε ντυθεί μ' ένα σώμα» και ο τρίτος τόν προσεφώνησε «θαυμάσια του δράματος».

—Ο ύπερρεαλιστής Ισπανός ζωγράφος Σαλβατόρ Νταλί, ύστερα από μία έπίσκεψή του στο Βατικανό και συνομιλία του με τόν Πίο ΙΒ', έδήλωσε πως «έλαβε χάριν» και στο έξής δέν θα ζωγραφίζει παρά χριστιανικά θέματα! Χάρισε μάλιστα στον Πάπα τό πρώτο του άγιογραφικό έργο, μία Παναγία που κάθεται σε μία καρέκλα αίωρούμενη στο κενό. Τό πρόσωπο της Παρθένου είναι ραφαηλιστικής τέχνης, σε μέγα δέ μέρος του σώματός της, κυριαρχεί ένα όρθογώνιο σχήμα αίωρούμενο έπίσης στο κενό, μέσα στο όποιο ο Νταλί ζωγράφισε τό θεο βρέφος. Με τό κενό, έξήγησε στον Πάπα, έρμηνεύει τήν παρουσία του... Άνεύματος. Πίσω απ' τό κεφάλι της θεομήτορος ένα πέτρινο τόφο έκτοξεύει έπίσης στο κενό.

—Στο Βέλγιο έχουν ιδρυθεί απ' τήν Ύπουργείο Παιδείας, δυο Όργανισμοί για τήν άνακάλυψη, διάσωση και διάδοση τών παληών λαϊκών τραγουδιών της χώρας. Τις έπιτροπές άπαρτίζουν διαπρεπείς φιλόλογοι, έπιστημονες και φολκλорίστες, που συχνά περιοδεύουν τήν ύπαιθρο γι' αυτό τό σκοπό, στον όποιο μεταπολεμικά δίνεται παντού ιδιαίτερη σημασία.

—Τό πώτο του λογοτεχνικό κείμενο, ως άναφέρει ο Φρανσουά Μωριακ στο τελευταίο του όγκώδες βιβλίο «Άναζητώντας τόν Μαρσέλ Προυστ», τήγραψε ο Προυστ 9 έτών. Ήταν μία ήλιόλουστη μέρα και ή μητέρα του τόν έδγαλε με χίλιες προφυλάξεις στην έξοχή για περίπατο. Ός γνωστό ο διάσημος γάλλος συγγραφέας, προσέβληθηκε στα έφτά του χρόνια από νευρικό άσθμα, που τόν βασάνισε σκληρά σε όλη του τή ζωή. Τό άμάξι προχωρούσε άργα κι' ο μικρός θαύμαζε άχόρταγα. Έκεί, μπροστά σ' ένα μικρό καμπαναριό που τό σπαθίζαν χελιδόνια, και φαίνονταν ν' άκουμπά στον καταγάλανο ούρανο και νά φυτρώνει από τις άνθισμένες καστανιές, ο Μαρσέλ, ταράχτηκε και ζήτησε απ' τή μητέρα του νά σταθεί τάμάξι. Σύγχρονα έδωσε τό τετραδιό του στα γόνατα κι' άρχισε νά γράφει διασπαστικό για τό καμπαναριό και τά χελιδόνια. Όλόκληρο τό κείμενο αυτό συμπεριελήφθηκε άργότερα στο κλασσικό πιά πολύτομο έργο του Προυστ «Άναζητώντας τό χαμένο χρόνο».

—Η έφετεινή μουσική παραγωγή στη Σοβιετική Ένωση, κρίνεται ως άκρως Ικανοποιητική, αντίθετα με τού ποσηγούμενου έτους. Ύστερα από τή βράδευση μιας συνθέσεως άναπτυγμένης σε λαϊκά μοτίβα της χώρας του, του Λεττονού συνθέτη Ταλλάτ Κέλπα, ύποψήφιοι του βραβείου Στάλιν για τή μουσική, με χρηματικό έπαβολό έκατό χιλιάδων ρουβλίων, είναι οι ρώσοι συνθέτες Δημήτρης Σοστάκοβιτς με τή σύνθεση «Τό τραγούδι της νεότητας» και ο Σεργκέϊ Προκόπιεφ, με τό συμφωνικό ποίημα «Τά παραμύθια τών Ουραλίων», όπου ύννείται ή δίψα του ανθρώπου για τήν όμορφιά, και ή χαρά του καλλιτέχνη νά τού τήν προσφέρει μέσα από τήν τέχνη. Τό τελευταίο συμφωνικό έργο είναι σύνθετο και με μπαλλέτο.

—Ο Σουηδός άρχαιοελληνιστής και νεοελληνιστής Stig Wikander, με δημοσίευσμά του σε

έφημερίδα τῆς χώρας του, ἐγκωμιάζει τὴ μετάφραση τῶν «Χοηφόρων» τοῦ ποιητῆ Ἀπόστολου Μελαχρινοῦ, λέγοντας, πὼς λόγῳ τῆς λυρικῆς του ὑπόστασης καὶ λόγῳ τῆς φιλολογικῆς του κατάρτισης καὶ γνώσης στὸ νεοελληνικὸ δημοτικὸ λόγο, ὁ ποιητῆς Μελαχρινός, χαρίζει στὴν Ἑλλάδα τὴ μοναδικὴ σὲ τελειότητα μετάφραση σὲ ζωντανή γλῶσσα τῆς Ὁρέστειας, τῆς ὁποίας ἡ δημιουργικὴ μεταγλώττιση δὲν προδίδει πουθενὰ τὸ αἰσχύλιον πνεῦμα.

— Ἀπ' τὴ Χαλκίδα μᾶς ἀγγέλλεται ἡ προσεχὴς ἐκδοσὴ πνευματικῶν μηνιαίου ὄργανου μὲ τὸν τίτλο «Ἐγριπιώτικη Φυλλάδα». Τὴν ἔφημερίδα θὰ διευθύνει ὁ γνωστός χαλκιδιαῖος λογοτέχνης Γιάννης Σκαρίμπας.

— Στὴν ἰταλικὴ ἔφημερίδα «Τζορνάλε ντέλ Πόπολο» καὶ μὲ τὸν τίτλο «Ἡ μικρὴ ἑλληνίδα Ὀλγα ἐξύπνησε ζωγράφος», δημοσιεύεται ἐνθουσιαστικὸ τεχνοκριτικὸ σημεῖωμα τοῦ ποιητῆ Πιέρ Λουίτζι Μαρϊάνι, γιὰ τὴν ὀχτάχρονη ἑλληνοπούλα Ὀλγα Εὔαγγ. Μπούμη, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτο τάλαντο χαρακτηρίζεται ὡς ἐκπληκτικόν. Ἡ μικρὴ Ὀλγα σχεδιάζει, ὅ,τι βλέπει, ὅ,τι διαβάσει, ὅ,τι ἀκούσει: Ποιήματα, μουσικὴ, σκηνές ἀπ' τὸ σπίτι, τὸ σχολεῖόν, τὸ δρόμο. Μαζὶ μὲ ἄλλα δύο «παιδιὰ τοῦ θαύματος», τὸ γνωστὸ μουσικὸ Πιερὶνο Γκάμπα, καὶ τὴ Γκρατσιέλλα Γκοταρέλλι, ἡ μικρὴ ἑλληνίδα, σχηματίζει τὴν τριάδα τῶν μεγάλων καλλιτεχνικῶν ἐκπλήξεων στὴν Ἰταλία. Ὁ ἰταλὸς τεχνοκριτικὸς σημειώνει, πὼς ἡ Ὀλγα περιβάλλεται στὸ σπίτι τῆς μὲ πλῆθος ζωγραφικῆς τέχνης, πού ὁ πατέρας τῆς, φανατικὸς φιλότεχνος, συγκέντρωνε στὰ τριάντη χρόνια πού εἶναι ἐγκαταστη-

μένος στὴ Ρώμη, σχηματίζοντας μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἐνδιαφέρουσες ἰδιωτικῆς ζωγραφικῆς συλλογές, μὲ Βᾶν Γκόγκ, Ρενουάρ, Σεζάν, Μανέ, Χοκσάκα, Ντὲ Κίρικο, Πικάσο κτλ. Ἡ μικρὴ Ὀλγα εἶναι ἀνηψιὰ τῆς ποιήτριας Ρίτας Μπούμη Παπᾶ.

— Ὁ αὐστριακὸς σκηνοθέτης τοῦ κινηματογράφου Πάτ. ἀνεχώρησε γιὰ τὸ Χόλλυγουντ γιὰ νὰ πραγματοποιήσει, ὅπως λέγει, τὸ πιὸ σοβαρὸ ἔργο τῆς καριέρας του: Τὴν «Ὀδύσεια» τοῦ Ὀμήρου, πού μόλις τέλειωσε τὸ σενάριό τῆς. Ὁ Πάτ φιλοδοξεῖ νὰ χαρίσει στὴν ὄραση τῶν συγχρόνων του τὸ ἀθάνατο ἑλληνικὸ ἔπος, κάλεσε δὲ νὰ τὸν συνδράμει, στὸ ρόλο τῆς Πηνελόπης, καὶ τὴ Γκρέτα Γκάρμπο.

— Ἡ ἐκθεσὴ τοῦ ζωγράφου Τάκη Βαλσάμ στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσοῦ», ἡ προαναγγελλθεῖσα ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τίς ἐπιθεωρήσεις τῆς τέχνης γιὰ τὴν 9ην Φεβρουαρίου 1950, θὰ ἐγκαινιάσται θριστικὰ στίς 11 Φεβρουαρίου ἡμέρα Σάββατο καὶ ὥρα 6 μ.μ. Ἡ μικρὴ τούτη μετάθεση τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἴδρυτοῦ τοῦ Συναισθηματισμοῦ, ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ τεχνικοὺς λόγους. Στὴν ἐκθεσὴ τῆς ἐφετεινῆς περιόδου ὁ Βαλσάμ θὰ ἐκθέσει 58 πίνακές του ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 40 περίπου εἶναι ἀνέκθετοι καὶ καινούργιοι, θὰ πλαισιώνονται δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ὑπόλοιπους παλαιότερους πίνακές του, τόσο γιὰ τὴν διατήρησιν τῆς καλλιτεχνικῆς ὁμογένειας, ὅσο καὶ γιὰ νὰ τοὺς ξαναδοῦν οἱ θαυμαστές τους καὶ νὰ τοὺς γνωρίσουν κι' ὅλοι ὅσοι δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τοὺς δοῦνε σὲ προηγούμενη ἐκθεσὴ του.

Ἡ ἀπεργία τῶν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων πού μᾶς στέρησε τὰ ξένα ἐντυπα πού μᾶς στέλνονται, μᾶς ἀναγκάζει νὰ παραλείψομε σ' αὐτὸ τὸ τεύχος τὴν «Ἐπιθεώρησιν τοῦ ξένου λογοτεχνικοῦ τύπου». Ἀκόμα μᾶς στέρησε κι' ἀπὸ ἀξιόλογα ἄρθρα καὶ συνεργασίες ξένων φίλων μας, πού προορίζονταν γιὰ τὸ τεύχος τοῦτο. Τὰ τελευταῖα, ὅταν ληφθοῦν, θὰ δημοσιευθοῦν σὲ προσεχῆ φύλλα.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΑΥΡΙΔΗ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΡΑΤΣΙΚΑ

ΓΙΟΧΑΝ ΣΤΡΑΟΥΣ

Μυθιστορηματικὴ Βιογραφία

ΒΑΣ. ΜΟΣΧΟΒΗ

ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΠΡΟΣΜΕΝΑΜΕ

Διηγήματα

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΙΘΟΣ ΤΩΝ ΔΑΝΑΪΔΩΝ

Νουβέλλα